

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra fundamentální a dogmatické teologie

Irena Dörrová

**CHRISTOLOGIE A SOTEROLOGIE
V KAZATELSKÉM DÍLE
Dr.Ph. JOSEFA ČEŇKA Z WARTENBERKU
(1765-1843)**

Diplomová práce

Vedoucí práce: profesor Ctirad V. Pospíšil Th.D.

PRAHA 2018

Čestné prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem tuto práci, kterou předkládám, vypracovala samostatně a uvedla v ní všechny použité zdroje, ze kterých jsem čerpala poznatky.
2. Prohlašuji, že tato diplomová práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze 20. dubna 2018

Irena Dörrová

Bibliografická citace

Christologie a soteriologie v díle Josefa Čenka z Wartenberku (1765-1843); rukopis/
diplomová práce Irena Dörrová; vedoucí práce prof. Ctirad Václav Pospíšil Th. D.

Anotace

V první polovině 19. století se setkáváme s Dr. Ph. Josefem Čenkem z Wartenberku ve funkci pomocného biskupa v královéhradecké diecézi rakouského mocnářství. Za své zásluhy a znalosti je povolán do Salzburgu, kde je jmenován ředitelem univerzity a kanovníkem salcburské kapituly. Setkáváme se s ním v Rakousko-Uherské monarchii, v době josefinismu, neklidných časech první poloviny devatenáctého století. Pan Josef Čeněk vstupuje aktivně do možností doby obrození a využívá ji k vydání několika knih kázání v českém jazyce, aby mohl věřící více formovat a přivádět je k hlubšímu poznání katolické víry. V kázáních sledujeme, jeho pojetí christologie a soteriologie, to znamená, jakým způsobem sám chápe osobu Ježíše Krista a jak ji dále prezentuje věřícím ve svých publikacích.

Klíčová slova: Josef Čeněk z Wartenberku; náboženství, christologie, soteriologie, Ježíš Kristus; kázání.

Abstract

With Dr. Ph Josef Čeněk of Wartenberk, auxiliary bishop in the Diocese of Hradec Králové, later of Salzburg, we find ourselves in the Austrian Empire, at the time of Josephinism, in a turbulent era of the first half of the nineteenth century. Josef Čeněk enters actively into the era of national revival, when it is possible for him to publish several volumes of his Sermons in Czech language, in order to shape believers and bring them to deeper knowledge of the Catholic faith. In this work, we follow his concept of Christology and Soteriology, how he understands the person of Jesus Christ and how he presents him to believers.

Keywords: Josef Čeněk of Wartenberk; Christology; Soteriology; Jesus Christ; Sermons

Počet znaků textu : 201 721 (včetně mezer)

Poděkování:

Děkuji s velkou úctou svému školiteli a profesoru Ctiradu V. Pospíšilovi nejen za pomoc a vedení této práce, ale i jeho profesionální a lidskou odpovědnost pedagoga, jeho pochopení, trpělivost a snahu o formování teologického myšlení svých studentů.

Současně děkuji především své dceři Ireně a celé rodině i všem mým přátelům, zejména Jessice Horváthové, Petru Megelovi, Davidu Vopřadovi, Květě Dočkalové, Josefu Blahovi SJ, prof. Jiřímu Huberovi ThDr. a Bertě Chybové za podporu a inspiraci, kterou mi věnovali při studiu na teologické fakultě. Mé poděkování patří i pracovníkům archivu v Hradci Králové a Katedrální kapitule při chrámu svatého Ducha v Hradci Králové, za jejich vstřícnost a umožnění nahlížet do fondu kapitulního archivu.

V neposlední řadě děkuji, dnešnímu biskupovi Královéhradecké dieceze Janu Vokálovi, který ve mně před lety, v roli duchovního průvodce na cestě Izraelí probudil touhu po odpovědi na otázku:“ kdo je vlastně Bůh?“

A především děkuji Bohu.

Obsah:

Úvod	7
1. Život a dílo Čeňka z Wartenberku	10
1.1. Dobový kontext	10
1.2. Životní osudy Dr.Ph. Josefa Čeňka z Wartenberku	14
1.3. Teologický svět Čeňka z Wartenberku v době osvícenství	15
1.3.1. Co osvícenství předcházelo	17
1.3.2. Osvícenství jako duchovní revoluce	19
2. Dílo Josefa Čeňka a struktura jeho kázání obecně	21
3. Kazatelské dílo Josefa Čeňka z Wartenberku z hlediska christologie	24
3.1. Vzájemný poměr mezi christologií a soteriologií	25
3.2. Biblická christologie	27
3.2.1. Starozákonní předpoklady christologie	28
3.2.2. Christologické tituly	31
3.2.3. Tajemství Ježíšova života	46
3.2.3.1. Křest Ježíše Krista	52
3.2.3.2. Pobyť na poušti a pokušení d'áblem	54
3.2.3.3. Veřejné působení a mocné činy Ježíše z Nazareta	55
3.2.3.4. Ukřižování a vzkříšení	57
3.3. Témata systematické christologie	62
3.3.1. Prameny	62
3.3.2. Christologická reflexe vybraných témat	63
3.3.2.1. Tajemství vtělení	64
3.3.2.2. Kenóze	69
3.3.2.3. Hypostatická unie	76
4. Tajemství spásy v kazatelském díle Josefa Čeňka z Wartenberku	80
4.1. Ježíš Kristus jediný univerzální prostředník spásy	82
4.2. Vykoupení, spása a dějiny spásy – užitá terminologie	88
4.3. Jediná soteriologická teorie a substitutio poenalis	92
5. Závěr	104
6. Použitá bibliografie	107

Úvod

V bibliografické studii profesora C. V. Pospíšila Th. D. z roku 2011 o podobách české teologie devatenáctého a dvacátého století: „Různé podoby české trinitární teologie a pneumatologie 1800 – 2010“ s podtitulem „Tvářnosti české katolické trojiční teologie a pneumatologie 1800 – 1989“ lze sledovat, jak se rozvíjela a prezentovala česká katolická teologie. Mimo jmen známých teologů tohoto období, což byli v této výhradně době kněží, však v uvedené publikaci čteme i jména nám zcela neznámá. Přijala jsem tedy jako výzvu pro bakalářskou práci pokusit se k jednomu z těchto jmen, u kterého je v textu knihy C. V. Pospíšila uvedeno pouze velmi stručné sdělení, že o autorovi není nic známo, přiřadit jeho příběh a dílo a nad obsahem jeho díla se, v kontextu doby a životního příběhu, zamyslet. Bakalářská práce mi dala velmi malý prostor pro seznámení se s myšlenkami tohoto kazatele, a tak jsem došla k rozhodnutí pokračovat v badatelském pokusu o rozvinutí poznání života a díla Dr. Josefa Čenka z Wartenberku, jeho teologickém vnímání.

Jsou to právě kazatelská díla, která nám mohou ilustrovat nejen pastorační nebo spíše katechetickou práci tehdejších kněží, pokud budeme považovat kázání za specifický způsob katecheze. Především nám podávají dobré svědectví o teologických náhledech a akcentech autora, jeho schopnosti předávat víru a vysvětlovat nauku církve srozumitelným způsobem laickému, různě vzdělanému publiku, a můžeme předpokládat, že také posluchačům nebo čtenářům ovlivněným i jinými konfesemi, než katolickou vírou.

K tomu je třeba dodat, že Dr. Ph. Josef Čeněk z Wartenberku byl především knězem s vyšším hierarchickým zařazením z rakouského mocnářství první poloviny devatenáctého století. Tato doba byla časem velkých společenských i sociálních změn, dobou romantismu a josefinismu, v Čechách je významnou dobou obrozeneckou. V okamžiku, kdy jsem si vybrala úkol v bakalářské práci analyzovat dílo právě tohoto autora, věděla jsem o něm z výše uvedené bibliografie pouze to, že napsal dvě publikace knih kázání.

Hledání informací k předcházející práci mi nyní sice usnadnilo cestu nového hledání, avšak na druhou stranu jsem i díky oponentovi bakalářské práce si byla vědoma, že se musím pro ucelenější pochopení textů a mnohých specifických vyjádření

autora více zaměřit na dobový kontext z hlediska religiozity, a to nejen v Evropě. Situace církve, potažmo církví, v Rakousku-Uhersku byla sama o sobě v této době, v rámci Evropy velmi specifická, ale v samotné oblasti Královéhradecka také nacházíme kraje specifika.

Jedním z nejdůležitějších základů pro víru křesťana a jeho život, pro jeho spiritualitu je jeho vnímání a pochopení druhé boží osoby, Syna Otce, Ježíše Krista. Bez pochopení osoby Krista v obou přirozenostech není možné jeho následování. Z tohoto důvodu jsem nyní zvolila téma christologie, které jsem se pokusila prohloubit s ohledem na následující téma tajemství spásy. Chci zde, v této mé práci, analyzovat, předložit a rozvinout téma christologického náhledu, současně identifikovat a zamyslet se nad soteriologickou koncepcí pomocného biskupa Královéhradecké diecéze, ředitele Teologické fakulty v Solnohradu, pana Dr.Ph. Josefa Čeňka z Wartenberku.

V návaznosti na tato východiska předkládám v této diplomové práci přehled publikační činnosti pana Čeňka, a vycházím z výběru jeho děl při zkoumání christologického a soteriologického náhledu. V části sledování „tajemství spásy“ v kazatelském díle Dr.Ph. Josefa Čeňka se víc zaměřím na práci s jeho knihou postních kázání.

Půjdu cestou, na které budeme v textech kázání sledovat biblickou a systematickou christologii, a soteriologii. Pro přehlednost dodržím klasické řazení témat, ve kterých se budu věnovat christologii a soteriologii, aniž bych se snažila tyto dvě části od sebe nějakým způsobem násilně odtrhovat, avšak uvedu soteriologickou část po christologické, v samostatných kapitolách. Samozřejmě budu průběžně uvádět veškeré prameny, se kterými pracuji stejně jako sekundární literaturu, kterou jsem k badatelské práci použila.

Abychom mohli lépe autorovi porozumět, seznámíme se na začátku s životopisem pana Josefa Čeňka a historickým, společenským, náboženským i teologickým kontextem doby, ve které žil, pracoval, kázal a psal.

1. Život a dílo Josefa Čeňka z Wartenberku

V této části se seznámíme s osobou autora Nedělních a Postních kázání, Východočechem, o kterém se zmiňuje prof. Ctirad Václav Pospíšil ve svém bibliografickém díle s názvem „Různé podoby české trinitární teologie a pneumatologie 1800 – 2010“, jehož podtitulek zní „Tvářnosti české katolické trojiční teologie a pneumatologie 1800 – 1989“.

Jednou z tváří zmiňovanou v této knize, je i Josef Čeňka z Wartenberku a několik jeho spisů. V publikaci o tomto muži stojí jen velmi stručná poznámka: „*O autorovi není nic známo*“¹. A tak se budu snažit v této bakalářské práci přiblížit životní osudy a dílo Josefa Čeňka a současně analyzovat jeho myšlení především z hlediska christologického a soteriologického jak nám jej zanechal ve svých dílech.

1.1 Dobový kontext

Život, dílo a osudy Josefa Čeňka z Wartenberku ovlivnila samozřejmě doba, doba takzvaného josefinismu i romantismus osmnáctého století, vždyť Josef Čeňka se narodil roku 1765, to znamená ve stejném roce, ve kterém se císař Josef II., po kterém bylo toto období nazváno, stává spoluvládcem své matky císařovny Marie Terezie a později v letech 1780 až 1790 se stává samovládcem. Musíme zde ale přiznat, že zavedení a výstavba tzv. „*Josefinismu*“ jsou počiny císařovny matky, císařovny Marie Terezie. Ač byla tato žena velice zbožná, tak může být s podivem, že byla již od mládí obklopena jansenisty, kteří měli významný vliv na její rozporuplný až negativní vztah k Římu navíc její antikuriální náladu notně zvýšil papež Benedikt XIV, který vlastně ohrožoval trvání monarchie poté, co se jako císařovna ujala vlády.

Pokud tedy mluvíme o „josefinismu“, jedná se o systém poplatný osvícenství, k podstatě osvícenství patřilo přirozené zdůvodnění náboženství a současně

---

¹) srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav, Různé podoby české trinitární teologie a pneumatologie 1800-2010; Tvářnosti české katolické trojiční teologie a pneumatologie 1800-1989; vyd. nakl. L.Marek; str. 167

i racionalistické a přirozené státní právo, specificky realizované v rakouském mocnářství. Zde je nutné tedy zdůraznit, že když hovoříme o „josefinismu“, pak tedy je řeč o „osvíceneckém církevně politickém absolutismu“, o systému, ve kterém náboženství, a proto i církve, měly za úkol sloužit státu pro jeho potřebu a být nástrojem kontroly v těch místech a v těch oblastech, kam na to světské autority již nemohly dosáhnout. Proto si josefinismus musel církve dle svých potřeb podrobit.²

Císař Josef II., po kterém je systém nazván, však na rozdíl od tzv. „pravých josefinistů“, kteří působili ve dvorských a státních úřadech, nikdy neusiloval o naprosté odtržení státu od Říma, stejně jako o to neusilovala jeho matka Marie Terezie, či synovec císař František II.

Dnes můžeme zpětným pohledem říci, že josefínský duch habsburské monarchie byl především reakcí na jeho finanční potřeby již od nastoupení císařovny na trůn. Zásahy do života církve pak byly učiněny právě na rady císařovniných, jansenisticky orientovaných, rádců.

A tak v roce 1765, kdy se Josef Čeněk narodil, vydala císařovna souhlas se zavedením nových instrukcí tzv. Giunta Economale³, což reálně znamená, že církve smí svobodně hlásat evangelium, udílet svátosti, řešit vnitřní disciplínu. Modlitební knihy a literatura vůbec byly podrobeny státní cenzuře. Všude tam, kde šlo o věci správně smíšené, bylo právo církve omezeno, a to i v případech týkajících se vyobcování z církve, teologického vzdělávání a podobně. I přes všechny tyto zásahy trvala dále císařovna na protireformačních opatřeních.

Následně císař Josef II. zřídil k provádění svých reforem tzv. „dvorskou duchovní komisi“⁴, která in publico ecclesiasticis vydávala svá nařízení církvi prostřednictvím biskupů⁵. Na podzim roku 1781 nechal císař vyhlásit „Toleranční patent“. Faktickým důvodem vydání tohoto patentu, který byl uplatněn v českých zemích, a nyní mám na mysli především králové-hradeckou diecézi, až o půl roku

---

²) srov. KADLEC Jaroslav Přehled českých církevních dějin 2, vyd. Zvon 1991 str. 149 - 151

³) srov. Tamtéž str.154

⁴) srov. Tamtéž str. 159

⁵) srov. Tamtéž str. 160

později, bylo nejen osvícenectví a tolerance k dalším třem náboženstvím⁶, snaha vyvést je z ilegality, kde bylo možné na ně více působit, ale také zabránit případným odchodům práce schopných, či majetných protestantů ze země. To, že tento patent zapříčinil leckde nepokoje a že církve musela zaujmout vstřícný postoj k nekatolíkům, je nasnadě.⁷

Josef II. usiloval o stát, který měl vybudovat veřejné blaho, a proto musel být dobře organizován. Jestliže církve měla sloužit jako jeden z nástrojů státu i ji stát nově zorganizoval strukturu a zdokonalil farní systém. Fary se stávaly de facto nejnižšími jednotkami státní správy. Duchovenstvo mělo být vychováváno k laskavosti a lásce k bližnímu a „k odporu proti nesnášenlivému teologickému duchu“.⁸ Takže ze seminářů vycházel klérus, který byl v pravdě světský. Jak píše Eduard Winter:

„Kněží v generálních seminářích vychovávaní, se stávali vzornými školními inspektory, nebyli však prostředníky mezi lidmi a Bohem, spíše prostředníky mezi státní správou a lidem, černými četníky“⁹.

Kněží té doby byli dobročinní, laskaví a nenároční, avšak pro duchovní úkony (meditaci, častější zpověď, atp.) měli již méně pochopení.

Klérus tehdy vykonával službu v kostele (podle státem schváleného bohoslužebného řádu) a ve škole, avšak chyběla u nich snaha o vyhledávání ztracených ovcí a péče o ně, či shromažďování schopných lidí k apoštolátu.¹⁰ Je nutno říct, že v této době sice církve ztratila mnoho práv, ale jednotlivci, tj. kněží a biskupové, získali mnohem více pravomocí tím, že zastávali státní službu. Stali se matričními úředníky, školními a studijními inspektory. A v této moci (která samozřejmě byla spojena i s finanční odměnou ve formě platu) se skrývalo pokušení, a tak byli biskupové spolu s nižším klérem, získáni pro josefinismus.¹¹

---

⁶) Toleranční patent se týká protestantských vyznání církví lutherské (augsburské), helvétské (reformované nebo kalvínské) a také vyznání řecko-katolické

⁷) srov. POLEHLA Petr; 350 let královéhradecké diecéze, vyd.Pavel Mervart 2015, str.409 - 431

⁸) srov. KADLEC Jaroslav; Přehled českých církevních dějin 2, vyd. Zvon 1991, str. 166 - 167

⁹) srov. Tamtéž str. 168 - 172

¹⁰) srov. Tamtéž str. 179

¹¹) srov. Tamtéž str. 180

V letech 1782 – 1835 vládl rakousko uherské monarchii František II., ten měl úmysl v zájmu monarchie udělat si z místní církve pevnou oporu trůnu. Jeho vztah s Římem byl stále napjatý a dával jasně najevo, že zásahy papeže do církve v Rakousku nejsou potřebné, ani žádoucí. A když r. 1811 uskutečňoval další sekularizaci církevního majetku, tak na druhou stranu ale povolil církvi konat opět některé pouti a pobožnosti, poněkud i pozměnil bohoslužebný řád.¹²

Mezi lidem se v této době objevila různá hnutí projevující touhu po svobodě, která souvisela s nadějí lidu ve zlepšení svého sociálního stavu. Perzekuce proti těmto hlasům dolehla i na liberální osvícence z řad kléru a inteligence.¹³ Skutečné uvolnění a zmírnění josefinismu i nová duchovní atmosféra nastala až po porážce Napoleona. Tehdy, v roce 1816, doporučil kancléř Metternich císaři, aby uvažoval o vhodnosti případného vyjednání konkordátu se Svatou Stolicí.

Celé období josefinismu bylo obdobím, které potlačovalo českou inteligenci a doslova dusilo český jazyk. Přesto, po celou tuto dobu, se projevují snahy o národní obrození, obrození lásky k zanedbávanému českému jazyku. Proti germanizaci se vymezují vzdělaní čeští kněží, kteří navazují na práci barokních katolických historiků. S tím souvisí i tehdejší úpravy českého překladu Písma svatého. Objevuje se jak nová česká poezie, tak i zábavná próza autorů kněžských řad.¹⁴

---

¹²⁾ srov. KADLEC Jaroslav; Přehled českých církevních dějin 2, vyd. Zvon 1991 str. 182

¹³⁾ srov. Tamtéž str. 172 - 173

¹⁴⁾ např. Jan Liboslav Ziegler 1782-1846; A.J.Puchmajer 1769-1820; K.A Vinařický 1803-1869 kanovník Vyšehradský; V.Štulc 1814-1887 kanovník Vyšehradský, Fr.Sušil 1804-1868a další

1.2. Životní osudy Dr. Ph. Josefa Čeňka z Wartenberku

Josef Čeňek z Wartenberku, nebo bývá také psáno z Vartenberku, jak se často uvádí v české transkripci, se narodil 11. 7. 1765 v Čechách v Novém Bydžově, který byl v té době významným krajským městem.

V roce 1787 dokončil svá teologická studia na univerzitě v Praze s titulem doktora filosofie. Po dokončení studia, přesně 13. 7. 1788 mu bylo uděleno kněžské svěcení a o rok později, 15. 7. 1789, byl jmenován kaplanem v Hradci Králové. Je zřejmě velmi oblíbeným královéhradeckým kaplanem, což můžeme vyvodit z toho, že tamější obyvatelstvo se obrátilo na svého biskupa, který vyhověl přání obyvatelstva a 17. prosince 1796 kaplana Josefa Čeňka jmenuje ke dni 4. 1. 1797 pomocným biskupem královéhradeckým. Dr. Ph. Josef Čeňek poté 15. ledna téhož roku složil slib do rukou tehdejšího královéhradeckého biskupa Maria Thadausse. Současně v té době byl jmenován a stal se kanovníkem a děkanem Kapituly sv. Ducha v Hradci Králové.¹⁵

V Královéhradecké diecézi působil až do roku 1828, kdy byl povolán k přesídlení, respektive byl přeložen do Solnohradu (Salzburgu), kde působil jako tzv. „kanovník strážný“. Byl jmenován také rektorem vysokých škol v Salzburku, ředitelem Teologické fakulty a „konzistořním radou“¹⁶.

Do Hradce Králové se vrátil na návštěvu v roce 1838, padesát let po svém kněžském svěcení a tuto příležitost využil k tomu, aby jako horlivý ctitel Matky Boží Mlékosrbské sloužil 23. 8. 1838 mši svatou před jejím oltářem.¹⁷

Dr. Ph. Josef Čeňek z Wartenberku zemřel v Solnohradu 25. května 1843; a v Solnohradu je i pohřben.

To, že si sami hradečtí obyvatelé žádali, aby byl jmenován biskupem, svědčí o jeho nevšední oblíbenosti v diecézi. V zápisech kronik, také čteme o tom,

---

¹⁵⁾ Životopisná data jsou čerpána z SOAHK inv.č.kniky 188 –Pamětní kniha děkanství- archiv konzistoře

¹⁶⁾ Srov. Tamtéž

¹⁷⁾ srov. SOAHK Kronika mlékosrbská Liber memorabilium pro teritorie Mlikosrbenski 10; Gedenkbuch der Mlikoserben Localie 2 – 1835;

že se zasloužil velice o vlast, o vzdělávání a rozvoj národních škol, přičemž ke vzdělání vedl a podporoval studenty a žáky všech sociálních vrstev včetně těch nejchudších.

Jeho sociální starostlivost lze dokumentovat i tím, že diecézi založil také ústav pro zaopatřování vdov a sirotků po učitelích.¹⁸

Oblast vzdělávání, školství a sociální činnosti jsou těmi oblastmi, ve kterých pan Čeněk ponejvíce působil, a k těmto tématům se váže i obsah většiny jeho publikační činnosti, zaměřené převážně na pedagogiku a katechezi.

V letech 1823 až 1840 přispívá do tehdejšího časopisu „Přítel mládeže“, který je určen především pedagogům. Ve svém úřadě děkana Královéhradecké dieceze pak vydává metodický list s názvem „Vysvětlení a přídavek ke katechismu – k potřebě učitelů obzvláště při takových školách, do kterých se týdně přijít nemůže.“¹⁹ I tento jím zpracovaný list svědčí o jeho velké starostlivosti o ty duše, které nemohly docházet k normálnímu vyučování.

---

¹⁸⁾ srov. SOAHK –inv.č.knihy. 123 – Kronika Hradecká

¹⁹⁾ srov. Tamtéž

1.3. Teologický svět Čeňka z Wartenberku

Pokud chceme porozumět teologii Josefa Čeňka, je třeba si objasnit i to, v jakém náboženském prostředí autor vyrůstal a s jakými vlivy, které jej samozřejmě nějakým způsobem teologicky formovaly, se setkával. Uvědomme si, že jeho život byl ovlivňován nejen historicko-společenským děním, ale že prožívá svůj život v překotném období myšlenkových proudů, osvícenstvím počínaje a pokračuje cestou k idealismu, přes romantismus.

Jak jsem již jednou konstatovala, nejen doba, z hlediska historických událostí, jako je vydání tolerančního patentu císaře Josefa a důsledky tohoto počínu pro život církve, ale i lokalita východních Čech, respektive královéhradeckého kraje, nebyla z hlediska náboženství jednoduchá a měla svá specifika i specifické konfese, které se veřejně projeví právě v důsledku vydání Tolerančního patentu. Například mimo běžných protestantských náboženství se ve východních Čechách objevuje příslušnost k tzv. "Lahmbruderschattsreligion - Beránkově víře", ke které se přihlásila velká část ohlašujících se k jiné než katolické víře a přitom velká část z nich byla loajálními zaměstnanci vrchnosti.²⁰ A je nutné se podívat na vývoj náboženského života podrobněji.

Osvícenství, které zákonitě ovlivnilo dospívání i vzdělávání se Josefa Čeňka, uzavírá dlouhé, po několik století trávající období kontroverzní teologie²¹, jak uvádí G. L. Müller.²²

Abychom mohli tuto dobu nahlédnout, je tedy potřeba se podívat co osvícenství ve světě předcházelo, co ovlivnilo postoje císařského stolce a tím i celou monarchii

---

²⁰⁾ srov. POLEHLA Petr; 350 let královéhradecké diecéze, vyd. Pavel Mervart 2015, str.421

²¹⁾ obdobím kontroverzní teologie je míněna doba od 16. St. do cca konce 18. resp.začátku 19.století. Kontroverzními tématy bylo ospravedlnění, dědičný hřích, svobodná vůle, záslužnost dobrých skutků, predestinace, pokání a zpověď, hierarchie církve a autorita jejích hodnostářů a koncilů, uctívání svatých, transsubstanciance, svátosti biřmování, pokání, pomazání nemocných, povolání.

²²⁾ srov. MÜLLER Gerhard Ludwig, Dogmatika pro studium a pastorační, vyd. Karmelitánské nakladatelství 2010, str 97.

a také si řekněme, co osvícenství z hlediska náboženství a filozofie mělo za následek v Rakousko-Uhersku, potažmo v Čechách.

1.3.1. – Co osvícenství předcházelo

Jak jsem výše naznačila, osvícenství bylo určitým završením dlouhého období náboženského hledání, rozdílení a sporů, konfrontací. Německy-Aufklärung, tento výraz můžeme přeložit různými způsoby jako vysvětlení, vyjasnění, osvětlení. Byl to zlom v uvažování, nový způsob uvažování v návaznosti na předešlé. A tak pohleďme zpět.

V širším kontextu je třeba si připomenout, že Tridentský koncil nereagoval jen na reformní podněty a bezprostředními střety s velkými reformátory, jakými byli bezesporu M.Luther, J.Kalvín a H.Zwingli, ale také na podněty objevů nových světadílů, promyšlením učení sv. Tomáše Akvinského v Salamance (kde se také obnovila dogmatika na scholastickém základě, Francisco de Vitoria, Melchior Cano a další), teologií tradic Tovaryšstva Ježíšova (Petr Canisius, Robert Bellarmin) i ostatních františkánských a augustiniánských tradic. Výsledkem Tridentského koncilu byl nejen rozkvět dogmatické teologie, ale i později humanismem ovlivněná exegeze (např. Erasmus Rotterdamský). Dynamiku ve vývoji prožívá i evangelická teologie, jak kalvínská, tak lutherská ortodoxie.²³

17. století přišlo s několika myšlenkovými proudy, které se objevily v katolické církvi. Pro nás, a pochopení dalšího vývoje směrem k osvícenství, je důležitý **jansenismus a kvietismus**. V evangelické církvi je to **pietismus**.

Zakladatelem tzv. **jansenismu** se stal **Cornelius Jansen**. Studoval v Lovani, byl vysvěcen na kněze, jeho stěžejní teologické dílo *Augustinus*, na kterém pracoval od svých 28 let a bylo vydáno až po jeho smrti, obsahovalo myšlenky, které byly velmi sporné v oblasti učení o milosti a hříchu. Byly odvozovány od učení sv. Augustina, ale téze dokládaly neschopnost věřícího člověka dojít k jakému si poznání o předurčení člověka ke spasení. Kniha byla zakázána papežem Urbanem VIII.²⁴ Přesto okolo ní

---

²³) srov. MÜLLER Gerhard Ludwig, Dogmatika pro studium a pastorační, vyd. Karmelitánské nakladatelství 2010, str 98-99.

²⁴) Otův slovník naučný viz. <https://archive.org/stream/ottvslovnknauni17ottogoog#page/n42/mode/1up>

vzniklo mnoho dalších polemik. Doba byla připravená na přísnou zbožnost, a tak vzniklo ve Francii hnutí „zbožné strany“ pod záštitou opata ze Saint Cyran en Brenne Jean Duvergier de Haurane. Mezi jeho žáky patřil i Antoine Arnold, který razil ideu a přísnost života prvotní církve. Když roku 1709 král rozpustil klášter Port-Royal de Champ, centrum jansenistů, a učení Jansenova následovníka Quesnela bylo odsouzeno, uchýlili se jansenisté do Utrechtu, kde založili roku 1723 katolicko-jansenistickou církev s vlastním biskupem. Od počátku se jansenisté vymezovali proti jezuitům, jejich hnutí se rozšířilo v Německu, Itálii a Rakousku. Důsledek jansenistické nauky byl velký mravní nárok na život věřících, můžeme říct až rigorismus, který ovšem měl za důsledek od počátku i kritiku do řad církve, církevní praxe a jejich představitelů. Jansenismus ovlivnil, jak už jsme si v úvodní kapitole řekli, i dvůr císařovny Marie Terezie a jejích nástupců.

Dalším proudem, který ovlivnil náboženství a zbožnost v 18. století bylo spirituální hnutí, tzv. **kvietismus**. Anti-mystické hnutí, které mělo základ v díle španělského kněze Miguela de Molinoise s názvem Guida de Spiritual. Hlavní myšlenkou a postojem kvietismu je naprostá pasivita a klid, schopnost „připravit srdce jako prázdný papír, kde může Božská moudrost psát skutečně dle libosti“, důraz na svědomí, které je přímo spojené s Bohem, podceňování svátostí, askeze, lidské vůle a spolupráce člověka s Boží Milostí. Kvietismus byl odsouzen a autor Molinoise uvězněn. Podporu myšlenkám Molinoise dává arcibiskup z Cambrai, který se ujme paní Jeanne de Chesnoy, mystičky a jejíž spisy byly dány k posouzení Benignu Bossuetovi.²⁵ Ač byly tyto myšlenky v katolickém duchovním životě odsouzeny, jako termín etický, ve významu zachování absolutního klidu a míru, byl použit na Vídeňské konferenci jako jeden z hlavních bodů.

Deismus – myšlenkový proud, který vznikl na základě racionalistické kritiky křesťanství, na konci 16. a v 17. Století Jedná se o světonázorový postoj, který se formoval v Británii a odtud se rozšířil do Evropy. V začátcích se deisté opírají především o přirozený zákon a přirozenou teologii, později se již opírají o vlastní

---

²⁵⁾ srov. BROŽ Prokop, Kristus, Duch a jednota církve v dějinách Ekleziologie J.A.Möhlera; vyd.Karolinum Praha 2011 str. 31. - 40

empirickou zkušenost.²⁶ Deismus je významným proudem, který ovlivnil vznik osvícenství.²⁷

Pietismus – nespadá sice do proudů v katolické církvi, ale je nezbytné jej zde zmínit. Křesťanská Evropa stála na různých konfesích, které se samozřejmě potkávaly. Pietismus znamenal v protestantském světě návrat ke zbožnosti, který vyrostl na lutherském podkladu. Je akcentována poslušnost jako nástroj k následování Krista. Věřící má poslouchat jen Boha a Krista, poslušností se věřící sjednocuje s Kristem.²⁸ V zásadě tento směr vznikl i z potřeby vymezit se proti klerikalizaci a zásahům světské moci do náboženství a církve.

Pietismus, resp. jeho hnutí s centrem v Českém Těšíně²⁹, ovlivnilo a pomohlo přetrvat tajným protestantům v Čechách až do vydání Tolerančního patentu.

1.3.2. Osvícenství jako duchovní revoluce

Osmnácté století obnovuje renesanční humanismus s důrazem na autonomii člověka, světského člověka podle antiky. Soupeření osvícenství s křesťanstvím a náboženstvím bylo velmi intenzivní. Mnoho osvícenců se pokoušelo novým způsobem spojit své myšlenky s náboženstvím, ale bez toho, aby vzali v potaz teologii. Církevní praxe se měla orientovat na mravní povznesení člověka a přinášet osvětu. Současně se osvícenství významně postavilo nejprve proti všem formám tmářství, pověřivosti, ale i tzv. projevům lidové zbožnosti.³⁰

Připomeňme jména jako Rousseau, Voltaire a bylo mnoho dalších materialistů a encyklopedistů, zaměřených proti církvi, ale nás současně budou zajímat ti, kdo byli

---

²⁶⁾ srov. <https://cs.wikipedia.org/wiki/Deismus>; srov. Ottův slovník naučný, heslo Deismus. Sv. 7, str. 167

²⁷⁾ srov. BROŽ Prokop, Kristus, Duch a jednota církve v dějinách Ekleziologie J.A.Möhlera; vyd. Karolinum Praha 2011 str. 31. - 40 tamtéž.

²⁸⁾ srov. MIKULOVÁ THULSTRUPOVÁ Marie; KIERGEGAARD a dějiny křesťanské zbožnosti; 1. vyd. Brno- Centrum pro studium demokracie a kultury 2005; str. 66-70

²⁹⁾ srov. http://othes.univie.ac.at/26017/1/2013-02-07_0407477.pdf

³⁰⁾ srov. van DÜLMEN Richard, Kultura a každodenní život v raném novověku, díl. III, vyd. Argo 2006, str. 136 – 145.

křesťanství naklonění. Představitelem tohoto směru byl Christian Wolf, který aplikoval zásady přísné vědeckosti ve všech filozofických oborech včetně teologie. Jeho metoda se opírá o důkaz, dostatečně dokázané principy a jejich správné propojení a řazení. Vždy je rozum postaven nade vše.³¹

Teologie má přinášet vzdělání k vykonávání zaměstnání a ne sloužit k uchopení pravd víry. Na předních místech stojí pastorální teologie, postupně exegeze a církevní dějiny.

Proti Kantovi, se pokouší obnovit teologii na základě katolického dogmatu Benedikt Sattler. Tübingenská škola se stává střediskem učenců, teologů, kteří racionalismus osvícenectví překonávají byl např. teolog této doby, který připravoval obnovu teologie, církve a zbožnosti Johan Michael Sailer. Nejvýznamnějšími teology zde jmenujme J. H. Newmana, M. J. Scheebena či J. A. Möhlera. Na tomto místě je třeba jmenovat i Čeňkova současníka pražského, vynikajícího kněze, filozofa, teologa, rebela, profesora Bernarda Bolzana, (zakladatel „čisté logiky“), i Vincence Zahradníka.³²

Na závěr tohoto bloku chci ještě uvést jeden aspekt teologie první poloviny devatenáctého století a tím je vznik „novoscholastiky“ přibližně v roce 1830. Návrat k Tomáši Akvinskému, byl ale skutečně velmi nešikovným, školometským způsobem, s účelem potvrdit se a vymezit proti sekularismu.³³

---

³¹) srov. BROŽ Prokop, Kristus, Duch a jednota církve v dějinách Ekleziologie J.A.Möhlera; vyd. Karolinum Praha 2011 str. 31. – 40

³²) srov. MÜLLER Gerhard Ludwig, Dogmatika pro studium a pastorační, vyd. Karmelitánské nakladatelství 2010, str 98-102

³³) srov. Tamtéž

2. Dílo Josefa Čeňka a struktury kázání obecně

V depozitu České Národní knihovny, a podle informací z článků v *Časopise katolického duchovenstva* jsem se dopátrala několika knih kázání, která jsou skutečným svědectvím, že v době panování Františka II. bylo povoleno kázat v mateřském, domácím jazyce. Tento stav nám ilustrují i knihy kázání Josefa Čeňka z Wartenberku, který již mohl používat pro větší srozumitelnost, a obracet se i při liturgii k věřícímu v českém jazyce, stejně s ním tak činili mnozí další kněží v Čechách

Nakolik je přínos těchto knih teologický, si rozebereme níže, ale rozhodně můžeme hned a bez velkého rozmýšlení mluvit o přínosu jazykovém a pastoračním. Jedná se o tyto knihy:

- Kázání nedělní 1; vydal Jan H. Pospíšil v Hradci Králové 1834; 292 stran
- Kázání nedělní 2; vydal Jan H. Pospíšil v Hradci Králové 1834; 224 stran
- Kázání postní; vydal Jan H. Pospíšil v Hradci Králové 1834; 240 stran
- Ohlášky výročních svátků a slavností i obyčejných při nich ceremonií, tak jak církev svatá důkladně vyjádřené míti žádá; Josefem Čěnkem opravené a rozšířené vydání původního díla Jana Nepomuckého Chmela z roku 1785, které vydal Jan H. Pospíšil v Hradci Králové 1823.³⁴

Knihy *Kázání nedělní*, jsou vydány ve dvou dílech. Zaznamenávají texty, které se tematicky dotýkají všech nedělí v roce, jak ve svátečních obdobích, tak i všedních, od adventu k adventu. Kniha *Kázání postní* byla sepsána autorem později, v době jeho působení v Salzburku, roku 1830, avšak adresátem i této knihy kázání jsou jeho bývalí farníci v Královéhradecké diecézi a psány jsou také v jazyce českém. V předmluvě k tomuto dílu, které obsahuje postní kázání pro všechny roční běhy, autor uvádí, že tuto knihu kázání předkládá čtenářům na památku svého působení kanovníka a děkana v Hradci králové. Slova, která od něj slychali a která, pakliže si v nich budou číst,

---

³⁴) Jmenované tituly jsou uloženy v Národní knihovně v Praze

je povedou k poznávání a utvrzování „ve spasitelné pravdě“ i v něj samotného, jak by si i přál.³⁵

Všechny jeho knihy kázání měly především pastorační význam. Čtenářům měly přispívat k jejich výchově pro dobro společnosti tak, jak si žádala tehdejší doba. Ale nejen to, v knihách kázání autor předkládá i pravdy katolické víry a poukazuje na ně na příkladech tak, aby vedl k zamyšlení i případné čtenáře jiných křesťanských vyznání.

Jsou to ve své podstatě katecheze, které bychom možná dnes nazvali „Boží slovo pro všední den“, ke kterým se může lid vracet právě tak jako ke knize, Bibli, ze které je obsah Slova Božího čerpán.

Struktura jednotlivých kázání je jednotná a má obvykle tři části:

- 1) úvodní část, kde nalezneme biblickou citaci, kterou uvádí čtenáře do tématu, tuto úvodní část vždy zakončí, a tím vlastně uvede, svou homilii s pokornou prosbou adresovanou posluchačům i Bohu:

„Poslechněte mne se slušnou pozorností a nábožností. A já počnu ve jménu Páně.“

- 2) popis stavu problematiky, o které bude autor mluvit a která se někdy i jen velmi okrajově dotýká obsahu biblického úryvku, toho dne čteného. Obvykle se jedná o vztah slov Písma k pozemskému člověku se zdůrazněním, jaká nebezpečí v životě pro člověka, z jeho vlastní zkaženosti, vyplývají.
- 3) závěrečná část, ve které pisatel s autoritou pastýře apeluje na nezbytnost nápravy člověka, hovoří o tom, jak je náprava člověka podstatná pro jeho spásu (uzdravení, záchranu), případně jaký má vliv i na chování nebo smýšlení jeho blízkých a okolí a současně uvádí nutnost následování Krista. Uvidíme, že příklady k následování nachází u Ježíše ve všech jeho činech, způsobech a na všech místech, kde se s Ježíšem ve slovech Písma setkáváme.

---

³⁵⁾ srov. Josef Čeněk z Wartenberku; Kázání postní; vyd. J. H. POSPÍŠIL, r. 1834; předmluva

Kázání jsou zaměřena velmi výchovně, moralizují a nasměrovávají posluchače k poslušnosti vůči autoritám církevním, světským i Bohu, ke spořádanému životu jak ve společenství rodiny, tak i v širokém společenství všech lidí.

Některá z kázání, a to převážně v knize *Kázání postní*, mají i výrazně apologetický náboj. Tato kniha je mnohem víc, nežli obě knihy nedělních kázání, zaměřena teologicky a spirituálně. Tak, jak Josef Čeněk v úvodu svých knih čtenářům píše, vede svými texty posluchače, či lépe čtenáře, opravdu ke skutečnému prohloubení víry a doslova je nabádá příklady k životu z víry, ale podle vlastních představ a době odpovídající morálky.

3. Kazatelské dílo Dr. Ph. Josefa Čeňka z Wartenberku z hlediska christologie

V této části se budu zabývat knihami kázání, v jejichž obsahu se vynasnažím analyzovat autorovo vnímání christologie, jak ji předkládal svým posluchačům z kazatelny, respektive v knihách, které napsal nejen pro své farníky, ale i ostatní věřící. Smysl i účel těchto kázání byl své bližní upevnit ve víře, jak on sám zdůrazňuje v úvodu do knihy *Kázání postní*, v jejím úvodu čteme, že ji napsal protože:

*„Máť za to, že jakož v jich srdcích se obnoví památka jeho (rozuměj vzpomínka na autora), čehož sobě toužebně žádá, tak se i tím poněkud přispěje k jich upevnění v svatosvaté, samospasitelné, křesťanské víře.“*³⁶

Autor tedy hned v úvodu vyjevuje přání upevnit víru svých posluchačů a čtenářů. Co více k upevnění víry potřebuje člověk, než vědět komu věří, v koho věří, koho a komu má jako křesťan vlastně věřit a následovat, zdali je to vůbec možné lidských silách, Krista Ježíše následovat. A tak se podívejme, jak pan Josef Čeňka z Wartenberku, představuje Hradečanům Ježíše Krista, Ježíše Nazaretského.

Christologie mluví o Kristu, jeho tajemstvích a jeho bytí, které nám zjevuje Písmo svaté, a to nejen v části Nového zákona.

Základní christologickou otázkou je: „Kdo je Ježíš z Nazareta?“ Zjevení Boha v dějinách světa, především zjevení vrcholící a docházející svého naplnění na Kříži. Ukřížování, Vzkříšení a Nanebevstoupení³⁷ vyjevuje smysl Vtělení Božího Syna, skutečnosti jeho stávání se člověkem. Toto Zjevení Boha v Synu má ale i další význam, soteriologický. Christologie, která řeší otázku o samém bytí Ježíše Krista, celého boha a celého člověka nám samozřejmě vnuká další otázku, co toto Zjevení, Kristus, milovaný Syn Boží³⁸ znamená pro naši spásu? Pro náš vztah k Bohu jedinému?³⁹.

---

³⁶⁾ srov. Josef Čeňka z Wartenberku; *Kázání postní*; vyd. . J.H.POSPÍŠIL r.1834; předmluva

³⁷⁾ srov. Sk 17,3; 1 Kor 1,23

³⁸⁾ srov. Mk 1,11 ;Jan 1,34

³⁹⁾ srov. Dt 6,4

3.1. Vzájemný poměr mezi christologií a soteriologií

Na otázky, které jsme si položili v předcházejících odstavcích, jsou otázky, na které nám odpovídá související obor soteriologie. Nemluvě o tom, že odpovědi na obě otázky ovlivňují naši spiritualitu.

Nežli se pustíme do rozboru a analýzy díla Josefa Čeňka, a začneme uvažovat jeho vnímání christologie a soteriologie, považují za potřebné, na tomto místě, se alespoň v krátkosti dotknout problematiky vzájemného poměru soteriologie a christologie, přestože tato otázka bude širším způsobem rozvinuta ještě dále. Dva úhly pohledu na jedno jediné tajemství, tajemství Ježíše Krista, tajemství spásy. Kdo a co?, ontologická skutečnost versus funkcionalita.

V klasickém uspořádání byla vždy soteriologie vkládána hned za christologii (prakticky to znamená, že nejdříve poznáváme Krista jako Vtělené Slovo a na základě tohoto poznání v něm shledáváme Spásu), manualismus tedy důsledně tyto dva pohledy christologii a soteriologii odděluje. Až při promýšlení této otázky ve 20. století, a to především v evangelickém prostředí, učiní někteří teologové obrat a z problematiky spojené s uskutečňováním naší spásy se pokusili udělat ústřední téma celé teologie. Christologie je tak pojata v rámci přijetí existenciální filozofie, vychází ze zkušeností události spásy a subjektivního vnímání působnosti Ježíše Krista v osobní existenci (*Bultmann*). Jiní se snaží vnímat soteriologii a christologii jako jeden nedílný celek (*K.Barth*). Jiný významný teolog *K. Rahner*, dá se říci, upřednostňuje pohled soteriologický, poukazuje na Boží Zjevení jeho působení a vydávání se v dějinách spásy, a z toho plynoucí odpovědi člověka, do kterého vložil Bůh sám schopnosti na toto působení odpovědět tím, že se bude snažit dojít svého naplnění v Bohu skrze Krista. Takže teologie dějin spásy, od níž nelze Boha odtrhnout, je již sama o sobě podle něj soterologií.⁴⁰

---

⁴⁰⁾ srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav; Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010 str. 310-312 / srov. LEHMANN Karl, RAFFELT Albert, Karl Rahner Lesebuch, Herder 2004, str. 239 - 241

Jak vidíme, dějiny teologie nenašly odpověď na tuto otázku zcela jednoznačnou. Ale obraťme se v této věci k dikci Mezinárodní teologické komise⁴¹:

„Proto osoba Ježíše nesmí být oddělována od jeho vykupitelského díla. Dobrodiní spásy nelze oddělovat od Božství Ježíše Krista.“

Současně je dobré si připomenout i vlastní zkušenosti ze čtení Písma sv, a uvědomit si že Ježíš Kristus vždy činí to, kým je.

---

⁴¹) srov. Dokumenty Mezinárodní teologické komise 1969–2017 a některé další texty Papežské biblické komise a Kongregace pro nauku víry; vyd. UP v Olomouci 2017; Vybrané otázky z christologie str. 168

3.2. Biblická christologie

Bible, Písmo svaté je základním pramenem, jednoznačným svědectvím o Ježíši Kristu, jedné z osob Boží Trojice, svědectvím, které vnímáme v celku Písma svatého, i když toto svědectví je v něm předkládáno postupně, a osoba Krista Ježíše, Syna Božího, a tím celé Trojice, je implicitně zjevována již od prvních veršů Písma - knihy Geneze⁴². Jeho zjevení a smysl tohoto zjevení je však rozkryt a odhalen v plné šíři až událostí Kříže⁴³.

Říkáme-li, že Písmo je Božím Zjevením vyjádřeným člověku napsaným slovem, Slovem, které člověk, povolán a naplněn milostí Ducha svatého k tomuto úkolu zapsal, říkáme tím tedy, že Písmo je Božím Slovem darovaným člověku. Je svátostí živého Boha. Při tom ale nesmíme zapomenout a bereme na zřetel tu skutečnost, jak i z uvedeného vyplývá, že Kristus – Slovo vtělené, zjevená tvář Boha, Slovo vyslovené od Boha je tedy víc než Písmo, avšak Písmo je současně jediná, výhradní přístupová cesta k poznávání tajemství Ježíše Krista⁴⁴.

Pokud chceme hovořit o christologii v kterémkoli díle, ať už zpracovaném literárně, nebo jiným sdělovacím způsobem vyjadřování, např. sochařstvím, divadlem, malířstvím, filmem a podobně, musíme si ujasnit, že christologie je dogmatický obor. Předmětem bádání je sám Ježíš Kristus, soupodstatný s Otcem, Bůh a člověk, jehož jméno, které je současně výsostným titulem⁴⁵ a jímž je vyjádřeno jeho bytí, jeho důstojnost, skrývá i příslib pro život nejen člověka, ale celého světa.

Otázka KDO (kdo to vlastně je?) nás vede ke zkoumání jednak vnitřního vztahu Ježíše, Muže z Nazareta, jak k sobě samému jako člověku, tak i současně jako Věčnému Slovu Boha Otce, ale také k otázce, zdali je tedy Ježíš Kristus skutečně viditelným znamením sdělení se Boha v dějinách světa.

---

⁴²) srov. Jan 1,1-5

⁴³) např. Mt 27, 54

⁴⁴) srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav; Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010 str. 36

⁴⁵) Christus -Pomazaný – Meshua ; Ježíš

Nebylo by dostatečné zkoumat a zjišťovat kdo Ježíš Kristus je, pokud by nás nezajímala otázka, jaký je jeho význam? Odpověď na tuto otázku nám dává soteriologie, obor, který zkoumá a odpovídá na otázky významu Ježíše Krista pro svět, pro člověka. Pojednává o univerzálním, spásném významu Ježíše Krista, v jeho perspektivě pak můžeme nahlédnout tu skutečnost, že naplnění naší spásy spočívá opravdu v následování Pána a životě s Ním. (Nabádání k následování Ježíše se line všemi uváděnými knihami kázání Josefa Čenka.)

Jedině v tomto světle totiž můžeme pravdivě pohlédnout na svůj vlastní život s Bohem a i sami na sebe. I ze zde uvedeného vyplývá, že christologie i soteriologie jsou dva pohledy na jedno tajemství, vzájemně se ovlivňují a neodtržitelně k sobě patří⁴⁶ a naše spiritualita je vedena tím, jak vidíme Boha, jak vnímáme Boží Trojici.

3.2.1. Starozákonní předpoklady christologie

V zrcadle Velikonočních událostí se nám pozvolna, stejně jako Ježíšovým současníkům, otevírá cesta k pochopení událostí zaznamenaných v evangeliích, které se odehrávaly před Velikonocemi. Zjevuje se v novém světle význam mnohých obrazů a výroků Starého zákona, a my v nich teprve nyní nacházíme pravý smysl a výpovědi, které svědčí o tajemství života Ježíše Krista Ukřižovaného:

„Ano, vydala nejprve smrt Ježíše svědectví pravdě všech písem a prorocství....

*Člověk pochopuje lehce smysl jejich, porozumívá obyčejům starozákonním, skrze které vypodobněny byly věci budoucí. Vidí všudy pravdu, věrné naplnění všeho což v počátku předpověděno bylo, velebě pravdomluvnost božskou“.*⁴⁷

. Docházíme k pochopení výpovědi o Vládci pokoje⁴⁸, Synu člověka⁴⁹, o Moudrosti, která vyšla z Božích úst⁵⁰ a byla uzpůsobena tomu, aby vykonávala službu Slovu,

---

⁴⁶) srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav; Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-

Karmelitánské nakladatelství 2010 str. 29 -34/ MÜLLER Gerhard Ludwig; Dogmatika pro studium i pastoraci; Karmelitánské nakladatelství 2010 str. 256-256

⁴⁷) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání postní vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834. str. 66

⁴⁸) např. Iz 9,5

kteře vyšlo od Hospodina, to znamená pochopení toho, co bylo řečeno o nebeských prostřednících spásy, Božím Království, o Mesiáši⁵¹.

Vždyť na tyto skutečnosti nás sám Ježíš Nazaretský upozorňuje a odkazuje na ně ve svých výrocích,⁵² jak jsou konečně zaznamenány v evangeliích⁵³.

Josef Čeněk z Wartenberku samozřejmě vnímá a akceptuje tento přesah od Starého do Nového zákona, nebo řekněme, mluvíme-li o Novém Zákoně tuto novost, předkládá čtenářům v souvislosti s vykládanými tajemstvími života a smrti Ježíše Nazaretského, případně s jeho výroky zvláště tam, kde chce autor, Josef Čeněk, zvýraznit smysl toho kterého výroku. V případech, kdy má potřebu některé téma zdůraznit ať už z pastoračních důvodů či k lepšímu porozumění jím použitého textu, uvádí posluchačům kontextuálně odkazy jak na knihy Mojžíšovi, knihy zákona-Tory, tak na výroky v knihách proroků, žalmů, historických a dalších starozákonních knih⁵⁴. Na druhou stranu, pan Čeněk příliš tyto starozákonné výpovědi nezdůrazňuje samostatně. Bezesporu můžeme tvrdit, že je si dobře vědom toho, jak tyto starozákonné výpovědi mohou to, co chce sdělit čtenáři, stejně jako výklad písmo, sice dokreslit a významově podpořit, ale plně a s jednoznačnou srozumitelností z nich samotných Kristovu identitu nelze vyvodit. Nikdy nemůžeme mluvit o „starozákonné christologii“, protože vlastní identita Ježíše, Muže z Nazareta, je pochopitelná až z velikonočních událostí Vzkříšení. Citované výroky, které používá, jsou především odkazy na knihy Žalmů, čerpá knih Mojžíšových, ale máme možnost číst i další starozákonné texty. I ty bývají potvrzením toho, že historie, pozemského života Ježíše Krista (život, umučení, pohoršení, smrt i vzkříšení) byla již dávno známa, a prorokována a poté

---

⁴⁹⁾ např. D 7,13

⁵⁰⁾ srov. Sir 24,3

⁵¹⁾ např. Pl 4,20; Mt 2,4; Mk 12,37; Lk 9,20; Lk 20,44; J 1,20; J 1,25

⁵²⁾ srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav; Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010 str. 38, 39

⁵³⁾ např. Lk 24,25 – 27; Mt 2,17; 1 Kor 15,3-5;

⁵⁴⁾ srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání na neděli vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834. str. 23/ Kázání postní str.144/ 156

naplněna. Je to obdobný způsob odkazování se, jaký je používán v novozákonních spisech⁵⁵.

V postních knihách kázání se odkazuje autor na starý zákon mnohem častěji, více tímto způsobem posluchače provádí, dnes bychom řekli dějinami spásy, mnohem přesněji tak odkazuje na působení Loga již ve Starém zákoně, a velmi konkrétně poukazuje a vyzdvihuje starozákonní obrazy Ježíše Krista (např. kněz Melchizedech, apod.). Pomocí starozákonních obrazů autor ilustruje vztah Boha s člověkem, otcovské lásky k Synu a podle toho jeho Boží lásky k člověku. Rozumíme jim i jako vykreslení vztahu a poslušnosti člověka vůči Bohu, nebo lásky a spravedlnosti v jejich vzájemnosti, například v osobě Abrahama a jeho osudů.⁵⁶ Oblíbenou starozákonní postavou autora je postava Joba, na které autor rád ukazuje schopnost a správnost odevzdání se Boží vůli, schopnost nést svůj kříž, a věrně vytrvat a bez reptání přijmout vše co Bůh dává.

V textech knih kázání však nikde není striktně vyslovena myšlenka toho, že důvodem komunikace mezi člověkem a Bohem se děje pro to, že Bůh je ten, kdo je obrácen k člověku, vztahuje se k němu, protože Bůh je vztahový sám v sobě v rámci svého vnitro-božského vztahu, ve kterém se odehrává dynamická komunikace života Boží Trojice na základě svobody jednotlivých osob a jejich lásky vůči sobě navzájem a na základě Otcovství a Synovství, na kterém se člověk podílí díky Duchu svatému. Což tedy znamená, že komunikace člověka s Bohem se tedy odehrává vždy v Synu díky Duchu svatému, který je principem obdarování člověka⁵⁷. Tento trinitární aspekt není, až na malé výjimky, vůbec brán v potaz ani v těch kázáních, kde bychom jej očekávali. Boží Trojice je předkládána kazatelem jako velké Boží tajemství. A tak v kázání na den sv. Trojice posluchačům předkládá naprostou omezenost lidského rozumu, který má přijímat, to co mu Bůh svým Slovem sděluje bez velkého přemýšlení s tím, že bude-li Bůh sám chtít, tak nám rozum osvítl svým Duchem.⁵⁸

---

⁵⁵) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání postní; vyd. J.H.POSPÍŠIL 1834; str. 64-77

⁵⁶) srov. Josef Čeněk z Wartenberku 1. Kniha kázání na neděli str. 53 - 57

⁵⁷) srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010 str. 40 ; srov. Josef Čeněk z Wartenberku 1. Kniha kázání na neděli str. 43; 153.

⁵⁸) srov. Josef Čeněk z Wartenberku; 2. Kniha kázání na neděli str. 13 – 21

Všemi kázáními se vine myšlenka a apel kazatele na čtenáře, aby následovali Krista Ježíše a měli plnou důvěru v Boží lásku, Boží milosrdenství při posledním soudu, tu však pouze za předpokladu obrácení se a hluboké lítosti.

Otázka následování Pána Ježíše a trvalé stávání se jeho učedníky je to, co Josefa Čenka očividně tíží. Je to pro něj zásadní otázka naší spásy. Autor soustavně ve svých textech poukazuje na to, že jenom v Duchu svatém je člověk nejen uschopněn, ale především i povinen obracet se ke Kristu a Bohu Otcí s díky a potřebami.

3.2.2. Christologické tituly

Jména, kterými je Ježíš Kristus označován v evangeliích a dalších knihách Nového zákona, christologické tituly, byly používány často již v biblických, starozákonních spisech, kde většinou mívají také svůj původ a z nichž jsou později přejímány⁵⁹, avšak jejich význam a ani obsah není a ani nemůže být zcela totožný s významem stejně znějících titulů, tak jak jsou vnímány a chápány v Novém zákoně. Události Kříže, Smrti a Vzkříšení jim najednou daly nový obsah. To znamená v čase událostí, ve kterých dochází k vrchovatému naplnění jejich obsahu a významu, kdy jim teprve v zrcadle těchto událostí můžeme plně porozumět. Podobně jako porozuměli učedníci a prvotní církve až po Velikonocích tomu, co slyšeli a s Ježíšem z Nazareta zažili, pochopili jsme i my jména, tituly, které jsme předtím četli jak ve starozákonních, tak i novozákonních textech, v novosti a otevřel se nám jejich plný smysl.

Tituly, kterými je v Novém zákoně Ježíš Kristus označován, nám objasňují a ukazují na to, kdo Ježíš z Nazareta – Pán, Ježíš Kristus ve skutečnosti je a umožňují pochopení těchto titulů, označují jeho funkci a poodhalují nám, bohužel ne však v celé hloubce, jeho tajemství⁶⁰.

Tím, jak užívá Josef Čeněk z Wartenberku christologických titulů ve svých kázáních, tím nám vypovídá i o svém vlastním chápání Ježíše z Nazareta, Pána a Mistra.

---

⁵⁹) Jan 5,39; a např. Iz 54,13 Ex33,20

⁶⁰) srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010 str. 76

Ve svých kazatelských textech Čeněk z Wartenberku často spojuje jednotlivé christologické tituly např.: “Zrazuješ Syna člověka, Mistra, Přitele, Boha, Stvořitele svého Krista Ježíše.”⁶¹ V takovém spojení titulů chce pravděpodobně autor zdůraznit, můžeme říct starozákonním vyjadřovacím způsobem, co všechno pro nás Ježíš Kristus znamená, celou šíří toho, jakým způsobem, v té uváděné situaci, může křesťan Krista nejen chápat, ale také jeho tajemství prožívat⁶² A tak se z jedné věty dozvídáme současně o vztahu Ježíše k sobě samotnému například v termínu Syn člověka⁶³, o jeho vztahu k Bohu Otci, Stvořiteli světa, současně se tím dozvídáme o jeho božství a lidství, o jeho autoritě jako Pána a Mistra, Učitele, také i o vztahu přátelství mezi Bohem a člověkem podle autorových představ. Jak vidíme, jedná se o výrazy, které nemají pouze christologickou výpovědní hodnotu, ale současně i spirituální a soteriologickou.

Je nutné zdůraznit, že ve svých textech používá autor jednotlivé tituly opravdu s významově stálou a přesnou jednotou a rozlišením. Čtenář je titulem přesně informován o Božství nebo Člověčenství Ježíše. Ty nejčastěji uváděné si nyní projdeme.

Soudce

Josef Čeněk velmi často užívá pro označení Krista titul Soudce,⁶⁴ – ten, který nás bude soudit po smrti, ten, který přijde soudit na konci věků, a to navíc je tento titul uváděn s adjektivem „*Nejstrašnější*“, „*přísný a strašlivý*“⁶⁵.

Smysl toho titulu má pak v kontextu kázání spíš pedagogický charakter, kterým chce autor u svých čtenářů vyvolat bázeň před Bohem, avšak vychází z představy

---

⁶¹⁾ srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání postní 1/4 str. 57, 1. Kniha kázání na neděli str. 172

⁶²⁾ je třeba podotknout, že v období devatenáctého století je především vlivem liberalismu dáván důraz na prožívání v náboženství, což nechceme panu Čeněkovi podsouvat, nicméně některá jeho vyjadřovací spojení v nás myšlenku na tyto vlivy podněcují

⁶³⁾ srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav; Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010; str. 78

⁶⁴⁾ termín Soudce se vyskytuje v souvislosti s označením Boha, nebo toho kdo je určen Bohem vládnout a soudit ve SZ 35 x, v NZ pouze v 11 x a to v knize Skutků a v Pavlových listech

⁶⁵⁾ srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání na neděli 1; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 3-10

o Bohu hněvivém, v hněvu trestajícím hříšného člověka. Tento titul má u autora základ v obrazu hněvivého Boha, hrůzně trestajícího Boha, řekněme namísto toho, aby si svůj hněv kompenzoval jinak. Tento obraz, o kterém budeme ještě hovořit v části soteriologických koncepcí, nebere v úvahu výpověď evangelií, že Otec dává svého Syna, který je ukřižován lidmi a jejich lidskou zlobou, z lásky k celému světu, ani to, že Kříž je obrazem a místem Zjevení velké Boží lásky a milosrdenství. Na druhou stranu však autor spravedlivě uvádí i to, že Ježíš Kristus je nejen Soudce nejstrašnější, nejstrašnější proto, že je Synem Otce!, ale je i náš Přímluvce⁶⁶, který nám nedá věčně zahynout.

Tyto výpovědi autora, které ve svém důsledku mají velký dopad na představivost a víru, zbožnost věřících, si však zaslouží vlastní analýzu.

Ve skutečnosti označení „Soudce“ odkazuje na osobu velmi spravedlivou, soudící i posuzující⁶⁷. Starý zákon nám vypráví a dosvědčuje, že jediným a skutečným soudcem je Bůh – Hospodin. On je jediný Spravedlivý, jediný kdo spravedlivě po právu soudí, trestá i vysvobozuje, odměňuje svůj lid⁶⁸ a ovšem víme i to, že Bůh dává pomazání Ducha těm, které pověřil, aby soudili mezi lidem Izraele. Být soudcem neznamenal v dané době Izraele pouze správu legislativní, to znamená rozsoudit nějaký spor, i když tento funkční význam samozřejmě byl také osobou soudce naplněn, ale soudce měl především povinnost starat se o lid a vysvobozovat jej⁶⁹ s pomocí Boží. Teprve později, namísto soudce, byl lidu ustanoven institut krále, do jehož povinností také patřilo spravedlivě soudit svěřený lid, to vše a pouze s pomazáním Ducha svatého⁷⁰.

---

⁶⁶) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání na neděli 1; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 3-10

⁶⁷) srov. Jan 5,30; 8,16

⁶⁸) srov. Gn 18,25; Job 9,1-15; Ž 7,12; Ž 50,6; Ž 75,8; Př 29,26;

⁶⁹) srov. Sd 2; Iz 1,26

⁷⁰) srov. 1Kr 3,28

Proto můžeme rozumět tomu, co říká o Soudci a soudu Nový zákon, kde se hovoří o soudu, který bude vést a ve kterém bude soudit Boží Slovo⁷¹ a ve kterém před soud předstoupí celý svět⁷².

Pokud tedy autor knih kázání hovoří o Soudci, rozumíme tomu v kontextu výše uvedeného tak, že hovoří o Bohu zjeveném v Ježíši Kristu, druhé osobě Boží Trojice, Synu Božím, Logu, který nás bude soudit, a který je a byl tím spravedlivým soudcem. Současně můžeme z textů vyvodit i to, že Ježíš byl ten, kdo byl vždy s tím Soudcem, Bohem ustanoveným na zemi. S ním soudil a s ním osvobozoval⁷³

Mesiáš – Kristus - Pomazaný

Označení Ježíše z Nazareta jako **Mesiáše** (Mešua), pomazaného, budeme v Novém zákoně číst; v evangeliích celkem 55 x (výraz je původem z hebrejštiny a odpovídá řeckému Chrestos-Kristus-Pomazaný, tento titul je v Novém zákoně použit 480 x, z toho v pavlovských listech téměř 400 x)⁷⁴.

V knihách kázání Josefa Čeňka se s tímto titulem setkáváme velmi často. Otázkou je, v jakém kontextu a co nám vlastně označením Mesiáš chce autor vyjádřit. Víme, že označení Mesiáše pro židovský svět tehdejší doby nebylo jednoznačné, a lze jej chápat ve více kontextech. Připomeňme si proto, že titul Mesiáš v první řadě nese význam toho, kdo je Bohem pomazán a nese tak působení Ducha svatého. (Ježíš je do své smrti na kříži nositelem Ducha svatého, po svém Vzkříšení jeho dárce.)

Pokud se týká Starého zákona, pak to znamená, že ten, koho se Boží pomazání dotýkalo, byl působením Ducha svatého (hebrejsky Ruach) uschnpěn a určen k velmi mimořádným činům služby Božímu lidu⁷⁵. Můžeme hovořit o službě ochrany a osvobozování- například u soudců, u králů je toto rozšířeno o vládu nad lidem, jedná

---

⁷¹) srov. Jn 12,48;

⁷²) srov. Sk 17,31; 2Tm. 4,1; Žid 10,30; 1P 4,5

⁷³) srov. Sd 2,18

⁷⁴) srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010 str.79

⁷⁵) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání na neděli 1; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 23,

se v tomto případě o mesiášství „královské – davidovské“. Boží duch dává prorokům schopnost reprodukovat Slovo Boží, schopnost sdělovat lidu Boží vůli. Později se přidávají vize, sdělované proroky o budoucím Mesiáši, ten se stává Služebníkem, ve kterém se sloučí prorocké charisma k hlásání Zákona a spravedlnosti a radostné zvěsti⁷⁶ a charisma platné doposud pro soudce a krále. Tento Služebník se tedy stane lidu vládcem, králem, osvoboditelem, zachráncem, vykupitelem⁷⁷ a současně se v něm bude nacházet prorocké poslání. Význam jeho působení pro člověka bude tedy zjevitelský i vykupitelský!

Výše zmíněné působení Ducha svatého nacházíme samozřejmě v plnosti pouze v osobě Ježíše z Nazareta, Syna Božího. O tom, že si on sám byl vědom své vybavenosti Duchem Božím, svědčil například při vyjádření na začátku své cesty veřejného působení, kdy se odvolává na slova proroka Izaiáše.⁷⁸

V textech knih, ať *Kázání na neděli* nebo v knize *Kázání postní*, je titul Mesiáš používán vždy tam, kde nám autor chce dát informaci o Ježíši jako tom, kdo skutečně byl již v dávných dobách Božímu lidu znám a byl zvěstován nezpochybnitelnými autoritami, jako ten, kdo je, kdo přišel a všechny ty náznaky prorockých knih naplnil a skutečně zjevil Boha v autoritě Boha Otce.

Se zájmem můžeme pozorovat, že autor v kázáních představuje Mesiáše, nositele královské autority tam, kde je potřeba ctít a vyzdvihnout autoritu panovníka a kde je to vhodné i z pastoračního hlediska vzhledem k normálnímu životu a přijímání autorit ve společnosti. Josef Čeněk vidí jinak typ královského Mesiáše především v pozici Služebníka.

Pokud si budeme všimnout použití titulu **Kristus**, můžeme konstatovat, že tento titul používá pan Čeněk ve svých promluvách spíše jako zaužívané jméno Kristovo, které je posluchači mnohem srozumitelnější a bližší z hlediska jeho tehdejší představivosti a chápání. Používá jej vždy ve spojení Ježíš Kristus, nebo Ježíš je Kristus. To znamená ve významu toho, který je Kristem již od věčnosti.

---

⁷⁶) srov. Iz 42, 1-4; 61, 1,3

⁷⁷) srov. Iz 61

⁷⁸) srov. např. Lk 4,18n

Ve smyslu stálé přítomnosti, Ježíš Kristem Pomazaným byl, je a bude, a ne v tom smyslu, že by se Ježíš Kristem teprve někdy stal.⁷⁹

Služebník

Je osoba, která přichází k člověku ne jako pán, ne jako někdo, ke komu by prostý člověk měl nedůvěru z důvodu jejího postavení, naopak Kristus přichází k člověku v roli toho, kdo mu poslouží a není třeba se jej bát. Josef Čeněk tak v chápání této služebné úlohy Ježíše z Nazareta⁸⁰, (ke které je ale povolán dokonce i sám každý vládce, neb je to jeho ministerium!), nabádá své čtenáře a posluchače k následování Krista Ježíše, v jeho roli služebníka, kterou na sebe vzal, v roli pokorného a láskyplného služebníka. Služebníka trpícího⁸¹, roli i povinnosti, závazku, který na sebe vzal vyvolený, nevinný Ježíš a úkolu, který jej přivedl dobrovolně a z lásky na smrt pro osvobození hříšníků, za které se přimlouvá, a tím jim prokazuje službu milosrdenství, dokonce i v okamžicích své smrti a ukazuje tak i na identitu sebe samého⁸².

Ježíš

Jméno nad všechny jména říká Písmo svaté⁸³, jméno, které mělo ve starozákonní době hebrejský překlad „*Bůh zachraňuje*“, tak i konotaci toho Mesiáše, který svatý národ Izraele, lid Boží, spasí. Jméno, které sdělil anděl Marii a Josefovi, a jehož význam je zcela osvětlen teprve v kontextu celého příběhu Muže z Nazareta, o jehož existenci nelze pochybovat a jehož osoba byla i historicky dosvědčena. Jméno vzniklé z židovského očekávání „*Immanuel- Bůh s námi*“, kterého lidstvo očekává podle slov proroků⁸⁴.

---

⁷⁹⁾ srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010 str. 20

⁸⁰⁾ srv.Sk. 4, 30 ; Flp. 2,7

⁸¹⁾ srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání na neděli 1; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 52

⁸²⁾ srov. LOEW Jakub: Ježíš nazývaný Kristus, Řím: Křesťanská akademie, 1975, s. 141.

⁸³⁾ Fl 2,9

⁸⁴⁾ Mt 1,23; Iz 7, 14

Rodné jméno Krista Spasitele je v díle uváděno často, a vždy v té souvislosti, kdy má autor zájem zdůraznit a připomenout, že jde o Muže z Nazareta, syna Marie, Vtělené Slovo, toho, který chodil Izraelem se svými učedníky, konal mocné skutky, navracel život, uzdravoval, navracel sluch i zrak, chromým navracel jejich tělesnou sílu a schopnost chodit, hlásal a kázal Boží království a „*skrze víru vítězství nad světem slíbil*“⁸⁵.

Syn člověka

Tímto způsobem často označuje Kristus sám sebe, když o sobě mluví a namísto zájmena „já“ použije spojení slov „Syn člověka“. Titul tedy vypovídá o tom, jak sám o sobě Ježíš smýšlel. My z toho můžeme vyvodit, že Ježíš tímto vyjádřením se o sobě odkazuje apoštoly i ostatní učedníky na lidskou stránku svého života, jeho tragiku a oslavení. Sděluje nám tím velmi prostým způsobem, že je skutečně člověkem. Na druhou stranu se tak Ježíš odkazuje na starozákonné texty proroctví v souvislosti s předpovědí svého utrpení, které přijde v budoucnosti⁸⁶,

Starý zákon hovoří o Synu člověka sestupujícím z nebe na oblaku⁸⁷ i o Synu člověka sedícím po Boží pravici.⁸⁸ Z toho, že Ježíš odkazuje v mnohých svých výrocích na Starý zákon a proroky⁸⁹, můžeme usoudit, že Ježíš věděl i o svém Božském původu, o svém příchodu od Boha na zemi, o utrpení i tom, že usedne v oslaveném těle po pravici Boha Otce. V Janově evangeliu hovoří o Synu člověka, jako o tom, kdo sestoupil z nebe a zase se tam vrátí v plnosti času, o sobě jako o místě setkání s Bohem Otcem: „*Nikdo nevstoupil na nebesa, leč ten, který sestoupil z nebes, Syn člověka.*“ Syn člověka má tedy původ v nebi a opět se tam vrací. Jeho cesta ale vede přes ponížení, takže není snadné ho poznat ani v něj uvěřit.⁹⁰ V tomto titulu

---

⁸⁵) srov. ČENĚK Josef z Warteburku Kázání postní; vyd. J.H.POSPÍŠIL 1834; str. 41

⁸⁶) srov. M 8,31 ve kterém odkazuje Ježíš na Izaiášskou tradici

⁸⁷) Dan 7,2-14

⁸⁸) Žalm 80,17

⁸⁹) např. Mt 11, 5; 5,15; Lk 24,44

⁹⁰) např. Jan 3,13

je předvelikonoční chápání Ježíše o sobě samém, ale výroky, které od něj učedníci slyšeli, nabyly pro ně (i nás) významu teprve po jeho Ukřižování a Vzkříšení. Po těchto událostech se jeho identita projevila v celé šíři⁹¹.

Čeněk z Wartenberku tento christologický titul používá již se znalostí a svým vlastním pochopením příběhu Syna člověka - Ježíš z Nazareta. Neplýtvá s ním a používá jej velmi cíleně tam, kde chce ve zkratce připomenout celou Ježíšovu pozemskou anabázi, jeho lidskou přirozenost a především tragedii jeho pozemského života s akcentem na jeho oslavení.⁹² Proto také hned v blízkosti titulu Syn Člověka, bývá užito často titulu Mistr a také výraz Přítel, čtenář z toho může poznat a pochopit, že řeč je o Ježíšovi Nazaretském, který byl a zajisté se i narodil člověkem, žil s námi v tomto časném světě stejně jako my. Muž, od kterého se my lidé máme a můžeme stále učit. On nás stále učí a je tedy naším Mistrem, a co dělá, je jen z velkého přátelství k nám. Zvláště u tohoto oslovení můžeme dobře vnímat důrazy autora na lidství Krista Ježíše, Syna člověka, jen v jeho lidství jej lze následovat a v Božství se v Něm klanět Bohu.

Syn Boží

Boží Syn je christologickým titulem, jehož smysl nám nemusí být na první pohled zcela a jednoznačně srozumitelný. Ve starozákonním období je tímto titulem označován například „Lid vyvolený“, to znamená lid Izraelský, lid Hospodinův, a používá se také pro označení králů, i třeba andělů. Mohli bychom z toho usuzovat, že se jedná o označení všech těch osob, které Bůh „adoptuje“ jako své syny či dcery. Tato úvaha má své ale.

Tímto titulem mimo jiné byli a jsou i dnes v různých kulturách světa, zejména ve východních národech zemí Orientu, označováni i císaři⁹³, králové a faraoni, různí bůžkové a vzpomeňme si, že v tomto smyslu oslovuje tímto výrazem ďábel Krista

---

⁹¹) srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010; str. 78

⁹²) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku Kázání na neděli, vyd. J.H.POSPÍŠIL 1834 ,str. 140

⁹³) pozn. i římscí císaři byli oslovováni titulem „Divi Filius“

při rozhovoru na poušti. V podání ďábla má použití tohoto titulu výsměšný charakter, a jak čteme v Písmu⁹⁴, před Velikonocemi oslovují tímto titulem Ježíše Nazaretského nejen démoni⁹⁵ a Ježíšovi nepřátelé⁹⁶, ale také Ježíšovi učedníci například v okamžiku, kdy ukáže svou moc nad přírodními živly⁹⁷, ovšem tentokrát je to výraz úcty a označení Ježíšova vztahu s Bohem. Ježíš Nazaretský sebe samého Synem Božím nenazývá právě pro tuto významovou nejednoznačnost, stejně tak sám sebe neoznačuje a ani o sobě nemluví jako o Mesiáši.

Na tomto místě a v této souvislosti je třeba podotknout, že v chápání tehdejšího světa a učedníků mohl titul Syn být chápán i ve významu Služebníka božího⁹⁸. Mimo to však i Petr ve svém vyznání říká: „*Ty jsi Mesiáš, Syn Boha živého*“⁹⁹, vyznání, kterému rozumíme jako vyznání „Ty jsi ten, který je od Boha a který je zde pro osvobození izraelského lidu“. Titul Syn Boží tedy v této starozákonní době, jak vidíme, má smysl výhradně funkcionalistický, ontologického významu dosahuje až později v Novém Zákoně,¹⁰⁰ a to teprve v optice události Kříže.

Souvisejícím oslovením Ježíše Nazaretského, se kterým se v Písmu setkáváme, je pojmenování, které se mu dostává od Boha Otce: „*Toto je můj milovaný Syn*“ slova, která nám zjevují Ježíše Krista jako skutečného Syna Božího¹⁰¹. Přestože Ježíš explicitně sám o sobě neřekne „*Já jsem Syn Boží*“, tak ale výraz „**Syn**“ ve vztahu ke své osobě používá stejně, jako zjevuje svůj synovský vztah k Otci Bohu.¹⁰²

---

⁹⁴) viz.Mt 4,3-6; Lk 4,3-9

⁹⁵) viz.Mt 8,29; Mk 3,11; 5,7; Lk 4,41; 8,28

⁹⁶) viz. Mk 14,61; Mt 26,63; 27,40-43; Lk 22,70

⁹⁷) např. Mt 14,33

⁹⁸)srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010 str. 38, 39

⁹⁹) viz.Mt 16,16

¹⁰⁰) viz. např. Mt 14,33;27,54; Mk 3,11; 15,39; Jan 1,34; Sk 8,37; 9,20;

¹⁰¹) při křtu v Jordáně srov. Mt 3,17; Mk 1,11; Lk 3,22 i při proměnění na hoře srov. Mt 17,5; Mk 9,7; Lk 9,36 – je uvedeno namísto výrazu „milovaný“ slovo „vyvolený“

¹⁰²) srov. Mt 11,27; 24,36; Mk 13,32; velmi častý je i výskyt v Janově evangeliu. Jako výjimečný vztah Syna a Otce můžeme vyvozovat a chápat i z Ježíšova oslovení Boha „Abba“ Mk 14,36; Ž 5,5 8./ ;dále

Jak z textu knih kázání vyplývá, chápe pisatel tento titul především tak, že je jím označena osoba, které Bůh předává své kompetence¹⁰³ stejně tak, jako jsou často v běžném životě předávány úkoly a kompetence v rodině, předávány z „otce na syna“, z rodičů na děti, to znamená, že se jedná o to titul, kterým Čeněk z Wartenberku ve svých textech naprosto jednoznačně vymezuje Ježíšovo postavení a jeho vztah k Bohu Otci, stejně jako jeho božskou přirozenost¹⁰⁴. Autor tento výraz používá výhradně ve smyslu ontologickém a z perspektivy povelikonočního chápání Ježíše Krista, skutečného a jediného Syna Boha všemohoucího, o kterého Bůh Otec s velkou láskou pečuje¹⁰⁵ a do jehož Synovství je člověk ve křtu přiřazen¹⁰⁶. Většinou se v knihách kázání pana Čenka s tímto titulem setkáváme při citaci a jeho výkladech textů Nového Zákona. U autora, jak můžeme usuzovat, má tento titul význam z pohledu trinitárního, z pohledu úvah o hypostatické unii.

Spasitel – Vykupitel¹⁰⁷

již samo jméno Ježíš poukazuje, jak jsme uváděli výše, na spásu, na uzdravení, obnovu světa. Je to titul, který přímo odkazuje na Boha, který je jediným možným Stvořitelem a Spasitelem světa.

Ve Starém zákoně je titul Spasitel vyhrazen pro Hospodina¹⁰⁸, nikdy ne pro Mesiáše, Služebníka Božího, nebo snad dokonce pro člověka. Tento smysl zachovává

---

srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010 str. 38, 39

¹⁰³) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku Kázání na neděli 1; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 2,

¹⁰⁴) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku Kázání postní; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 .běh str. 51,

¹⁰⁵) srov. ČENĚK Josef z Warteberku Kázání na neděli 1- , vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 51; Mt. 2,19-20

¹⁰⁶) srov. Tamtéž - str.41

¹⁰⁷) pozn.- slovo spasitel v řečtině (*sótér*) mělo také význam lékaře, a užívalo se pro Bohy, císaře a státníky srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010 str. 83

¹⁰⁸) srov. Iz 49,6; Zach 9,9

i Nový Zákon, který také mluví o Bohu Spasiteli,¹⁰⁹ a tak je užitím titulu Spasitel poukazováno na Ježíšův božský statut¹¹⁰. Spása, kterou Ježíš přináší, není pouze v poselství toho, co hlásá, či v jeho mocných skutcích a činech, ale v jeho vlastní osobě, v něm samém. On je tím Spasitelem, on je ta Spása¹¹¹. On nám přináší uzdravení i vykoupení z hříchů. Spasitel přinášející spásu, je to titul, ve kterém je obsažen nejen funkcionální charakter, ale ve kterém jasně pochopíme, že není možné, pro svůj vlastní křesťanský život oddělovat christologii a soteriologii.¹¹²

Tituly Vykupitel a Spasitel jsou jedny z nejvíce frekventovaných titulů užívaných Josefem Čeňkem v jeho kázáních. Obsahem jména Spasitel je uzdravení, záchrana z hříchů, a tím i záchrana života. Titulem Spasitel autor odkazuje vždy na Ježíše, jediného a jedinou cestu, která zachraňuje i uzdravuje člověka, poukazuje na skutečnost, že hříšnému člověku se dostává z milosti Spasitele Krista Ježíše schopnosti vidět, slyšet, vstát a jít dál k cíli. Zjednodušeně vyjádřeno dostává se mu schopnosti nehřešit. Tak když dnes řekneme Spasitel, vždy jedná o Ježíše, který svou smrtí na Kříži, zástupnou obětí Bohu namísto člověka, jej zachránil a vykoupil ze smrti a hříchu. Titul Vykupitele pak používá pro osobu Ježíše výhradně tam, kde autor zdůrazňuje velikonoční tajemství jeho výkupné oběti, kterou spasil celý svět a vrátil mu život věčný.

Tak jak je podáno v knihách kázání, má užití titulu Spasitel takřka výhradně funkcionální charakter.

Mistr, Učitel a Pán

Pán (řecký výraz *Kyrios*) - od počátku, a nejběžnějším titulem prvokřesťanských dob, je pro Krista Ježíše titul Pán. My se s tímto titulem setkáváme již v evangeliích, kde uznání titulu Pán pro Ježíše není ještě dáno pohoršením Kříže a zkušeností, kterou

---

¹⁰⁹⁾ srov. Lk 1,47; Jud 25; 1 Tim 1,1; 2, 3; Tit 1,3; 3,4;

¹¹⁰⁾ srov. Lk 1,69; 2,11; Jn 4,42

¹¹¹⁾ srov. Sk 4,12; 1. Kor 1,30

¹¹²⁾ srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010 str. 83

učedníci po setkání se Vzkříšeným získali a svědčili, ale bezprostřední reakcí učedníků a učednic, kteří svému Mistru, od něhož se učili a poslouchali Boží zákon, vyznali, že je to on, Jediný skutečný Pán, který vládne z vůle Boha Otce¹¹³ všem a všemu na zemi, současně je tedy i Pánem (Kyrios) každého člověka. V tomto titulu je zřejmé rozpoznání toho pravého Ježíšova božství, jak slyšíme i od apoštola Tomáše¹¹⁴: *“Můj Pán a můj Bůh“* Současně titul Pán ukazuje na vztah Ježíše k lidem a on jej užívá poněkud zamlženě v rozhovorech s farizeji, ale i otevřeně vzhledem ke svým učedníkům¹¹⁵. Je Pánem Božího království a právo vládnout vyplývá i z jeho naprostého ponížení na kříži

„Nechť je mezi Vámi takové smýšlení jako v Kristu Ježíši: způsob bytí byl roven Bohu, ale přeci na své rovnosti nic nelpěl, ale vzal na sebe podobu služebníka a stal se jedním z lidí. V podobě člověka se ponížil, v poslušnosti podstoupil smrt a to smrt na kříži. Proto ho Bůh vyvýšil nadevše a dal mu jméno nad každé jiné jméno, aby se před jménem Ježíšovým sklonilo každé koleno, na zemi i na nebi i podzemí a aby každý jazyk k slávě Boha Otce vyznával: Ježíš Kristus je Pán“¹¹⁶.

Ježíšovo panství pak je království skryté i velmi obecné v dějinách a životě národů a je předmětem víry¹¹⁷, avšak současně se dotýká nejen obecně dějin a hříchů, ale velmi konkrétně i dějin a hříchu každého jedince.¹¹⁸

Tak chápe a interpretuje i autor kázání uvedená oslovení Krista. Je zde třeba však uvést, že dnešní čtenář bude možná občas váhat, zda termín Pán vztahuje Josef

---

¹¹³) jen ten, kdo skutečně vlastní tuto moc, jí může delegovat, moc Boha Otce je vyjádřena v knize Dt 10,17 „Vždyť Hospodin, váš Bůh, je Bůh bohů a Pán pánů, Bůh veliký, všemocný a vzbuzující bázeň“. Dále můžeme sledovat toto přiznání např. v Jz 3,11; 3,13; Neh 10,30; Est. 4,17; Ž 135,5; 114,7; 97,5; 136,3; 147,5; Dan 2,47; Mi 4,13; Za 6,5; Mal 3,1;

¹¹⁴) srov. Jan 20,28

¹¹⁵) srov. Mt 22,41, Sk 2,34-36, Žid 1,13, Jan 13,13

¹¹⁶) srov. Flp 2,5-11

¹¹⁷) srov. Flp 3,8; Řim 15,30; 1 Kor 1,2.

¹¹⁸) srov. 1 Kor 7,39; 1,27; Kor 3,22

Čeněk na Krista Ježíše samého, nebo jestli se výpověď týká Boha Otce¹¹⁹, pokud v textu není ihned smysl upřesněn¹²⁰. Josef Čeněk navíc s titulem Pán, ve slovech svých kázání často spojuje titul **Mistr**. Mistr je ten kdo učí, je to učitel - ten od koho se učíme, koho posloucháme, ke komu máme úctu, koho se snažíme a je třeba jej napodobovat-poslouchat. V hebrejštině bychom užili pro takového člověka označení „*Rabbi*“.

O tom, že Ježíš Nazaretský je (a byl i bude) nejkompetentnějším Učitelem ze všech učitelů nelze pochybovat a je to zřejmé i z jeho autoritativních výroků, kterými nás nabádá k následování slovy „*Učte se ode mne...*“¹²¹; „*Bděte...*“¹²² výroky, na něž nás Josef Čeněk upamatovává. Učitelství Páně spatřuje také v Božím Milosrdenství, v jeho Laskavosti a Dobrotivosti, ve kterých bychom jej měli napodobovat,¹²³ vnímá Krista jako nejvyšší autoritu, skutečného Boha, Vládce nad vším stvořením a Mistra. V tomto smyslu se pak textem knih kázání prolíná i učitelství Krista Ježíše, který nauku nejen předkládá a vykládá, ale současně ji svým učedníkům trpělivě vysvětluje¹²⁴.

Pro autora není Učitelství Ježíše Krista něčím historicky vzdáleným, již ukončeným, naopak je pro každý okamžik a situaci velmi živé a přítomné a my jsme povinni, protože dnes stojíme na místě učedníků, slova Pána poslouchat a učit se od něj.¹²⁵

Beránek Boží

Další z christologických titulů Beránek Boží je typickým obrazem, který v nás pravděpodobně navozuje různě laděné obrazy; v první řadě vidíme oběť velikonočního

---

¹¹⁹) srov. ČENĚK Josef; Kázání na neděli 1, vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834, str. 142

¹²⁰) i když právě v tom může posluchač z titulu Pán odvodit Božský původ Pána Ježíše; a srov. Mt 11, 25

¹²¹) srov. Mt 11,29

¹²²) srov. Mt 26,38; 26,41; Mk 13,33; 13,37;

¹²³) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku Kázání na neděli 1, vyd. J.H.POSPÍŠIL 1834, str. 97

¹²⁴) srov. Tamtéž, str. 137

¹²⁵) srov. Tamtéž, str. 27, 31, 36, 37

beránka, obraz záchrany izraelského lidu z otroctví Egypta, osvobození, které si tento vyvolený národ pravidelně připamatovává a děkuje zaň, obraz zápalné oběti v příběhu Abrahama a jeho syna Izáka. Je to také obraz, který máme spojený se křtem v řece Jordán, kdy Jan Křtitel, s pomocí slov proroka Izajáše ukazuje na Ježíše slovy: *“Hle Beránek Boží, který snímá hříchy světa“*. Obraz oběti, který se nám změnou porozumění přetváří před očima, a my docházíme k chápání této obětiny, jak ji slyšíme v Janově evangeliu a Apokalypse. Vidíme zde oběť Beránka, ve které ale nejde jen prostou oběť velikonočního beránka, protože On, Beránek je tím trpícím Služebníkem, který přišel, aby svět sjednotil, uzdravil a obrátil k Bohu¹²⁶. Je to oběť člověka, jako odpověď a díkůvzdání Božímu jednání v dějinách¹²⁷. Ježíš je obětí i knězem, je tím, kdo tuto smlouvu svou krví uzavírá a činí ji zcela novou. Použití tohoto titulu odkazuje na spásný a vykupitelský rozměr Ježíšova utrpení. Zprostředkovatelský význam této oběti na kříži, Ježíšovi cesty k Otci, se rozkrývá, čteme-li je v souvislosti s vtělením Krista¹²⁸.

Ve spisech pana Josefa Čenka je také titul dost často Beránek používán¹²⁹. Čtenář se s ním setkává na místech, která odkazují na texty Písma sv., a v případech, kdy chce autor poukázat na výkupnou oběť Syna Božího a jeho poslušnost i utrpení.

Věčná Moudrost Otce

Při těchto slovech autor, aby je upřesnil, dodává: „...*totiž, Syn jeho jednorozený*“¹³⁰, Moudrost je v deutrokanonické knize Moudrosti a knize Přísloví popisována jako zprostředkující osoba (ve spasitelské i mesiášské funkci) mezi

---

¹²⁶) srov. Jan 1,29;

¹²⁷) srov. Ex 24, 6 – 11 jedná se o obětinu, při jejímž obětování je krví zpečetěna smlouva, v níž se jednalo o smlouvu trvalou, smlouvu na život a na smrt, mezi Bohem Hospodinem, který smlouvu iniciuje, a člověkem. Taková smlouva vyžadovala naprostou věrnost ze strany člověka i Boha a vyvrcholila hostinou. Beránkova krev pak symbolizovala poslušnou odpověď na Boží příkaz.

¹²⁸) srov. Jan 1,14;

¹²⁹) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání postní; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 144 - 156

¹³⁰) srov. tamtéž str. 64

Bohem Otcem a člověkem, současně autor v 7. kapitole knihy Moudrosti nalézá u osoby Moudrosti 21 vlastností Ducha božího. V knize Sirachovcově uvádí o Moudrosti, že je božského původu, vyšla z Božích úst, sídlí uprostřed Izraele, konala kněžskou službu ve stánku úmluvy a také je popisována jako strom, který nese plody spásy.¹³¹ Starozákonní texty vztáhli pak v Novém zákoně autoři na Ježíše Krista, a jeho úlohu při stvoření světa, například evangelista Jan hovoří o Kristu - Moudrosti jako o vtěleném Slovu.¹³² Josef Čeněk prakticky parafrázuje sv. Pavla v 1. Korint'ánům:¹³³ „...je Kristus Boží moc a Boží moudrost.“; nebo „...„Vy však jste z Boží moci v Kristu Ježíši; on se nám stal moudrostí od Boha, spravedlností, posvěcením a vykoupením“

Titul *Moudrost*, tedy autor používá jako prostředek ke sdělení, které odkazuje na preexistenci Ježíše Krista, Loga, na božství jeho osoby, a tím na jeho univerzální působení v dějinách, jak při stvoření, tak následně v dějinách spásy.

Ředitel světa

A dovolte mi upozornit ještě na jeden kazatelův, zcela vlastní titul, který dost často přiřazuje pan Čeněk Ježíši Kristu, mluví o něm totiž jako o *Řediteli světa*¹³⁴, titul vlastní a poplatný své době a pro posluchače zcela srozumitelný. Tímto označením Pána zdůrazňuje jeho všemocnost a Boží prozřetelnost v řízení „*všehomíra*“, kterou obdržel od svého Otce. i to, že stvoření je pod ochranou, ale také se zpovídá ze svých činů tomuto „*řediteli*“. Opět je to titul, který ukazuje na univerzalitu Krista Ježíše a současně na jeho božskou přirozenost.

Christologické tituly, jak jsem již jednou poukázala, nejsou zcela jednoznačně interpretovatelné, jednak z toho důvodu, že většinou byla tato označení známá již ve starém zákoně, v průběhu věků se měnil jejich obsah, a tím i porozumění. Tomu však neodporuje naše tvrzení, že jejich pravý význam byl ukázán až v novozákonní době, respektive po události smrti a vzkříšení Ježíše Krista

---

¹³¹) srov. Sir.24, 3 – 12; Sir. 24, 16-21; Mdr. 10,1-21; Mdr 7,22 – 8,8

¹³²) srov. Jn 1,1nn; Kol 1, 15-17;

¹³³) 1Kor.1, 24; 1Kor 1, 30

¹³⁴) srov. např. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání na neděli; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 219

Položme si otázku po porozumění těmto titulům. I když jsme se snažili si jejich význam zde přiblížit a chceme-li je používat tak, abychom jimi charakterizovali Ježíše Krista v každé době, je nezbytné vždy použít pravidla analogie. Krok tvrzení, krok negace tohoto tvrzení a nakonec krok *via eminentiae*. Tato třetí cesta dává nepřímou najevo božský statut nositele těchto titulů¹³⁵. Na základě uvedeného pak zjišťujeme, že tvrzení „Ježíš je Mesiáš“, které nám sděluje přibližně něco o tom kým je Ježíš, znamená, že význam takového tvrzení má funkcionalistický význam. Učiníme-li druhý krok negace tohoto tvrzení a nakonec poslední krok *via eminentiae*, tak řekneme, že Ježíš je mírou, vrcholem všeho mesiášství a použitý titul není získaným označením, ale jeho bytostnou charakteristikou, se kterou se narodil, je s ní od vždy¹³⁶.

Kázání pana Čeňka nenaznačují, že by autor postupoval v pochopení těchto uvedených christologických titulů jiným způsobem, nebo snad někde zpochybil, že Ježíš je plnou mírou každého z použitých titulů.

Christologické tituly nás navíc přivádějí a částečně nám objasňují tajemství života Ježíše Krista, které budou zmíněny v dalších odstavcích.

3.2.3. Tajemství Ježíšova života

Čtenářům Bible je předkládána v novozákonních knihách postava Ježíše Krista, Muže z Nazareta, v nich můžeme sledovat historickou osobu Ježíše Nazaretského a pouze spolu s historiky vážit archeologické nálezy, které budou potvrzovat, nebo také ne, to jak je v evangeliích a dalších novozákonních spisech popisován život a dílo Ježíše Nazaretského. Na tomto místě se nabízí otázka, zda historik, s naprostým odmítnutím dogmatu a pouze racionálním pohledem, je ve skutečnosti s to, zcela objektivně obsáhnout, popsat a vysvětlit celé drama Ježíšova životního příběhu v dějinách, které dosáhlo vrcholu v událostech tajemství „Kříže“ smrti a Vzkříšení. Totéž platí i o dalších vědních oborech, které se nám pouze na základě své metodiky snaží předložit vysvětlení

---

¹³⁵) srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010, str. 85-87

¹³⁶) srov. Mt 1,21; Lk 2,11; Lk 1,43; Lk 2,11; Lk 1,35- Ježíš byl vždy Spasitelem, Mesiášem, Pánem, Synem Božím

k Ježíšovu početí, narození, životu a konání na tomto světě. Bádání o postavě Ježíše z Nazareta, která se tímto výhradně „vědeckým racionálním“ způsobem prováděla (a provádí), se ukázala být bezvýhodná a skončila vždy ve slepé uličce. Ovšem platí i obrácený a podobně beznadějný postup, který byl prosazován např. R. Bultmannem¹³⁷. Tento teolog naopak vše o Ježíši považoval za pravdu přijatou pouze vírou, takový způsob legendy, což by tedy znamenalo, že Zjevení by nebylo založeno na Božích skutcích v dějinách spásy, ale pouze na tom, jakým způsobem bychom o něm mluvili¹³⁸. Ať soudíme o těchto metodách cokoli, oba dva nastíněné způsoby pohledu na život Mistra z Nazareta, nám však daly v dnešní době východiska k novým způsobům, jak položit otázky týkající se Ježíšova příběhu¹³⁹.

Nicméně doba, ve které se s panem Josefem Čěnkem z Wartenberku nacházíme, je dobou apelující na rozum-ratio, dobou osvícenství, romantismu a liberalismu, 19. století, které současně také řeší problém postavy „skutečného Ježíše“. Přibližně v době narození Čěnka z Wartenberku se na jedné straně setkáváme s názorem, který je prezentován Davidem Humme (1711-1776), ten ve spisu „*The Natural History of Religion*“ (1757) chápe „*obsahy dogmatu o Kristu jako dílo rozumu, který se sám se sebou kriticky nevyrovnal*“¹⁴⁰. Na druhé straně se v této době objevují i názory, že evangelia jsou padělky, o čemž se snažil přesvědčit veřejnost ve vydaném rukopise „*Vom Zwecke Jesus und seiner Jünger*“ Hermann Samuel Reimar¹⁴¹.

---

¹³⁷) srov. MÜLLER, Gerhard Ludvig; Dogmatika pro studium a pastorační ;1.vyd. Karmelitánské nakladatelství 2010, str. 272

¹³⁸) srov. POSPÍŠIL Ctirad Václav Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010, str. 94

¹³⁹) ovšem již v 11. století předkládá vlastní metodiku sv. Anselm z Canterbury, který odkazuje na skutečnost, že díky rozumové úvaze, může člověk dospět k pravdám víry. A klade při tom důraz na rozum, kterým jsme obdařeni a na druhé straně na autoritu „Bible“. Rozum je pro sv. Anselma řádem skutečnosti, který odkazuje k Bohu, na toto téma hovoří ve svém díle „*Monologion*“

¹⁴⁰) srov. MÜLLER, Gerhard Ludvig; Dogmatika pro studium a pastorační ;1.vyd. Karmelitánské nakladatelství 2010, str. 269

¹⁴¹) srov. Tamtéž

Připomeňme si, že kázání, která předkládá Čeněk z Wartenberku, se nezabývají spekulativní teologií, nejsou určena odborníkům, ale laikům, farníkům, musí být především srozumitelná a mají charakter katechezí. Proto se snaží autor hledat formy jak posluchačům předkládat „ Ježíše jako živého“, bez pochybností o skutečnosti příběhu osoby Ježíše Krista a dává velký důraz na pravdivost textů evangelia, textů Starého i Nového zákona, ve kterých nachází základ i oporu pro prohlubování víry svých, jak jsme četli v jeho úvodních slovech, „ovčiček“. Nežádá od svých farníků jenom bezmeznou víru, ale apeluje na jejich rozum, i když poněkud manipulativním způsobem:

„Rozum jest první ta veliká přednost, kterou člověk od jiných živočichů se rozeznává. Jakby člověk neměl tuto velikou přednost obzvláště ke cti a chvále Boha svého obracet. Jak a kdy ji ale vsutku k chvále Boží obrací? Tehdáž, když rozumu svého k poznání zákona Páně vynakládá; když dobytého umění k užítku a k vzdělání bližního užívá; když se seznaje obmezenost rozumu i co se časných věcí týče tím ochotněji úsudkům a vyřknutím Páně, ač mu nepochopitelným se podrobí a podloží“¹⁴²

Tajemství Ježíšova života můžeme sledovat ve dvou rovinách, optikou předvelikonoční a povelikonoční události. Ovšem právě velikonoční událost je tím zlomem, událostí, která dává vzniknout a je také původem velikonočního svědectví. Teprve po všech událostech Velikonoc je plně dokončen příběh Ježíšova života¹⁴³ a naplnění jeho pozemského poslání, nyní po tomto „vyslovení“ konce příběhu je možné rozpoznání identity vtěleného Božího Syna i plná víra a porozumění smyslu dějin spásy. Jak říká autor knih Kázání o povelikonoční víře „ ..., že Ježíš Kristus uvedl budoucí život do světla pravého a v jistotu postavil.“¹⁴⁴

Josef Čeněk z Wartenberku hovoří ve svých kázáních o jednotlivých tajemstvích Ježíšova života tak, aby přizval posluchače do děje, aby se vlastní život a příběh

---

¹⁴²) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku ; Kázání postní, vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834; str. 14, kde jeho názor na rozum odkazuje na výroky v dílech sv. Anselma

¹⁴³) srov. např. Jan 19,30;

¹⁴⁴) srov. Josef Čeněk z Wartenberku, Kázání na neděli 1; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834, str. 221

jednotlivce měl možnost se vší autentičností zazrcadlit v příběhu Ježíše¹⁴⁵. Současnou situaci posluchače s velkou vážností vtáhne do zpřítomnělé minulé skutečnosti. Tím staví posluchače a čtenáře do pozice skutečného učedníka, který „ted“ přítomného Krista Ježíše následuje a napodobuje, přitom posluchač - křesťan nemá pocit, že by následoval nějakou fiktivní postavu, o které někdo vypráví, ale skutečně reálné lidství spojené s božstvím v Ježíši Kristu, opravdové příklady Ježíšova pozemského jednání, které je reálně možné, aby je obyčejný člověk dokázal také učinit¹⁴⁶.

I když by se nám dnes mohlo zdát, že učedníci před Velikonocemi neměli víru, nebylo tomu tak. Bezesporu to byli v Boha věřícími židy a rozhodně si kladli otázky po identitě Ježíš Nazaretského¹⁴⁷, nehledě na to, že k přemýšlení o tom kým je, je vybízí sám Ježíš svými otázkami „za koho mě lidé pokládají?“ nebo „za koho mě pokládáte vy?“¹⁴⁸. Dá se tedy říci, že v předvelikonočním období viděli učedníci v Kristu Mesiáše davidovského typu, od kterého by snad mohli očekávat osvobození¹⁴⁹, Syna Božího a teprve po Ježíšově Nanebevstoupení v síle Ducha svatého, seslaného o svátku Letnic, byla jejich víra dotvořena a ne, že by jim byla teprve dána¹⁵⁰. Až v této „dotvořené“ víře byli schopni vyslovit: „Ježíš Kristus je Pán“¹⁵¹.

Je to „zlom veliknoc“, skutečnost, kterou autor velmi citlivě vnímá a považuje proto za důležité rozlišit posluchačům mezi vírou před a po-velikonoční. Vysvětluje ve svých kázáních, že předvelikonoční víra učedníků v Ježíše Krista stojí především na

---

¹⁴⁵) Tamtéž str. 225: „Kristus nám ponaučení o budoucím životě poskytl a nám cestu ukázal, jak bychom jej dosáhnout mohli a tuto jistotu Zmrtvýchvstáním upevnil. A tak též účinek téhož učení jest, že nyní dokonalé“

¹⁴⁶) srov. POSPÍŠIL Ctirad, Václav; Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010, str. 98-99

¹⁴⁷) např. Mt 8,27; 21,10; Lk 8,25; Lk 20,2; Jn 2,24

¹⁴⁸) Mk 8,27-30

¹⁴⁹) např. Mk 10,37; Mt 20,21; Lk 21,6.7; Lk 24,21; Sk 1,6

¹⁵⁰) srov. POSPÍŠIL Ctirad, Václav; Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010, str. 61

¹⁵¹) 1K 8,6; Flp 2,11

jejich vlastní zkušenosti, kterou učinili během putování s Ježíšem.¹⁵² Tato předvelikonoční víra byla oživována zázraky, mocnými činy, které Pán konal a naplňoval jimi slova starozákonních proroků, i předpověďmi nastávajících utrpení, která se snažil sdělit svým apoštolům, aby byli na tyto skutečnosti připraveni, až nastanou, a neztratili v něj důvěru¹⁵³. Plné proměny dozrání víry je dosaženo až po Velikonocích. Podstatnými mezníky ve víře světa a jejím dozrávání jsou podle kazatele Josefa Čenka

*„Slavné z mrtvých Vstání jako důkaz o božství jeho učení. Svatí evangelisté nám ten pro nás důležitý příběh s tou jednoduchostí a prostotou a určitostí, jakých jen v pravdě nalézt lze vypráví“*¹⁵⁴

a dalším je událost seslání Ducha svatého, protože:

„Ano jak Spasitel k vyplnění Písma a k dokázání svého Božství z mrtvých vstátí musel, tak také k doplnění Písma, k doplnění vlastní připovědi Duch Páně na apoštoly přijít musel,“

ve svém textu pak o pár slov dál říká, že sice Spasitel mohl:

„...tu podivnou proměnu v apoštolech učinit, ale neučinil, aby tím více bylo celému světu patrné, že co apoštolové byli, bylo z moci ne lidské, ale jediné moci Páně“ a *„...jaká proměna když Duch Páně, způsobem všem patrným, na ně přišel“*.¹⁵⁵

Ačkoli všechna nedělní kázání jsou koncipována tak, aby vedla posluchače především na cestu zamyšlení se nad sebou a vlastnímu obrácení k Bohu, jsou současně a právě proto uspořádána v kontextu s liturgickým rokem, jsou výpovědi o Ježíšově životě a putování. Důraz přitom není soustředěn až tak na přesnost teologie ať už biblické, nebo patristické, na dokumenty magisteria a jejich profesionální výklad, ale jejich smyslem je obrátit pozornost posluchače na Boha, na ty okamžiky Ježíšova života, které jsou podstatné, podle Josefa Čenka, k jeho učednickému následování,

---

¹⁵²) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání na neděli 1, vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 219 - 221

¹⁵³) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání postní; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 51

¹⁵⁴) srov. ČENĚK Josef z Warteberku, Kázání na neděli 1; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 219 - 221

¹⁵⁵) srov. ČENĚK Josef z Warteberku, Kázání na neděli 2; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 1 - 5; Sk 1,5

pro prohloubení naší víry a z toho poznání i přimknutí se k Bohu. Některá z těchto tajemství jsou předkládána jako Boží pedagogika. V kázáních se také neobjevuje explicitně otázka úkonu vtělení, případně dalších témat spojených s Pannou Marií. Dokonce i přes to, že o Josefu Čeňkovi se hovoří jako o velkém ctiteli blahoslavené Matky Krista Pána, tak mariánské téma se v jeho kázáních, ač bychom je chtěli a mohli očekávat, neobjevuje¹⁵⁶.

Celý život a dílo Ježíšovo je tajemstvím a zjevováním Boha Otce¹⁵⁷, které zjevuje skutky, slovy i mlčením i utrpením. (Což obráceně předpokládá, že zjevený Otec ukazuje na Syna.¹⁵⁸) Život Ježíšův je tajemstvím vykoupení, které vrcholí a dozrává krví prolitou na kříži¹⁵⁹. Kristův život můžeme také strukturovat zjednodušeně na část narození a dětství, která obsahuje téma vtělení Krista, témata, která Josef Čeňek ve svých textech nevyčerpává a téma Ježíšova veřejného působení¹⁶⁰, toto zjednodušení, ale nelze dost dobře provést, protože i vnitřní, skrytý život je Kristovým tajemstvím a odehrává se v různých fázích jeho života, dětství i dospělosti.

Jiný metodický způsob jak přistoupit k rozlišení jednotlivých fází tajemství života Ježíše Krista nabízí Kompendium katolické církve, které použilo jako základ k objasňování Vyznání víry církve, ať již v Apoštolském, nebo kompletnějším Nicejsko-Čaňhradském textu: „...tajemství vtělení (početí a narození) a Velikonoc (utrpení, smrt, pohřbení, sestup do pekel, vzkříšení, nanebevstoupení)“¹⁶¹.

I mnohá teologická díla jsou dnes v jednotě s Josefem Čeňkem ve tvrzení, že počátek veřejného vystoupení Pána Ježíše byl křest a následoval jeho odchod do pouště:

---

¹⁵⁶) v textu kázání se neobjevuje ani spojení „syn Mariin“ – Mk 6,3

¹⁵⁷) srov. Jan 12,45; Jan 14,9, KKC 516

¹⁵⁸) srov. Mt 11,27 ; Jan 17,1-5

¹⁵⁹) srov. KKC 517

¹⁶⁰) Ježíšův křest, pokoušení na poušti, hlásání Božího Království, Ježíš a odpouštění, Ježíšovo vědomí smrti, Ukřižování, Vzkříšení, Nanebevstoupení a seslání Ducha svatého.

¹⁶¹) KKC čl. 512

„Prvé než nastoupil Spasitel ouřad učitele světa, a hlasatele vůle a tajemství božských, dal se od Jana pokřtiti, při kterémžto křtu svatém jakožto Syn Boží zjeven, a od Otce nebeského oslaven byl. Na to se odebral na poušť, tam se postil a pak byl pokoušen od ďábla“¹⁶²

Po těchto (iniciačních) událostech Ježíš vychází, aby konal své poslání; hlásá Boží Království, zjevuje Otce Boha a je od něj oslaven ve své smrti a vzkříšení, a také i tehdy, kdy sesílá dle svého slibu Ducha svatého, aby mohli učedníci vyplnit jeho misijní poslání, přináší světu spásu a odpuštění hříchů.¹⁶³

3.2.3.1. Křest Ježíše Krista

Josef Čeněk hovoří o křtu Páně jako o jednom z důkazů velké pokory Pána Ježíše, což konvenuje s pojetím Ježíše jako Služebníka Hospodinova¹⁶⁴. Očividně i jemu, stejně jako Kristovým učedníkům po Velikonocích, působilo problémy pochopit skutečnost, že se Ježíš nechal pokřtít od Jana, „toho, který sebe pokládá za nehodného řemínky u obuvi Ježíšovi rozvázatí“¹⁶⁵. Evangelisté sami, se k otázce Janova křtu, vycházející z této epizody, stavějí velmi opatrně. Ve světle povelikonoční víry se zdá, že shledávají jakousi nepatřičnost v tom, aby byl Ježíš Janem pokřtěn, nemluvě o tom, že by Kristus snad měl být zařazen mezi hříšníky, a tak křest Páně spíše akcentují do významu zjevení Ježíše nazaretského jako Božího Syna, kdy současně je zjeven v jeho přítomnosti nejen Bůh otec, ale i Duch svatý, tedy celá Trojice¹⁶⁶. A tak nejkompaktnější zprávu podává Markovo evangelium:

„V těch dnech přišel Ježíš z Nazareta v Galileji a byl od Jana v Jordánu pokřtěn. V tom, jak vystupoval z vody, uviděl nebesa rozevřená a Ducha, který jako holubice

---

¹⁶²) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání na neděli 1 ; vyd. J.H.POSPÍŠIL 1834 str. 153

¹⁶³) srov. Tamtéž str. 219 – 225;/ Kázání postní, str.1 - 78

¹⁶⁴) srov. Iz 42,1

¹⁶⁵) srov. ČENĚK Josef, Kázání na neděli 1; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 24; Lk 3, 16; Mt 3,11

¹⁶⁶) srov. Mt 3,11 – 1; u Lukáše ve 3,21-22 tuto epizodu můžeme sledovat v kontextu se sesláním Ducha svatého a zjevením Ježíše jako „Syna milovaného“; stejně tak se omezuje Jan 1,32 -34 na skutečnost seslání Ducha a jeho vyznání o Božím Synu.

*sestupuje na něj. A z nebe se ozval hlas: „Ty jsi můj milovaný Syn, tebe jsem si vyvolil.“*¹⁶⁷

Ježíšův křest nese sebou aspekt očišťování od hříchů. Je nutné si uvědomit rozdíl mezi křtem lidí, které Jan Křtitel prováděl na odpuštění hříchů, a křtem Páně, který vstupuje do Jordánu, protože On na sobě ponese hříchy ostatních lidí¹⁶⁸. Událost křtu je počátkem Ježíšova veřejného působení po tom, co na něj sestoupil Duch svatý. Tuto událost vidí Josef Čeněk jako Ježíšův mandát od Boha Otce k plnění poslání na tomto světě:

“že Spasitel Ježíš, ne ve vznešenosti a velebnosti božské, ale v podobě hříšného člověka na svět přišel, aby tím spíše příklad, naší slabosti přiměřený zanechal, a spravedlnosti Otce nebeského zadost učiniti mohl“

V kontextu rozumíme pozdějšímu seslání Ducha svatého o Letnicích, který byl tentokrát Kristem seslán, aby církev mohla plně zahájit plnění svého úkolu, poslání, které jí bylo svěřeno¹⁶⁹.

Díváme-li se na souvislost mezi sesláním Ducha svatého na Ježíše při jeho křtu, a zahájení jeho veřejného působení a plnění poslání na světě, musíme chápat celou událost Ježíšova křtu jako svobodného vyjádření Božího syna „ano“ se svým vtělením a tedy i svou spasitelskou misí v dějinách¹⁷⁰.

Událost Ježíšova křtu přinášela teologům v průběhu dějin různé otázky. Jedním z problémů bylo seslání Ducha svatého při křtu v Jordáně. Ježíši, který v sobě spojuje přirozenost božskou i lidskou, přisuzují církevní otcové naplnění jeho lidství Duchem svatým již při vtělení. Odpovědí však může být, že tímto křtem se také Ježíš Kristus stává „*Pomazaným*“.¹⁷¹

Dalším z diskutovaných problémů byla myšlenka, že by vůbec něco Ježíš přijal.

---

¹⁶⁷) Mk 1,9-11

¹⁶⁸) srov. Iz 53, 4-6; Jan 1,29 - 34

¹⁶⁹) srov. ČENĚK Josef, Kázání postní; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 1- 8

¹⁷⁰) srov. POSPÍŠIL Ctirad, Václav; Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010, str. 100

¹⁷¹) Tamtéž str. 101; /srov. Adversus haereses 3,9,3; PG 7, 871-872

Pro ariány to znamenalo, že tedy když něco přijal, tak Kristu předtím to něco chybělo a pak nemohl být dokonalý jako Bůh. Z toho vyvodili, že byl stvořen.

Poněkud jiný pohled, ale podobného významu, vznesl Pavel ze Samosaty, ten vystoupil s tvrzením, že Kristus byl naplněn boží silou při křtu a tak tímto způsobem došlo k jeho adopci Bohem. Proti tomuto tvrzení – „*adopcionismu*“ se jednoznačně vymezil Řehoř Naziánský: „*Kdo tvrdí, že Ježíš Kristus byl uznán za hodného synovské adopce v závislosti na křtu, budiž vyloučen.*“¹⁷²

3.2.3.2. Pobyt na poušti a pokušení d'áblem

Dalším milníkem na cestě k veřejnému vystupování Ježíše z Nazareta vidí Josef Čeněk jeho pobyt na poušti spojený s půstem a zkouškou, které byl od d'ábla podroben¹⁷³. Tento příběh, který svorně uvádí všichni synoptici¹⁷⁴, evangelista Jan zcela vynechává, pokušení Krista d'áblem není pro něj, pravděpodobně z hlediska prvokřesťanské janovské komunity, srozumitelně komunikovatelné téma.

Čeněk z Wartenberku se rovnou vyhne teologickým úvahám o smyslu tohoto příběhu, jak jej popisují evangelisté, nehledě na to, že na poušti byl Ježíš sám, a tento příběh využívá k tomu, aby posluchačům vysvětlil potřebu postu. Půst jako dar, dar lásky Ježíšem posvěcený a nezbytný k našemu životu a říká k tomu:

*„Postil se, aby svým příkladem půst posvětil, a nás poučil, jak nám mdlým, křehkým a více ke zlému, než k dobrému nakloněným tvorům jest potřebí, tělo své postem, strídmostí, újmou a zapření, v poddanost ducha přivésti. Pak pokoušen byl Spasitel a všechno to pokušení odehnal odvolávaje se ve všem na vůli Boží v Písmu svatém.“*¹⁷⁵

---

¹⁷²) ŘEHOŘ NAZIÁNSKÝ; Epistula 101- Ad Cleodionum, 23; PG 37,180; v POSPÍŠIL Ctrirad, Václav; Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010, str. 100

¹⁷³) srov. ČENĚK Josef, Kázání na neděli 1.;vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 1-8

¹⁷⁴) Mk 1,12 – 13; Mt 4,1-11; Lk 4, 1-13

¹⁷⁵) srov. ČENĚK Josef, Kázání na neděli 1.- postní; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 153

A autor se rovnou odkáže na výrok sv. apoštola Jana: „*Všechno co jest na světě, jest žádost očí, žádost těla a pejcha života*“¹⁷⁶

v tomto kontextu, se nabízí zpracování výše uvedeného tématu „*Pokoušení na poušti*“ podle Markova evangelia z hlediska morálního. Autor vyzdvihuje akt půstu, jako akt solidarity s Pánem, akt, ve kterém jej můžeme a máme napodobovat, jsme-li pokoušeni my, rozumějme pokoušení světskými výhodami, nebo půst využít jako prevenci před těmito pokoušeními. Z uvedené citace z knihy autora vnímáme, že Ježíš, Muž z Nazareta, člověk, byl Duchem svatým přiveden na poušť, kde byl d'áblem pokoušen, provokován a podobně jako Ježíš sám, býváme i my zlem a pokoušením provokováni, ale On se jako člověk tomuto pokoušení dokázal se vši pokorou a rozhodností vzepřít a odmítnout jej s poslušností Boží vůli a Písmu.

Z autorova textu můžeme vyčíst, že Ježíš jedná ve jménu Otce a s těsným, bezvýhradným přilnutím k absolutnímu dobru v souladu s Otcovou vůlí. Dodejme zde k tomu, že takové jednání vyžaduje také absolutní svobodu, která je stavem maximálního sebe-zřeknutí se. Právě termínu „*v poddanost ducha*“ je potřeba rozumět ve smyslu poslušnosti v Duchu, ke které se můžeme rozhodnout v plné svobodě, podobně jako se rozhodl Ježíš Kristus. On v těchto zkouškách dosvědčil svou identitu a stejně jako svou volbu zůstat věrný vůli Otce, být věrný svému poslání Služebníka, to všechno z lásky k Otci i lidem¹⁷⁷.

Je zajímavé, že Josef Čeněk toto téma, které pojal výhradně jako příklad jednání pro člověka, který musí, nebo by měl, bojovat se svými žádostmi, dál nerozvádí, ani neklade otázku, proč Boží Syn, seslaný Spasitel byl vlastně sváděn k hříchu a zda by mohl zhřešit. My si můžeme sami na tuto otázku odpovědět: Ano, mohl, kdyby chtěl. Musíme ale k tomu dodat, že celé veřejné vystoupení Ježíše Nazaretského je sledem

---

¹⁷⁶) srov. 1. list Janův 2,16

¹⁷⁷) Pokoušení na poušti a i zkoušky po celou dobu jeho putování po světě, mělo za cíl, aby zradil své lidství v tom smyslu, že mocnými činy ze své vůle se prosadí především světskými úspěchy, což by znamenalo podle vzoru královského mesianismu. Srov. POSPÍŠIL Ctirad, Václav; Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4. vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010, str. 100

zkoušek, ve kterých osvědčuje svou synovskou lásku, poslušnost, věrnost a svou identitu.¹⁷⁸

Veřejné působení a mocné činy Ježíše z Nazareta

Říkáme, že Ježíš legitimoval své veřejné působení, které mělo za cíl ospravedlnění a spásu celého světa až svým křtem v Jordánu¹⁷⁹. Při tomto veřejném působení hlásal radostnou zvěst o Božím království¹⁸⁰, povolával hříšníky k obrácení¹⁸¹, aby naplnil zákon a ne jej zrušil¹⁸², aby sloužil a dal svůj život za mnohé¹⁸³, aby plnil vůli Otce¹⁸⁴, aby svět svou přítomností posvěcoval, dodává Josef Čeněk¹⁸⁵, a přitom si je vědom toho, že svou činností a skutky oslavuje Otce¹⁸⁶. Ve skutečnosti jeho veřejné působení ve světě začíná opravdu již aktem vtělení (vzpomeňme setkání Panny Marie s Alžbětou a navazující Mariin zpěv¹⁸⁷). Podstatné je i jeho vědomí o vlastní identitě, která také v něm roste již od dětských let¹⁸⁸, vědomí svého vztahu k Otci a vědomí o svém poslání. To, že opravdu zná svou identitu a své poslání, dává Ježíš jednoznačně najevo již při svém vystoupení v nazaretské synagoze, kde ve své řeči odkáže posluchače na proroctví Izaijáše, jehož slova použije v úvodu své řeči k jakési veřejné „identifikaci“ své osoby a zveřejnění programu poslání, které bude na zemi

---

¹⁷⁸) srov. POSPÍŠIL Ctirad, Václav; Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010, str. 101 - 105

¹⁷⁹) srov. Jan 3,16

¹⁸⁰) srov. Mk 1,38; Lk 4, 18-21;

¹⁸¹) srov. Mk 2,17

¹⁸²) srov. Mt 5,17

¹⁸³) srov. Mk 10,45

¹⁸⁴) srov. Jan 4, 34; 5,19; 6,38

¹⁸⁵) srov. ČENĚK Josef, Kázání na neděli 1; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 67

¹⁸⁶) srov. Jan 17, 4

¹⁸⁷) srov.Lk 1,39-56

¹⁸⁸) srov. Lk 2,48 - 49

realizovat¹⁸⁹. Ve všech dílech knih kázání, která jsem pročetla, se táhne nepřerušovaná nit osnovy s tvrzením o tom, že Ježíš přišel, aby sloužil ne sobě, ale druhým, jeho služba se nevyhne ani smrti, aby byla dokončena vykoupením lidstva. Autor čerpá z textu Markova evangelia 10, 45 „*Vždyť ani Syn člověka nepřišel, aby si dal sloužit, ale aby sloužil a dal svůj život jako výkupné za mnohé.*“

Podstatnou událostí vzhledem k učedníkům, která se odehraje po události Ježíšova křtu a jeho galilejského obratu, vzhledem k učedníkům se stává Proměnění na hoře¹⁹⁰, které následuje po Kristově předpovědi utrpení a smrti a po otázce: „*za koho mě pokládáte?*“¹⁹¹. I když v textu evangelií čteme, že byl proměněn Ježíš, dochází na tomto místě k proměně učedníků a v knize kázání nám to Josef Čeněk vysvětluje těmito slovy: „...*svoji budoucí slávu jim dokazuje tím, že je vezme na horu Tábor*“¹⁹²

Veřejné vystoupení a mocné činy, kterými Ježíš Kristus dosvědčoval svou identitu Syna Božího, neskončily pod Křížem. Naopak na Kříži zjevně vrcholí Boží láska a Milosrdenství.

3.2.3.3. Ukřižování a Vzkříšení

Ukřižování, vrchol mesiánských zkoušek, vrchol lásky, vrchol poslušnosti Božího Syna, který učedníkům svou smrt předpovídal¹⁹³, aby až pohoršení kříže nastane, mohli apoštolové nacházet ve vzpomínce na Ježíšova slova, posilu pro svou víru, pochopení i důvěru v něj, když viděli svého Mistra poníženého, slovy i skutky na kříži v tomto duchu káže Josef Čeněk¹⁹⁴. Jakmile si vzpomeneme na Kristův výrok, že přišel, aby sloužil a dal svůj život jako výkupné za mnohé¹⁹⁵, rozumíme v souvislosti s ukřižováním, že Mistr z Nazareta sám dal vrcholu svého pozemského působení

---

¹⁸⁹) srov. Lk 4, 16 – 22; Iz 61, 1 - 2

¹⁹⁰) srov. ČENĚK Josef, Kázání na neděli 1; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 168,

¹⁹¹) srov. Lk 9,18-36; Mk 8,27 – 9,13; Mt 16,13 – 17,13

¹⁹²) srov. Lk 9,32;

¹⁹³) srov. Lk 18,31-33

¹⁹⁴) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání postní; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 51,

¹⁹⁵) srov. Mk 10,45

na jedné straně význam výkupné oběti Služebníka Hospodinova, oběti nové smlouvy, a na druhé straně význam zjevení Boží slávy a tím, pro nás zjevil Boha¹⁹⁶.

Zastavme se u tajemství Kříže s Josefem Čeněkem, který toto tajemství rozjímá v duchu Janova evangelia: „*Já se k tomu narodil, a proto na svět přišel, abych svědectví vydal pravdě*“¹⁹⁷

Své kázání autor rozčlení do dvou kategorií – svědectví Pravdy, a nás nepřekvapí, když i zde najde Josef Čeněk prostor pro příklady následování, samozřejmě následování Ježíše ale i všech těch, kteří byli na Golgotě přítomni.

Svědectví Pravdě uvádí velmi exaktně. Začíná konstatováním, že od počátku časů:

*“...svět se Pravdě protivil, ačkoli Pravda, ten jediný vůdce štěstí, po kterém každý člověk touží jest. Od té chvíle, jak člověk zákona věčného, jehož Bůh hluboce v srdce jeho vstúpil, se spustil, více miloval tmy, nežli světla a naklonil se tam, kde ho náruživosti táhnou.”*¹⁹⁸

Tato úvaha, doplněná důkazy o existenci těch, kteří byli pravdě svědky (od krve Ábela, přes nábožnost Hennocha, víru Abraháma, trpělivost Joba, mocné činy skrze Mojžíše), hovoří o naplnění svědectví Starého zákona. O Kristově smrti na kříži říká kazatel, že „*je klíčem, který otevřel sedm pečetí knihy dosaváde zavřené*“.¹⁹⁹ Toto pohoršení kříže a předpovězená proroky smrt, také vyvolává zázrak poznání Syna

---

¹⁹⁶) srov. Mk 10,45; 1. Kor 11,23 - 26; Mt 26,26 - 29; Mk 14,22 - 25; Lk 22,14 - 20; Lk 9, 28 - 36; Mk 9, 2 - 8; Mt 17, 1-8; Jan 17, 1 - 5 / srov. POSPÍŠIL Cirad, Václav; Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010, str. 124 - 126; v Kázání na neděli 1. Josefa ČENĚKA, je na str. 140 - 144 uvedeno, že Ježíš předpověděl své umučení, aby učedníky přesvědčil o své vševědouce, protože vševědoucnost je vlastnost patřící výhradně Bohu, protože „člověk své vědomosti pozvolně nabírá, kdežto před očima Páně je všechno stále odkryto, může se říct, že před očima Páně není nic budoucího ani minulého, ale vše je přítomné.

¹⁹⁷) Jan 18,37; v ČENĚK Josef, z Wartenberku; Kázání postní; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 64 - 77,

¹⁹⁸) srov. Tamtéž str. 64

¹⁹⁹) Srov. Tamtéž str. 66

Božího u některých, kdo jsou na kalvárii přítomni²⁰⁰. Hříšník se kaje a v okamžiku, kdy vyzná Boha, nalézá milost a spasení a dostává se mu rozřešení. Podobně na tom je setník, který v tomto okamžiku smrti vyzná identitu Božího Syna, když před jeho smrtí se stanou ještě mocné zázraky.²⁰¹ V události kříže můžeme nacházet částečnou paralelu s „proměněním na hoře Tábor“, tady i tam došlo k zjevení Boží Slávy, identity Božího Syna i proměnění učedníků, resp. jejich víry, stejně jako mnohým na Golgotě.

To, co před ukřižováním bylo Ježíši dáno z posměchu a k jeho potupě, královské roucho, do ruky místo žezla třtinu, na hlavu na místo královské koruny věnec z trní, to všechno kříž změnil. Kříž nástroj smrti nejohavnější se stává znamením největší cti a největšího triumfu, před kterým, píše pan Čeněk v intencích sv. Ambrože:

„Mocnářové tohoto světa sklánějí hlavy své a kolena svá. Může se o Ježíši jako o druhém Josefovi říci: Syn tvůj živ jest, panuje nad veškerou zemí.“²⁰²

I v tomto kázání nachází pan Čeněk možnost jak povzbudit své posluchače, nebo čtenáře k následování. Je to nejen otázka kajicnosti, ale především poslušnosti a lásky k člověku, řekněme i schopnosti ponížít se a odpouštět. Znovu pak Čeněk nabádá a vyzývá k následování v tom, co Ježíš svým příkladem ukázal:

„...jak jest nám zapotřebí následovati ono napomenutí: Chcete-li uniknout hněvu, čiňte ovoce pokání... a také: Milujte své nepřátele, dobře čiňte těm, kteří vás nenávidí, a modlete se za ty, kteří vám protivenství činí a utrhají vámi.“²⁰³

Kristus na kříži zjevil naprostou poslušnost vůli Boží. Poslušnost vtěleného Slova je dělat to, co dělá Otec, poslušností, jejíž mez posunul až na samý vrchol, zjevil svou identitu Syna.

Bez vzkříšení by ale nemohl být smysl utrpení a ukřižování vyjasněn. Jenom ve vzkříšení nalézáme plný smysl utrpení a smrti Ježíše Krista. Ve vzkříšení je v plnosti

---

²⁰⁰) Mt 27,54

²⁰¹) Mk 15,34 - 39

²⁰²) srov. ČENĚK Josef, z Wartenberku; Kázání postní; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 77/ srov VOPŘADA David; Svatý Ambrož a tajemství Krista; vyd. KRYSTAL 2015; str. 157 - 158

²⁰³) srov. ČENĚK Josef, z Wartenberku; Kázání postní; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 71/ Sk 3,19; Mt 5,44

zjevena pravá identita Muže z Nazareta. V jeho slavném zmrtvýchvstání nalézáme důkaz Božského synovství i pravdy jeho učení. Stejně jako byla jeho smrt doprovázena lidem viditelnými úkazy (zemětřesení, víchř, roztrhla se opona)²⁰⁴, tak později zvláštní úkazy doprovázely i jeho Zmrtvýchvstání, evangelista hovoří o zemětřesení a i Anděl Páně sestoupil na zem.²⁰⁵

Snad jen pro ilustraci si připomeňme, co říká o významu Zmrtvýchvstání našeho Spasitele text kázání z pera Josefa Čenka

„...opuštěný hrob důkazem byl, a předpověď Mistra jejich připomenul. Nakonec se jim v oslaveném těle zjevil a jich sám o svém Mrtvýchvstání přesvědčil.....Učení Ježíše Krista tuto víru v nejvyšší jistotu uvedlo a pravdivé smýšlení o budoucím životě působilo. A naději na spravedlnost božskou. Ano ji zakládá na Mrtvýchvstání Spasitele, on jsa mrtvý, tak jak předpověděl, z mrtvých vstal a tím dokázal, že byl pravým Mesiášem a pravým Bohem.“²⁰⁶:

Současně můžeme říct, že akt ukřižování a smrti Ježíše Krista, potvrzený zmrtvýchvstáním, je také zjevením identity Syna, který svou poslušností a věrností ke svému poslání a předsevzatému úkolu uzdravit a obnovit člověka bez ohledu na jeho hříchy zjevuje i lásku Boha Otce k člověku. Je zde akt zjevení vztahu Otce a Syna, poslušnosti Syna, jejich vzájemné lásky, ve které jeden druhému dávají darem sebe a především prostor pro naplňování jejich vztahu – Syn koná to, co koná jeho Otec²⁰⁷.

Z toho vidíme, že Kříž je Zjevením celé Boží Trojice. Bůh mlčí a tím dává prostor Synu pro jeho svobodu. Syn se svobodně a v důvěře odevzdává svému Otcí.

Kříž tedy je svědkem poslušnosti, víry, důvěry a lásky. Ve Vzkříšení nacházíme Otcovu odpověď na tuto cestu Křížem, ve Vzkříšení je oslaven Syn člověka. Povelikonočným účinkem je také změna a upevnění víry, základ lidské naděje na věčný život.

---

²⁰⁴) Mt 27,45

²⁰⁵) Mt 28

²⁰⁶) srov. ČENĚK Josef, Kázání na neděli 1; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 219 - 225

²⁰⁷) srov. Jan 5,19

Věřící shledali ve vzkříšení Ježíše potvrzení Kristova učení (utrpení, kříž a vzkříšení byli tou cestou, o které Muž z Nazareta svým učedníkům hovořil a čemu nemohli rozumět. Z dnešního pohledu na tuto událost ale můžeme konstatovat, že Ježíš měl vědomí o své identitě Spasitele a zvěstovatele Božího království), porozuměli tomu, že prostřednictvím jeho smrti na kříži byla uskutečněna spása. Smrt Ježíše Krista, byla tím základním a neodvolatelným prvkem nové smlouvy k naší spáse podle zákonů Božího království.²⁰⁸

---

²⁰⁸) 1 Kor.11,24-25 a Lk 22,20

3.3. Klíčová témata systematické christologie

Nyní se zamyslíme nad knihami kázání pana Josefa Čeňka z Wartenberku a budeme v nich hledat jeho pohled na otázku **Vtělení Božího Syna**, otázku **kenóze Božího Syna** a otázku **jednoty božství a lidství v Ježíši Kristu**. V předcházejícím textu této práce jsem se těchto témat již obecně dotkla. Tato témata, která zde budu promýšlet, jsou základními prvky systematické christologie, současně jsou také úzce spjata se soteriologií. Již dříve jsem v této práci konstatovala známou skutečnost, že christologie a soteriologie jsou vlastně dvě otázky, které pokládáme, ptáme li se na Ježíše Krista; jedna zní: „*kdo to je?*“, druhá by mohla na ni jednoduše navázat: „*proč tu je?*“.

My se nyní budeme zabývat otázkou nejen „Kdo je podle Josefa Čeňka Ježíš z Nazareta?“, ale i o jaké základy se autor ve svých tvrzeních opírá.

3.3.1. Prameny v díle Josefa Čeňka z Wartenberku

Stejně jako Apoštolové, kteří chodili s Mužem z Nazareta a tak, přejímali víru přímo od Ježíše Krista a byli přímými svědky evangelia a hlásali tuto víru ostatnímu lidu, tak i základním a drahocenným pramenem pro kazatelskou činnost Josefa Čeňka je evangelium, které hlásá svým čtenářům a seznamuje je s ním.

Ve svých kázáních se odkazuje především na texty Nového a Starého zákona, které na sebe logicky dějinně navazují, a teprve ve světle událostí evangelí se stává srozumitelné poselství Starého zákona a obráceně. Dále je třeba říct, že autor používá interpretace, aniž by jejich prameny byly, na rozdíl od odkazů na texty Písma svatého (ačkoli i zde často chybí přesné označení citace, hlavně pokud se týká odkazů na výroky sv. Pavla), uvedeny. Svědectví jednotlivých evangelistů používá zcela vyváženě, výjimka pak nastává v knize *Kázání postní*, kdy se kazatel častěji opírá o výroky sv. Jana a sv. Petra. V těchto postních kázáních najdeme i více výroků církevních Otců.

Pokud však Josef Čeněk cituje, nebo parafrázuje některé z výroků církevních Otců, tak ani v těchto případech citací se nedozvíme odkud je výrok vzat. Přestože za původce výroku Josef Čeněk označí sv. Augustina, Bernarda, Ambrože, nebo se na jejich názor a jméno v kázání odvolá, nedozvíme se ale ani v těchto případech,

kde bychom ten který výrok přesně našli. Autor obvykle používá tento způsob k užití výroků církevních Otců:

„Což tedy můžeme učinit lepšího, jakož dle napomenutí apoštola zkoumati, která jest libezná a dokonalá vůle božská dle napomenutí sv. Augustyna zkoumati co víra nám radí“

nebo: *„...tak zajisté budete pohnuti a povzbuzeni ke zkroušenosti, a se sv. Augustynem zvoláte: Jak těžká jsou provinění, pro která Ježíš tak raněn byl, opovrhel lidu, muž bolesti učiněn jsa!“*

nebo: *„...Slušně napomíná nás Bernard svatý: Nebud' me váhavi lásku láskou obměniti.“*²⁰⁹

Nikde nenajdeme zmínku, ve které by se autor dovolával tehdejších dokumentů magisteria, nebo citoval nějakou papežskou exhortaci, případně se odkazoval na jinou teologickou nebo filosofickou literaturu.

Vzhledem k cílové skupině čtenářů knih kázání, které je dílo určeno, to znamená laikům, vcelku můžeme autora chápat, že nepovažoval za nutné dokladovat přesné prameny, ze kterých ve svých kázáních čerpal.

3.3.2. Christologická reflexe vybraných téma

Christologických témat je nepřeborné množství a nebylo pro mě úplně jednoduché vybrat jen několik z nich, abych mohla dostát určenému rozsahu této práce. Mohla bych zde zkoumat Ježíšovu božskou osobu a lidskou osobnost, jeho poznání a vědomí, zkoumat problematiku jeho svobody, jeho učitelství, kněžství a nabízí se mnoho dalších témat. Život Ježíše Krista je jedním velkým tajemstvím, které se od počátků církve snažíme poodhalovat a porozumět mu. V této kapitole se tak dostáváme na pole spekulativní christologie, na pole intellectus fidei.

Diplomová práce není prostorem, ve kterém bych mohla důsledně obsáhnout byť jen jediný fragment tajemství Muže z Nazareta v pojetí Dr. Ph. Josefa Čeňka z Wartenberka, a tak jsem se po dlouhém váhání rozhodla, pro prezentaci témat, která

---

²⁰⁹) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání postní; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834; str. 97, 153, 147

považuji v christologii za jedny ze stěžejních, pro alespoň částečné pochopení Ježíše Nazaretského, Syna Božího. Avšak i v tomto případě jsem si vědomá toho, že se mi nemůže podařit uchopit ani jedno z těchto témat zcela. Téma týkající se prvního příchodu Ježíše Krista na zemi, to znamená otázku **vtělení**, je to velké tajemství stávání se člověkem, tajemství změny v Kristu, která se týká lidské přirozenosti, a také před nás klade otázku, proč ke vtělení vlastně došlo, jaký je jeho smysl. Stávání se člověkem souvisí s tématem **kenóze**, protože stát se celým člověkem znamená pro Ježíše Krista „sám sebe zmařit“, jak upozorňuje sv. Pavel v listě Filipským 2,7 „...*přece na své rovnosti nelpěl, sám sebe se zmařil ...stal se jedním z lidí.*“ Dále se také pokusím načrtnout téma **hypostatické unie**, jakým způsobem je prezentováno v kázáních Josefa Čeňka, protože Syn Boží je nejen pravý obraz Otce, kterého zjevuje, ale současně také zjevuje obraz celého člověka.

3.3.2.1. Tajemství vtělení

Tajemství vtělení Božího Syna je široké téma, které je pro pochopení toho, o čem budeme dále hovořit nutné rozlišit na více dílčích částí, které spolu souvisí a které se vzájemně prolínají. Chceme-li mluvit o vtělení Krista, pak budeme mluvit o druhé osobě Boží Trojice, o osobě, která je trvale spojena s Otcem a Duchem sv. Hovoříme-li však o vtělení Slova, pak bychom měli uvažovat o spojení lidství a Božství. A dalším aspektem tohoto tématu je projevení Božství v lidství vzhledem k Ježíšovu pozemskému působení, včetně univerzality spásného Kristova díla, Krista jako prostředníka mezi Bohem a lidstvem. Tajemství vtělení klade tedy mimo jiné otázky: jak se Bůh vtělil a stal člověkem, a také proč, za jakým účelem se to stalo, jaký to mělo smysl.

Asi by bylo vhodné nejprve na tomto místě předložit úvahu o antropologických předpokladech christologie, jako je přirozená lidská potřeba Boha, o limitovanosti člověka, která vychází z jeho nedokonalosti a z toho plynoucí potřeba prostředníka pro život člověka s Bohem²¹⁰. Tato úvaha sama o sobě by ovšem razantně musela překročit v celé šíři možnosti této práce, a tak mi dovoluňte omezit se pouze na toto krátké upozornění.

---

²¹⁰) srov. KKC čl. 518

Již na předcházejícím místě jsem upozorňovala na skutečnost, že autor se primárně, nikde ve svých textech, nezabývá problémem samotného aktu vtělení. Všechna jeho kázání jsou vedena velmi prakticky a nabádají k poznávání a následování Ježíše, a přestože se mnohdy jedná o tajemství, snaží se autor především o to, aby tato tajemství byla rozumem uchopitelná. Na rozum i jeho lidskou nedostatečnost v textech odkazuje²¹¹, nemá potřebu otázku vtělení (osoby a přirozenosti) terminologicky vyjasňovat a její důležitost pro věřící příliš řešit.²¹² Jednoduše řečeno, samotné Vtělení je v jeho textech skutečnost, o které se nediskutuje, tajemství, o kterém není třeba zmiňovat a to ani do té míry, aby v souladu se závěry koncilů (v Nikaji a Cařihradě), které právě v historii řešili otázku vtělení Božího Syna, nepoukázal na mateřství Bohorodičky.

Považuji za velmi zvláštní, že v knihách kázání, která jsou nám dostupná, se neseznamujeme s žádnými mariánskými tématy. V žádné z jeho knih kázání, jsem nenarazila na zmínku o Matce Boží, a to ani v kázáních z vánočního oktávu, jako by se autor tomuto tématu úmyslně vyhýbal. Považuji to zvláštní i proto, že jeho mnohá kázání jsou zaměřena na výchovu a vztahy v rodině, a příklad Matky Boží pro rodinu je velmi silný.

Nabízí se zde otázka, zda se autor mariánským tématům nevyhýbá cíleně, z prostých pastoračních důvodů. Vzpomeňme, že se nacházíme v královéhradecké diecezi, v době po vyhlášení Tolerančního patentu a místě kde žilo dost protestantské, potažmo evangelické populace a téma Panny Marie je jedním k rozporu se nabízejících témat. Josef Čeněk určitě nemá zájem na náboženských rozporech v oblasti své bývalé farnosti mezi čtenáři, ale naopak jeho snahou je jejich přivedení, potažmo obrácení jejich duší k víře „samospasitelné“.

---

²¹¹⁾ srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání na neděli 1; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 např. str. 121

²¹²⁾ srov. Filip Melachton (1497- 1560) ve svých *Loci Communes* z r.1521“ Poznávat Krista znamená poznávat jeho dobrodiní a nikoli, jak říkají oni /scholastici/, promýšlet jeho přirozenosti a modi jeho inkarnace.“/Melanchtons Werke II/1.Hg. V. R. Stupperich, Gt 1978, s.20/ v MÜLLER Gerhard Ludwig; *Dogmatika pro studium a pastoraaci*; Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 2010 str. 368

Vtělený Kristus je ten, který žil mezi námi jako pravý člověk i pravý Bůh. Bez pochopení a přijetí skutečnosti vtělení vlastně nejsme schopni Muže z Nazareta, našeho Pána Ježíše Krista následovat, protože následovat můžeme jen člověka, ne Boha. Kdyby nedošlo k vtělení Božího Syna, neměl by jeho pozemský život pro člověka větší význam, než příběh Boha sestoupivšího na svět, jakých můžeme číst v knihách staré mytologie spoustu²¹³. A navíc sám úkon vtělení není tím jediným aspektem otázky Vtělení.

Do tématu preexistence „Loga“ a jeho vtělení nás uvádí ve svém prologu Janovo evangelium:

„Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi. Spatřili jsme jeho slávu, slávu jakou má od Otce jednorozený Syn, plný milosti a pravdy“²¹⁴

Janovo sdělení je velmi prosté, nic nevysvětluje, je to tvrzení, pro které evangelista nemá ve Starém zákoně žádnou oporu, vlastně v něm není nic, co by toto tvrzení vysvětlovalo a potvrzovalo. Na co bychom si mohli rozumem „sáhnout“. To, že se Bůh stal člověkem, je z hlediska jak helénské mytologie a filozofie (která navíc považuje tělo za přítěž, ač zná bohy chodící po zemi, vzpomeňme, jak dopadl sv. Pavel na Aeropagu²¹⁵), tak z judaistického pojetí Zjevení i židovské kabalistické mystiky, naprosto novou a hlavně nepřijatelnou záležitostí. Konečně tajemství vtělení bylo a je diskutovaným tématem již od počátků křesťanství²¹⁶.

I když tedy v díle pana Josefa Čeňka není problematika vtělení explicitně vykládána, tak přesto se tvrzení o tom, že Ježíš je Bůh i Člověk, který se vtělil-přišel

---

²¹³) srov. PETIŠKA Eduard; Staré řecké báje a pověsti; / GAIMAN Neil ; Severská mytologie

²¹⁴) Jan 1,14

²¹⁵) Sk. 17, 2-17

²¹⁶) koncil v Nicaie r. 325 na obranu božství Syna, výsledkem je výrok koncilu o soupodstatnosti Otce a Syna, další koncil v r. 381 v Cařihradě řeší naopak lidství Synovo, jehož výsledkem bylo konstatování, že Ježíš je celý Bůh a celý Člověk a odtud také vychází tzv. „Nicaisko - Cařihradské vyznání víry“. V současnosti o vtělení někteří badatelé, např. Hick, hovoří jako o mýtu a tím ale dávají christologii pouze funkcionální dimenzi.

na svět a přichází od Boha, v jeho textech velmi často a běžně objevují²¹⁷. (Vztah Krista k Otcí, nebo rodičům, pak používá v kázáních jako příklad, spíš aby přiměl děti k poslušnosti vůči rodičům, a naopak rodiče, aby děti důsledněji vychovávali v bázni Boží, k poslušnosti a konání dobra ve světě.) Tvrzení o Božství i Lidství Ježíše Krista čteme často. Nejen Josef Čeněk, ale kazatelé v 19. století celkově, dokonce systematicky zdůrazňovali ve svých kázáních Božství Ježíše, a to z toho důvodu, aby tím jak často byla zdůrazňována lidská schopnost a možnost Ježíše Krista napodobovat, nebyla přetížena představa o jeho lidství a nezapomínalo se to tak, že byl celým Bohem i člověkem²¹⁸.

Všimněme si nejprve, jak evangelista Jan používá významově velmi jednoduché a srozumitelné výrazy:

Slovo – Logos – Dabár , které se vysloví, přijme podobu člověka s celou jeho lidskou existencí, a tím překlene vzdálenost mezi Bohem a člověkem.

Stalo se tělem²¹⁹ – *sarx, fleisch* – (označení živočišného původu, v češtině můžeme výraz tělo použít také pro neživou věc, použitím výrazu pro „maso“ zdůrazňuje evangelium lidskou zranitelnost, smrtelnost, slabost, „tělo lidského hříchu“, který zraňuje Boží srdce²²⁰).

Slovo, které tedy přichází shora od Boha a stalo se i stává se v čase, v dějinách a je zranitelné. Z toho vyplývá, že vtělení Slova, jak jej dokládá Janovo evangelium, má v christologii úlohu na jednu stranu „*Logos se stalo sarx*“ (úkon vtělení), ale na

---

²¹⁷) srov. ČENĚK Josef, Kázání na neděli 1; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 např. str. 2, str. 144

²¹⁸ srov. Tamtéž str.2 (... , ...který je Bůh i člověk...) Tamtéž str. 220 („...a pravým Bohem se tudy býti osvědčil...“); Čeněk Josef z W.; Kázání postní str.72-74 (např. *Zatím nevěra jeho, anaž sice obyčejně zavírá přístup milosti do srdce lidského, najednou obrací se v hlasité vyznání božství Ježíše Krista*)

²¹⁹ I když v českém překladu Credo se modlíme: „... Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi...“ tak německý překlad je zcela syrový a používá se v něm doslovně: „*Slovo se stalo masem, člověkem se stalo: „...der für uns Menschen und wegen unseres Heils herabgestiegen und Fleisch geworden ist, Mensch geworden ist,*

²²⁰) srov. POSPÍŠIL Ctrirad, Václav; Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010, str. 206-207

druhou stranu i christologii stávání se tak, jak roste Ježíšovo lidství. Slovo se stává člověkem „*Logos- antrophos*“ a má tedy plně ontologickou povahu.

Stávání se člověkem je dlouhodobá záležitost, je cestou zkoušek, která vrcholí zkouškou oběti na Kříži, při níž je vyjevena pravá identita Ježíše z Nazareta a její význam dosvědčen Zmrtvýchvstáním a Nanebevstoupením²²¹. Vždyť jeho „*stávání se*“ bylo vyvoláním, posláním a úkolem. Ježíš Kristus je vrcholným Zjevením Boha v dějinách a zjevitelem Boží Trojice. Zviditelňuje svou lásku k Otci, spolu s ním se jako Oslavený stává dárce života i soudcem, je nositelem Ducha při svém pozemském putování a jako Oslavený je jeho dárce. Ekonomická Trojice naprosto závisí na imanentní a naše znalost imanentní Trojice je dána Trojicí ekonomickou. Je to vždy Bůh, který se sklání k člověku a dává se mu poznat z velké lásky k němu.

Úkon vtělení²²² je tajemstvím týkající se Kristova lidství, tajemstvím, dílem a projevem jednání celé Boží Trojice, stejně tak jako úkon Ježíšova křtu v Jordánu²²³. Ježíš Nazaretský, který plní své poslání jako člověk, je tím, kdo svým jednáním zjevuje obraz Boha, dává možnost našemu nedostatečnému lidskému rozumu Boha poznávat.

Ve druhé knize *Nedělní kázání* nacházíme text, který byl určen na den slavnosti „svaté a nerozdílné Boží Trojice“, svátek, který je oslavou věčné božské lásky Otce a Syna s Duchem svatým. Hned v úvodu kázání nás autor odkazuje na nerozdílnost Boží Trojici, to znamená nerozdílnost božských osob tak, jak je definoval v r. 451 Chalcedonský koncil²²⁴ a v dalším textu, tentokrát v nedělních kázáních se hovoří o Ježíši „...*který je Bůh i člověk...*“²²⁵.

V Ježíši je zjeven Boží záměr se stvořením, jsou v něm demonstrovány schopnosti lidské vůle a poslušnosti²²⁶.

---

²²¹) srov. Mk 15, 39, Jan 16, 28

²²²) srov. Lk 1,35

²²³) srov. Mk 1, 10 - 11

²²⁴) srov. ČENĚK Josef, Kázání na neděli 2; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 13 – 21; Kázání na den svaté a nerozdílné Trojice Boží, „*rozum svůj obzvláště v poznání zákona Páně cvičiti*“

²²⁵) srov. ČENĚK Josef, Kázání na neděli 1; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 2

²²⁶) srov. Flp 2, 7

Je nutné dodat, že změny způsobené „stáváním se“, se týkají pouze lidské přirozenosti. Bůh sám je a zůstává neproměnný.²²⁷

Ráda bych zde zmínila ještě otázku účelu vtělení, jak je prezentováno v knihách Josefa Čenka. Přesto, že tímto problémem se budeme zabývat v dalších kapitolách. Ptáme-li se po účelu vtělení, dostáváme se s autorem do oblasti funkcionální christologie, to znamená do otázek významu Ježíše Krista a jeho díla pro celé stvoření

V převážně moralizujících Čenkových kázáních čteme opakovaně, že Kristus přišel kvůli nám hříšným, nám hříchem zkaženým a žijícím v tomto světě a náklonosti ke zlu od dob Adamových. Autor nám ukazuje jednoznačně, že účel vtělení vidí v odstranění hříchu, ke kterému má člověk sklon a který je zapříčiněn právě hříchem Adamovým:

*„...v člověku samém podnět zlé žádostivosti a bezbožnosti vězí a tolika příležitosti čeká.“*²²⁸

V knihách kázání je stále opakován motiv služebnosti:

*„Ježíš přišel na svět, aby sloužil ne sobě, ale druhým..... a aby posvěcoval svět.“*²²⁹; nebo

„Apoštolové příkladem Ježíšovým poučení vyznali, že jsou dlužníky a služebníky všech,...Oučinkoval ten příklad na mocné a vznešené tohoto světa, že zapomenouce na důstojnost svou, nestydí se nuzným posluhovati, jich těšiti, s nimi se obírat, rány jejich uvazovati...ó, kéž i v nynějších časech na nás všechny tak účinkuje, nás v tom našem Mistry podobné činí. Spasitel, nedal nám toliko příklad poníženosti, ale služebnosti...“ případně

*„...dnešní rozjímání, ve kterémž tak znamenitou lásku, služebnost, ochotnost božského Spasitele Mistra a Učitele, poznali jsme...“*²³⁰

---

²²⁷) srov.POSPÍŠIL Ctirad, Václav; Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010, str. 213 - 219

²²⁸) srov. ČENĚK Josef, Kázání postní; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 44-46

²²⁹) srov. Tamtéž str.67;

²³⁰) srov. Tamtéž str. 10 -12

A motiv záchranu člověka, například v jiné části kázání pak čteme:

“Tys (Kriste) na tento svět z toho dobrotivého ohledu přišel, aby ti, kdož v tebe věří, nezahynuli, ale život věčný měl, aby nebyli odsouzeni k soudu nešťastnému, ale aby spasení došli“²³¹

Autor odvoláváním se na vykupitelskou a spasitelskou roli Božího Syna oproti lidské malověrnosti, slabosti a nevděku, vlastně vyjadřuje primární účel vtělení Božího Syna jako vykoupení lidstva ze hříchu a jeho obnovy smrtí Pána Ježíše na Kříži²³². Takže pojetí Čeňkovo je vlastně totožné s názorem sv. Řehoře z Nyssy:

„Naše přirozenost byla nemocná a potřebovala uzdravení; byla padlá, potřebovala pozvednutí, byla mrtvá, potřebovala vzkříšení. Přišli jsme o vlastnictví dobra a bylo jej potřeba nám je vrátit...“²³³

V Nikajsko-Cařihradském vyznání víry vyznáváme účel vtělení slovy:

“...pro naše hříchy a pro naši spásu sestoupil na zem...“

Význam Kristova vtělení není možné vidět jen v osvobození od hříchu, jak je to většinou a nejčastěji předkládáno, ale pro naši spásu v nejširším smyslu. Ani Písmo sv. nehovoří o vtělení výhradně v souvislosti s naším hříchem, ale s lidským poznáním Boží lásky. Aby se Slovo stalo pro nás vzorem svatosti a my mohli růst do plné podoby s Kristem a mohli jsme přijmout podíl na Božím životě.

V plné vážnosti tedy můžeme vzít slova pana Josefa Čeňka:

„...všechno co máme a co dobrého se od nás stává, je oučinek jeho!“²³⁴

A také když svatý Pavel káže o Kristu Ukřižovaném²³⁵ pro naše hříchy a Vzkříšeném, tak nás hned následujícími slovy důrazně vybízí, abychom se oblékli do Krista²³⁶ a také k participaci s Kristem na jeho životě²³⁷.

---

²³¹) srov. ČENĚK Josef, Kázání na neděli 1; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 4

²³²) srov. Tamtéž např. str. 31 – 55

²³³) srov. Sv.Řehoř z Nyssy v KKC 457

²³⁴) srov. ČENĚK Josef, Kázání postní vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834. str. 27

²³⁵) srov. 1 Kor 1, 23; 2, 2

Pokládat otázku, proč byl Logos vtělen, má z perspektivy řádu stvoření prostou odpověď: „pro vtěleného Krista samého“, protože jen a jen pro něj je všechno stvořeno. Obráceně, člověk byl již v aktu stvoření stvořen k obrazu a podobě Boží.²³⁸ Pak můžeme vidět ve vtělení Krista akt, pozdvihující lidství do vyšší kvality.²³⁹ A ještě jednou nahlédneme do Písma sv., aby nám mohl být předložen další důvod vtělení Ježíše Krista apoštolem Janem:

„Já se k tomu narodil, a proto na svět přišel, abych svědectví vydal pravdě...“²⁴⁰

Na závěr si dovolím poznámku k otázce vtělení v textech kázání: autor důsledně zdůrazňuje božskou i lidskou přirozenost v Ježíši, celý člověk a celý Bůh, od okamžiku „*kdy přišel na zem*“, kdy se vtělil, a to právě proto, že jinak by vlastně nebylo možné legitimně chtít Ježíše následovat v jeho činech. Doslova to autor zdůvodňuje slovy, že „*náš Spasitel chtěl stejné přirozenosti s námi býti*“²⁴¹.

3.3.2.2. Kenóze

Kenóze je výraz, který překládáme jako sebezmaření. Vyjděme z novozákonního hymnu z listu sv. Pavla Filipánům 2, 6-8. V předešlé části, ve které jsem se zamýšlela nad otázkou vtělení pomocí Janova „*Prologu*“, jsem s odkazem na závěry patristických koncilů doložila, že Ježíš Vtělené Slovo byl s Otcem stejné podstaty²⁴², celý Bůh a přitom i celý člověk²⁴³, ve dvou přirozenostech bez smíšení, rozdělení, bez rozloučení a bezezměny.²⁴⁴

---

²³⁶) srov. Řím. 3, 14

²³⁷) srov. Gal 2, 20

²³⁸) srov. Gn 1, 27

²³⁹) srov. GS 22

²⁴⁰) Jan 18,37

²⁴¹) srov. ČENĚK Josef, Kázání postní vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834. str. 19

²⁴²) viz. koncil v Efezu r. 431;

²⁴³) viz. koncil v Nikaji r. 381

²⁴⁴) viz koncil v Chalcedonu r. 451

Hymnus z listu Filipanům²⁴⁵ nám svými verši sděluje:

„Způsobem bytí byl roven Bohu, a přece na své rovnosti nelpěl, nýbrž sám sebe zmařil, vzal na sebe způsob služebníka a stal se jedním z lidí. A v podobě člověka se ponížil a stal se poslušný k smrti, a to k smrti na kříži.“²⁴⁶

Tyto věty popisují Krista, jednak v jeho bytostné rovnosti s Bohem, jednak jeho sestoupení na zem, vtělení se a tím stání se člověkem.

Připomeňme si nyní, že úkon vtělení Slova není otázkou poslušnosti, ale je učiněn z jedné Boží vůle náležící celé Trojici. Teprve když svým lidstvím vzal Boží Syn účast na pozemském životě lidí, ve svobodě svého jednání přijímá svou roli Služebníka, ve které se přibližuje lidem v naději, že tak bude snáze lidmi přijat. Jako člověk se poníží, z Krále, z Boha se stane Služebníkem²⁴⁷ a v této poloze projevuje svou věrnost a poslušnost (Otcí i sobě samému) „až k smrti“. Vůle člověka se zde podřizuje vůli Boží.

Slovo kenóze bývá překládáno výrazy *vyprázdnění se*, či *sebezmaření se*. Ze slova samotného tedy již lze vyvodit, že Ježíš-člověk co koná, dělá sám o sobě. Sebe vyprázdnil, v sobě zmařil všechno, co by mu překáželo a omezovalo jeho lidské schopnosti, co by mu bránilo být, jak se dnes říká, „*naplno*“ člověkem. A ve svobodné lidské vůli, která se té Boží poddává, nechává se jí vést, aniž by se za ní nějakým způsobem schovával, nebo využil své přirozenosti Boha, ke svému vlastnímu užitku nebo prospěchu. Vyprázdnil se zcela a do hloubky skutečného lidství. Ježíš ve své poslušnosti vedené láskou se zřekl výhod, které by mu božství mohlo dávat, a tak vlastně se dopustil „antihříchu“. Adam se naopak chtěl božství zmocnit.²⁴⁸

---

²⁴⁵) viz. Flp 2, 6 – 8

²⁴⁶) čteme ekumenický text Písma, výraz „zmařil“ používá i Bible Kralická, německý text používá výraz „*entäusert*“ tj. vyprázdnit

²⁴⁷) viz. Sk, 3,13; 3,26; 4,27; 4,30; Iz, 52,13; 53,11;

²⁴⁸) srov. POSPÍŠIL Ctirad, Václav; Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010, str. 240

Josef Čeněk v textech kázání akcentuje myšlenku příchodu Božího Syna a jeho vtělení, především z důvodu sloužit druhým, stát se Služebníkem²⁴⁹. Ježíš Kristus se podle něj ponížil, aby mohl být Služebníkem a sloužit nám věčně! A tato jeho služba vede vždy k záchraně, uzdravení, spáse člověka. Dokonce nejvyšší míru tohoto ponížení i služby vidí v tom, že se nám Ježíš daroval v podobě eucharistie,²⁵⁰ jak čteme v jeho kázání:

„...tajemství svátosti oltářní jest pravý div lásky, jest div poníženosti našeho Spasitele.....Stojíme s ním ve spojení, jako se svým bratrem; neb chtěl stejné přirozenosti s námi oučastnen býti, podobu hříšného člověka na sebe přijav“²⁵¹.

Všimněme si v textu formulace „pravý div lásky, jest div poníženosti“. Poníženost a láska. Jenže tady je klíč velké lásky, která se dokáže dávat právě proto, že je přítomno opravdu plně sebezpřijaté lidství. To není poníženost ze zbabělosti, podlézavosti, strachu, to je poníženost a služebnost z opravdové lásky a sebedarování ku prospěchu druhým. Velké drama lásky a sounáležitosti, kterou měl Ježíš Kristus při svém sebevědomí k ostatním lidem, při vědomí jejich hříšnosti. Ježíšovo lidské sebevědomí je to, co zviditelnilo, nebo chcete-li, zjevilo nesmírné milosrdenství a lásku Boha k člověku, a vztah mezi člověkem a Bohem, snad lásku a vztah mezi Otcem a Synem. Tato láska se zjevuje ve Vtělení Ježíše Krista a dosahuje vrcholu ve smrti na kříži.²⁵² Na tomto místě dochází k obratu a ve verších Filipánům se dočteme, že když Ježíš, který k „zmaření se“ sám sebe úplně ponížil, tak tehdy začne jednat Bůh a povýší jej. Toto je proces velké lásky, kdy chudý Syn, který i ve svém lidství zůstává Synem mocného Otce, dává svou lásku Bohu Otci tak, jako mu v dynamice bytí sv. Trojice dává vše a vše od Otce dostává v Duchu sv. Kenóze Božího Syna není jen nějaká

---

²⁴⁹) srov. např. ČENĚK Josef z Wartemberku, Kázání na neděli 1; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 52, 67,

²⁵⁰) tzv. „sitz im Leben“, dneska bychom řekli praktické užití sdělení veršů Flp. 2,6-11 a současně vysvětlení liturgického dění ve svátosti eucharistie.

²⁵¹) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání postní 1; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 např. str. 19

²⁵²) srov. Lk 22,27; Mk 10,25; Flp 2,6-8; 2Kor 8,9; Jn19,28-30; 6,41nn; 13,1-11;17,4; 4,34nn; Řím 5,8; 8,31; zvláště v hymnu Flp ve verších 2 , 6-8 vnímáme Kristův sestup, Ježíš Kristus není nikým ponížován, on se sám, o své vůli poníží.

demonstrativní akce, ale příležitost k tomu poznat Boha v jeho lásce k člověku, v jeho milosrdenství a spravedlnosti a v jeho chudobě v jeho „maličkosti“.

Nesmírnou velikost služebnosti a lásky Ježíše Nazaretského pak uvádí Čeněk ještě ve své homilii k Janovu evangeliu 13,4-5, dodnes je „mytí nohou“ přítomno v naší liturgii, k tomu píše²⁵³:

“...Mistr učedníkům a Pán svým služebníkům, Bůh vtělený svým tvorům nohy umyl, prokázav jednu z těch nejnižších služeb. Ó kdo nebude obdivovat jeho pokoru a poníženost...“

Tuto služebnost a poníženost z lásky k bližnímu pak hned v závěru řeči, velmi prakticky, nabízí posluchačům k následování v participaci na péči o potřebné a především nemocné, v souvislosti s uvedením Ústavu pro nemocnou čeleď v Královském věnném a krajském městě Hradci Králové do provozu.

V kontextu hymnu Filipanům hovoří pan Čeněk o poslušnosti Ježíš Krista a jeho naprosté odevzdanosti se Bohu Otci v kázání, které měl o Květné neděli na téma tohoto hymnu tímto způsobem:

*„Kristus sám nám nejlépe ukázal, že jedinou posilu lze mít v naprostém odevzdání do vůle Boží,“*²⁵⁴

Podle Josefa Čenka není tedy pochyb, že se Ježíš stal člověkem, jak píše, stal se naším bratrem, stal se nám rovný, a byl poslušný až k smrti, tak jak o tom vypovídá pavlovský hymnus. Ježíšovu poslušnost Otci, odevzdání se do jeho vůle, sebezřeknutí se, vidí Josef Čeněk hodnou následování a napodobování Kristova příkladu, a nejen to, považuje za křesťanskou povinnost ji následovat a napodobovat, a tím přijmout podíl na spáse. Ve svém kázání, kde parafrázuje Janův text *„Umývání nohou učedníkům“*, apeluje na posluchače slovy:

*„Kdož nebude obdivovati jeho pokoru a poníženost? Žel ale toho, že má málo následovníků mezi námi. Žel toho, že my pýchou necháváme opanovat svá srdce, která nás zcela zdržuje od služby lásky...již to zjevný příklad nám chtěl spasitel dát.“*²⁵⁵

---

²⁵³) srov. ČENĚK Josef, Kázání postní 1, běh 1.; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834, str. 7-12

²⁵⁴) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání na neděli 1; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 207-210

A v podobné intenci hovoří sv. Augustin: „*Pro člověka je pokora tak důležitá, že sama božská důstojnost ji chtěla doporučit svým vlastním příkladem.*“²⁵⁶

Nakonec i v Pavlových listech Filipánům uvádí zmíněný hymnus věta: „*Nechť je mezi vámi takové smýšlení jako v Ježíši Kristu.*“²⁵⁷

A tak není bez zajímavosti, jak na druhou stranu s velkou vehemencí vysvětluje svým posluchačům, že se sice stal Kristus Pán člověkem, ale přitom v něm zůstává i božská přirozenost. Tuto skutečnost ukazuje například na tom, že Ježíš předpovídá své umučení právě jako důkaz své vševědoucnosti a tím Božství.

„*Důkazy vševědoucnosti v Ježíši Kristu zjevně spatřujeme a z toho se o jeho božství přesvědčiti můžeme*“²⁵⁸

Zdá se, že právě opakované zdůrazňování tématu božské vševědoucnosti, které věnuje nejenom pár zmínek v textech, ale přímo celé kázání, a o které tvrdili luterští kenotikové 19. století, což byla skupina, která Lutherovo učení o kenózi lehce upravila tvrzením, že Logos-Slovo při vtělení **odložilo** všechny božské vlastnosti, nejenom, že by se jich **zřeklo**²⁵⁹, bylo svým způsobem obranou proti takovému či podobnému chápání Krista vtěleného.

Můžeme tedy říct, že kazatel Čeněk velmi zřetelně rozlišoval teologické vlivy své doby a současně chápal důležitost zachování představy křesťana o Ježíši, který byl především Syn Boží, vtělené Slovo, disponující lidskou i boží přirozeností.

Téma kenóze je otázkou zjevení jednotlivých osob z Trojice²⁶⁰, ale také celé Boží Trojice, a tak má výrazně soteriologický význam. Ukazuje nám člověka, který se

---

²⁵⁵) srov. ČENĚK Josef, Kázání postní 1, běh 1.; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834, str. 7-12

²⁵⁶) srov. AUGUSTIN, Tractatus in Ioannis evangelium 55,7; PL 35,1787 v POSPÍŠIL Ctirad, Václav; Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010, str. 243

²⁵⁷) Flp 2,5

²⁵⁸) srov. tamtéž str.140 - 144

²⁵⁹) srov. MÜLLER Gerhard Ludwig; Dogmatika pro studium a pastoraci; Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 2010; str. 370

²⁶⁰) srov. POSPÍŠIL Ctirad, Václav; Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010, str. 243

dokáže vnitřně oprostít od všeho nepotřebného, dobrovolně se poníží, aby v sobě uvolnil prostor, ve kterém jeho lidství může vstoupit do plného prostoru s Bohem. Uvolnil tak prostor pro lásku, která se daruje a zviditelňuje tak lásku Boží. Toto téma má tedy i rozměr nejen eschatologický, ale i morálního zaměření.²⁶¹

3.3.2.3 Hypostatická unie

Nejprve si definujme pojmy, se kterými v této christologické části budeme operovat, protože vstupujeme do tajemství „osoby“ a tajemství „přirozenosti“. Na začátku předešlé věty je úmyslně zvýrazněno, že se pohybujeme v christologické části, kdy v christologii „osoba“ garantuje jednotu dvou odlišných přirozeností – božské a lidské. Pokud bychom vstoupili do oblasti trinitární teologie, pak jednotu v Boží trojici garantuje třem osobám Otcí, Synu a Duchu svatému jejich boží přirozenost.

V této práci budu užívat v rámci jednotné terminologie výraz „osoba“, byť podle teologické terminologie by se dal také použít latinský termín *persona*, a případně řeckého ekvivalentu výraz *hypostáze* (*υποστασις*), nebo *prosópon* (*πρόσωπον*).

V předcházejících kapitolách jsem zmiňovala, v souladu s texty kázání i texty Písma sv., že Ježíš jednal, trpěl, stal se obětí, Beránkem, zemřel, byl celý Bůh a celý člověk. To jsou témata, která rodí otázky, jak to s tím Ježíšem je, jak mohl být člověk i Bůh najednou. A zde se setkáváme s mysteriem Vtělení.

Budeme-li chtít o těchto otázkách uvažovat, narazíme na problém Boží transcendence vůči světu ve svobodě. I na otázku nakolik má význam lidská přirozenost sjednocená s osobou Slova pro tuto osobu. Pokud bychom tvrdili, že tato se Slovem sjednocená lidská přirozenost neměla pro něj žádný význam, by vlastně v důsledku znamenalo, že oddělujeme Slovo od lidství, takže oddělujeme Božího Syna od Ježíše a tím se dostáváme do nebezpečí určitých heretických forem arianismu, adopcionismu, nestorismu a gnostismu, kde být vlastně nechceme.

---

²⁶¹) srov. Dokumenty Mezinárodní teologické komise 1969 – 2017 a některé další texty Papežské biblické komise a Kongregace pro nauku víry; Univerzita Palackého v Olomouci 2017 str. 69

Odpovědi na tyto otázky řešily již první koncily, nejvýraznější přínos, na kterém pak staví i další koncily, přináší Chalcedonský koncil v roce 451, jehož cílem bylo promyslet jakousi syntézu mezi Boží transcendencí a jeho imanencí ve světě, tedy rozlišováním přirozeností a jednotou osoby. A tak vznikají dvě geniální formulace, které jakoby stály proti sobě „bez smíšení“ – týkající se dvou přirozeností, a tak se vztahující k transcendenci Krista a současně stvrzující Kristovo lidství (tím se koncil vymezil proti arianismu tvrzením, že Bůh zůstal Bohem a Člověk člověkem) a „bez rozdělení“ – v této formulaci je stvrzena nejvyšší forma jednoty Člověka s Bohem v osobě Loga, tím Boží imanence, která je základem zbožštění člověka a jeho spásy, ve světě.²⁶²

Ještě se můžeme na otázku osoby podívat z jiného úhlu, který nám předkládá Mezinárodní teologická komise:

„...lidská osoba je ve svém souhrnu nositelkou Božího obrazu, a to jak v duchovním, tak ve svém tělesném rozměru...Je skutečností, že tajemství člověka se opravdu vyjasňuje jen v tajemství vtěleného Slova...Kristus plně odhaluje člověka jemu samému a dává mu poznat vznešenost jeho povolání.“

A na dalším místě pokračuje v této myšlence: *„Uvedený úhel pohledu vylučuje ty interpretace, které ztotožňují Boží obraz s jedním, nebo druhým aspektem lidské přirozenosti (s jeho spořádaností, nebo s jeho intelektem) s jednou jeho kvalitou, nebo funkcí (pohlavností, nebo panováním nad zemí)“*²⁶³

To znamená, že osoba není definovatelná jako kvalita, mohutnost, schopnost, nebo nějaká část přirozenosti a také, že osoba není identická s vědomím, i když vědomí má. Člověk je celý ve své tělesnosti a duchovnosti, tělem i duší.

---

²⁶²) srov. Dokumenty Mezinárodní teologické komise 1969 – 2017 a některé další texty Papežské biblické komise a Kongregace pro nauku víry; vyd. Univerzita Palackého v Olomouci 2017 str. 161-163

²⁶³) srov. Dokumenty Mezinárodní teologické komise 1969 – 2017 a některé další texty Papežské biblické komise a Kongregace pro nauku víry; Univerzita Palackého v Olomouci 2017 str. 735-736; / POSPÍŠIL Ctirad, Václav; Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010, str. 250 - 251

Z předchozích vět vyplývá, že jsme zatím uvažovali především osobu. Osoba se vyznačuje tím, že má nějakou identitu, příběh a nějakým způsobem jedná. Nyní tedy můžeme přistoupit k objasnění termínu „přirozenost“ osoby.

Řecky *fýzis* (φύσις), latinsky *natura* od toho je odvozena česká *nátura*, čili přirozenost. Je to trvalá struktura jsoucna, pevná součást jeho chování, souhrn mohutností, které umožňují osobě jednat, rozhodovat, konat, působit. To znamená, že osobou je ta/ten, kdo jedná silou své přirozenosti (podle své náтуры). Právě přirozenosti přiřítáme intelekt, vůli, smyslové poznávání, tělesnost apod.

V Písmu sv., v teologických spisech, ale nejen tam, čteme výrazy, jako padlá přirozenost, hříšná přirozenost, oslavená, pozvednutá přirozenost, napravená, atd. Z toho je zřejmé, že přirozenost je něco, co je proměnné, kdežto osoba se nemění!

Osoba člověka je stvořena k Božímu obrazu a důsledkem toho je také její schopnost, nebo řekněme otevřenost k transcenci, a přirozenost lidská, je o začlenění do světa, takže imanenci.

Jak je možná koexistence obou přirozeností v jedné osobě, na to Chalcedonský koncil zcela vyčerpávajícím způsobem neodpověděl, a do dnešního dne je toto objasnění určitý problém. Jedná se o mysterium vtělení. Můžeme toto tajemství promýšlet, můžeme se jím zabývat, ale žádná definice jej nemůže obsáhnout v jeho celém bohatství.²⁶⁴ Je to otázka filozofických a teologických spekulací různých škol, např. sv. Tomáše Akvinského nebo Jan Duns Scota.

Josefa Čeňka, sice vzhledem ke svému vzdělání určitě znal teorie hypostatické unie, avšak neměl potřebu ani důvod se tomuto tématu věnovat nějak zvlášť v samostatném kázání nebo se jím výslovně zabývat. Na druhou stranu otázka hypostatické unie i motivu vtělení není otázkou, která by mohla být zcela pominuta, a také je v jeho kázáních průběžně obsažena. Nevyhýbá se jí právě proto, že pochopení, nebo alespoň přijetí znalosti, přijetí víry sjednocení dvou přirozeností, přirozenosti člověka a Slova v jedné osobě je pro lidskou bytost nezbytné. Jak jinak by mohla následovat Ježíše jako svého učitele a Mistra a současně jej vyznávat jako Spasitele, Pána a Boha. Křesťan přece spojuje svůj život s osobou Ježíše. V jeho následování dokáže chápat svůj život,

---

²⁶⁴) srov. Dokumenty Mezinárodní Teologické Komise 1969 – 2017 – 2.2.

naději, smrt, s pomocí milosti kráčet po cestě lásky ke svému cíli, k Bohu. Ježíš Kristus je pro člověka dar spásy i příklad²⁶⁵.

Josef Čeněk nás důsledně a neúnavně ve svých kázáních upozorňuje na to, že Ježíš je Bůh i člověk např.:

„*Kristus Ježíš, který je Bůh i člověk a naše jednání je mu známé*“²⁶⁶; a jinde zase upozorní: „*Ježíš....., neboť on je dítě Otce nebeského, náš spolubratr*“²⁶⁷

v souladu s tím, že se učíme vyznávat Ježíše Krista dokonalého v božství a dokonalého lidství tak, jak nás nabádají církevní dokumenty, abychom mohli toto lidství následovat, tak nám Josef Čeněk vysvětluje jak je nutné:

„*Ježíše Krista, Učitele a Mistra, Spasitele poznávati, abychom mohli po jeho cestě radostněji kráčet.*“²⁶⁸

Jsem plně přesvědčená o tom, že autor kázání si je silně vědom toho, jak je důležité poznání a porozumění pro věřícího v to, že **Kristus je Božím Synem**, jeho identita je božská, současně přitom je jeho vykupitelský čin vykonán způsobem plně lidským, protože je úplný člověk, a tak se v Kristu obě přirozenosti sjednocují.

Ježíš Kristus rozhodně není bohočlověkem v tom smyslu, že by snad byl jakousi mýtickou bytostí půl Bůh a půl člověk, jak by to snad viděla helénská mytologie²⁶⁹. Josef Čeněk z Wartenberku vidí v Ježíši vrchol člověčenství, ke kterému se však lidé mohou a dokážou přibližovat cvičením ve ctnostech a svátostmi²⁷⁰. Současně Ježíše, Mistra Nazaretského interpretuje i v jeho Božské přirozenosti s božskými vlastnostmi, aby tím lépe mohl poukazovat na nezbytnost spojení a vztahu mezi člověkem a Bohem.

---

²⁶⁵) srov. MÜLLER Gerhard Ludwig; Dogmatika pro studium a pastorači; Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 2010; str. 370

²⁶⁶) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání na neděli 1; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 2

²⁶⁷) Tamtéž str. 41

²⁶⁸) Tamtéž str. 247

²⁶⁹) srov. POSPÍŠIL Ctirad, Václav; Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010, str. 172 -177;

²⁷⁰) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání na neděli 1; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 151-152; str. 33

4. Tajemství spásy v Kazatelském díle Josefa Čenka z Wartenberku

Soteriologie-

Pokusme se si v úvodu této kapitoly naznačit, co je soteriologie,

V předcházejících textech jsem se pokoušela představit christologická témata, jak je vnímal Dr. Josef Čeněk z Wartenberku a jakým způsobem prezentoval svým posluchačům tajemství osoby Ježíše z Nazareta, jeho božství a lidství. Témata, o kterých jsme doposud hovořili v souvislosti s tajemstvími a identitou Ježíše Krista, kterou jsme hledali v tajemstvích jeho životního příběhu, v jeho lidství a božství, jsou vlastně ontologickým základem pro pohled na skutečnost úlohy Ježíše Krista pro lidstvo v dějinách, pokud bereme vážně, že Ježíš Kristus je Spasitel.

Základem pro pochopení nezbytnosti neoddělovat soteriologii, nauku o spáse, od christologie spočívá v pochopení osoby Ježíše Krista, osoby ve dvou přirozenostech, úplného člověka a úplného Boha²⁷¹, v pochopení a víře obsahů víry, jak je vyznává církev „nicejsko cařihradským vyznáním církve“:

„Věřím v jednoho Boha, ... jednoho Pána Ježíše Krista, jednorozeného Syna božského ...pro nás a pro naši spásu sestoupil z nebe. Přijal tělo ...“²⁷²

Magisterium katolické církve sice nevedlo nikde žádnou vlastní teorii vykoupění a spásy, (také protože tajemství spásy přesahuje všechny naše vyjadřovací schopnosti), ale systematicky ve svých dokumentech potvrzuje, že Syn Boží je prostředníkem mezi Bohem a lidmi v přijaté lidské přirozenosti, svou poslušností až k smrti dosáhl nové spravedlnosti, je jediným a univerzálním spasitelem, a to jednou pro vždy.²⁷³

---

²⁷¹) srov. POSPÍŠIL Ctrirad, Václav; Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010 str. 321; srov. sv.Augustin XI, 2;

²⁷²) DH 150

²⁷³) srov. např.GS 3 ; LG 3,4 ; encykliky Jana Pavla 2 Redemptor Hominis, Redemptoris Missio,

V evangeliích jsou uváděna tajemství Kristova života, která nás svými texty nutí k zamyšlení se nad tím, kdo Kristus vlastně byl, a tak pokud jsem na začátku této práce zmiňovala christologické tituly, které jsou Mistru připisovány, teprve jeho životní příběh a to co koná, dává těmto titulům skutečný ontologický význam. (Ježíš se Mesiášem nestal, on jím od věků byl²⁷⁴). Také stejným způsobem docházíme k tomu přesvědčení, že identita Spasitele, vyjevená ve velikonočních událostech, vzkříšení a „Nanebevstoupení“, je tím základem, kterým dospíváme k porozumění obsahu evangelia a pochopení toho, že spasitelství patří Kristu Pánu Ježíši a ne žádné nauce. On sám, Syn Boží, Ježíš Kristus, je tím jediným prostředníkem a mezi Bohem a lidmi ne Písmo, ne zvěst evangelia.²⁷⁵

Pro větší přehlednost jsem zvolila členění této práce způsobem, kdy je na prvním místě christologie, jako základ znalostí a skutečností o Kristu Ježíši, ve kterých jsem nabízela odpovědi na otázku, kdo byl, či kdo je Ježíš, Mistr z Nazareta a o čem vypovídají tituly, kterými je nazýván. Nyní, kdy máme alespoň částečné odpovědi a získali jsme představu o Ježíši Kristu v podání Josefa Čenka, přistupuji k části tajemství spásy a vykoupení. Části, která hovoří o spáse člověka, části takzvaně funkcionální. Ač nejen i mě připadá takové členění logické, a najdeme jej i v původních manuálech, přesto je nutné na tomto místě upozornit, že tomu tak nemusí být vždy. Někteří teologové v nedávné minulosti vyvozují naopak christologii ze soteriologie, na prvním místě v jejich traktátech je postavena hodnota toho, co je to, co se odehrává v dějinách spásy a v příběhu Ježíše Krista a z toho následuje, prostřednictvím pravdy víry, uchopení individuální existence. Tato stavba není k nalezení jen u K. Rahnera, který vidí v soteriologii základ celé systematické teologie a definuje ji jako:

“Nauku o spáse člověka, tedy o možnostech a skutečnostech, které Bůh do člověka vložil, aby člověk mohl dojít svého naplnění v Ježíši Kristu.”²⁷⁶

s ráhnerovskou teologií se Čeněk z Wartenberku setkat nemohl, přestože tento pohled se v některých jeho vyjádřeních objevuje, řekněme, že Čeněk z Wartenberku mohl být

---

²⁷⁴) Mt 1 – 2; Lk 1 - 2

²⁷⁵) 1Kor 1, 30 „on se nám stal moudrostí od Boha, spravedlností, posvěcením a vykoupením“

²⁷⁶) srov. POSPÍŠIL Ctirad, Václav; Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010 str. 310 – 314

bezpochyby ovlivněn jiným teologem, a to učením jednoho z velkých, západních učitelů církve sv. Anselma z Canterbury, který také na první místo kladl soteriologii a christologii následně vyvozoval z nezbytnosti Ježíšova Vykupitelství, to znamená, že christologii vnímal jako důsledek vykupitelské funkcionality.

Také je dobré si uvědomit, že pokud se budeme zabývat soteriologií, narazíme i na otázku milosti, protože člověk zhřešil, ale spásy sám by nedosáhl bez toho, aby se k němu Bůh nesklonil, člověk jej ve své svobodě přijal a s jeho pomocí se „dotvořil“ (ovšem v Kristu!), a narazíme i na otázku antropologie. Je však nutné velmi obezřetně s těmito skutečnostmi pracovat, aby se středem soteriologie nestala Boží milost, jinak by totiž nebylo možné tvrdit, že středem tajemství spásy je osoba Ježíše Krista.²⁷⁷ Stejně tak nelze soteriologii omezit pouze na nauku o odstranění hříchu.

4.1 Ježíš Kristus jediný univerzální prostředník spásy

Pokud tvrdíme, že Ježíš Kristus je jediný a univerzální prostředník spásy, vyslovujeme tím zcela základní údaj naší křesťanské víry. Souzníme v ten okamžik se sv. Petrem, když o Kristu Ježíši vyznává: „*V nikom jiném není spásy; není pod nebem jiného jména zjeveného lidem, jímž bychom mohli být spaseni.*“²⁷⁸

V Kázání na den slavného z Mrtvých-vstání uvádí kazatel:²⁷⁹

„*Oučinek učení Kristova je, že Ježíš Kristus budoucí život do světla pravého uvedl a v jistotu postavil tak též oučinek téhož učení jest, že nyní dokonalé.*“

A současně dodává, že učedníci o této pravdě byli přesvědčeni a:

“*...svět k poznání Mistra svého a přijmutí jeho učení přivedli. Přivedli beze vsí pomoci lidské, ano u potřeb mnohého pronásledování, mnohých útisků*“

---

²⁷⁷) srov. Tamtéž str. 310-314;/ ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání postní str.,74 150, například můžeme číst: „*Člověk sice svévolně od Boha se vzdálil, ale k němu zase se přiblížití bez MILOSTI s hůry nebylo možná*“.

²⁷⁸) Sk 4,12

²⁷⁹) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání na neděli; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834; str. 219 - 225

Univerzalita spásy nemůže být dílem lidským a dále univerzalita ve svém významu slova naznačuje zaměřenost všech a všeho k Jedinému Bohu. Můžeme namítnout, že tato zaměřenost k Bohu byla jednoho vyvoleného za všechny. O vyvolení například Abrahama, pro spásu všech národů, čteme už ve Starém zákoně²⁸⁰. Tuto „předzvěst“ vyvolení ke spáse nám předkládá i pak Čeněk v jednom z kázání o neděli devítiníku a využívá k tomu téma, které mu den nabídl a to Mt. 22,15²⁸¹

„Hospodář právo má dělníky na vinici svou dle své libosti volati, židé ač potomci Abrahamovi byli, nikoli příčiny neměli nad tím se pozastavovati, že Bůh jiné národy do církve prostředkem učení Syna svého založené povolal a jich stejně s nimi příslibení Abrahamovi a jiným arcioctcům učiněného oučastny učinil. Podobně jako dělníci, Židé nemuseli svým zásluhám nýbrž Milosrdenství Páně to přičítati, že prostředkem slibu arcioctcům učiněných, prostředkem předcházejících proroctví dříve oumysl a vůli Otce nebeského, dřívější zaslíbení jeho poznali, neměli tedy nikdy s božským řízením nespokojeni býti; on i pohany dle uzavření hned od věčnosti učiněného oučastníky učení a vykoupení Syna svého učinil. Z čehož mu věčná chvála!, že nejsme více synové temnosti ale synové světla, že nejsme ovce bloudící, ale obráčení k Ježíšovi pastýři duší našich. Každý člověk maje rozum může zvolat: Poznali jsme cestu tvou na veškeré zemi a spasení tvé u všech národů. Žal 66,3; ...a zajisté má Bůh tytéž příčiny z ohledu národů, jakož i jednotlivých osob. On chtěl, aby jak všichni národové z jednoho pocházeli, také opácným přispíváním, porozuměním sjednoceni byli. Tento způsob prozřetelnosti božské jak z ohledu národů tak i osob při bedlivém rozjímání příběhů lidských a slova Božího uznati musíme.“

Z textu vyplývá nejen předzvěst příslibů požehnání pro židovský národ, ale i to, že tyto přísliby Boha Otce platily i pro ostatní národy. Dalším, významným sdělením v tomto textu je tvrzení, že o vykoupení židovského národu byl židovský lid včas předem informován a zaslíbení spásy platila již od věčnosti pro všechny národy, nejen pro Abrahámův lid.

---

²⁸⁰) např. Gn 12, 1- 3; Gal. 3,8; Sk 3,25

²⁸¹) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání na neděli 1; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834; str. 120 - 130

Čteme-li text s pozorností, neunikne nám zdůraznění slov o Prostředníku, Synu Božím, jehož prostřednictvím Bůh povolává všechny lidi do církve, že všichni tak mají účast a podíl na účincích vykoupení Kristem. Tedy text kazatele tedy odpovídá kantiku Kristu, kdy v liturgii voláme: "...dříve zrozený než celé tvorstvo. V něm bylo stvořeno všechno na nebi i na zemi, ...Všecko je stvořeno skrze něho a pro něho. Kristus je dříve než všechno ostatní a všechno trvá v něm. On je hlava církve..."²⁸²

Příčemž ve výše uvedeném textu Josef Čeněk velmi zajímavě poukazuje na to, že již při stvoření bylo Logo určeno k dotvoření světa a že již tehdy bylo rozhodnuto o jeho vtělení, aby mohlo být Stvoření dotvořeno.

Zastavme se ještě u tvrzení, že Bůh povolává do církve každého, všechny prostřednictvím svého syna. Kristus opravdu a bezesporu zemřel za všechny²⁸³, to znamená i za pohany. Účinek jeho prostřednictví je pak uskutečňován v působení Božího ducha, a je věcí každého jednoho, zda a jak toto vanutí, tento prostor Boží přítomnosti přijímá. Ačkoli zřejmě nebyla otázka mezináboženského dialogu v 19. století tak žhavým tématem jako dnes, přesto Dr. Čeněk pokládá otázku:

*"Jaká pak proměna se stala, když Bůh svět světlem Pravdy osvítíl?"*²⁸⁴

Ve výrazu Světlo Pravdy nacházíme učení Ježíše Krista- jeho Ducha a autor hned nabízí dvě různé odpovědi na položenou otázku:

*„Víra zvrátivší oltáře falešných bohů k počtě a službě pravého a živého Boha lidí přivedla, všude hojné ovoce ctnosti vydávajíc.“*²⁸⁵

Druhá odpověď má širší zaměření a vysvětluje, proč nebylo možné obrácení u všech lidí bez toho, aby autor zpochybnil konverzi těch, kteří ji ještě neučinili.

„Tato víra v největšího Ředitele světa i uprostřed pohanstva docela se neztratila, poněvadž v srdce lidské hluboce vstípena jest; jen žel! Poznání Boha u těch národů

---

²⁸²) srov. Kol. 1,15 – 17; Jn 1,1-3

²⁸³) 2K 5,15

²⁸⁴) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání postní; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834; str. 93-94

²⁸⁵) srov. Tamtéž.

*zatemnělé bylo; tak ta víra nebyla zcela vyhlazena, však s neslušným a pošetilým
oumyslem smíšena.*“²⁸⁶

Vidíme tedy, že se Josef Čeněk snaží vysvětlit posluchačům jedinečnost Ježíše Krista jako jediného skutečného prostředníka mezi lidstvem a Bohem. Ukazuje, že Bohem povolaných jedinců, s kterými uzavřel Bůh smlouvu, bylo víc Abrahám, Noe, Hennoch, Mojžíš. Ale byli to lidé stvoření, byť výjimeční a Bohem vyvolení, kteří přinášeli nějakou nauku (stejně tak Budha nebo Mohamed v jiných náboženstvích). Byli to lidé, kteří sami byli zatíženi svými nedostatečností, u nichž nebyla schopnost ani možnost spasit svět, ani nebyli schopni garantovat uzavřenou smlouvu s Bohem. Bylo potřeba toho, kdo smlouvu bude garantovat svým životem a vírou, svou láskou a věrností, spravedlivostí.

A tak autor dokládá svá téze o výlučném spasitelství Krista tím, že se odvolává na:

1) velikonoční tajemství:

*„Učení Ježíše Krista tuto víru v nejvyšší jistotu uvedlo a pravdivé smýšlení
o budoucím životě způsobilo. A naději na spravedlnost božskou, ano ji zakládá
na zmrtvých vstání Spasitele, on jsa mrtvý, tak jak předpověděl, z mrtvých vstal a tím
dokázal, že byl pravým Mesiášem a pravým Bohem!*“²⁸⁷

2) Kristus dostal od Boha Otce vládu nad světem:

*„Jistéť jest, že Bůh Synu svému odevzdal soud, že Syn Boží přijde s velikou mocí
všech lidí soudit....Ano, všem nám nastane soud obecný a nás bude souditi Kristus
Ježíš, kterýž jest Bůh a člověk, a kterému jsou naše myšlení a žádosti známé.*“²⁸⁸

3) Zcela jednoznačně Dr. Čeněk v kontextu s Písmem sv.²⁸⁹ uvádí:

---

²⁸⁶) srov. ČENĚK Josef z Wartenburku, Kázání na neděli; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834; str. 219 - 225

²⁸⁷) srov. Tamtéž.

²⁸⁸) srov. Tamtéž; str. 2

²⁸⁹) srov. 1 Tim 2,3- 6

“ ...a jeho spravedlnosti mohl jen Syn jeho jediný (Kristus) zadost učiniti; však, ale protože je již dluh vyplacen, poněvadž smíření skrze smrt Syna Božího se již stalo; tedy obmyti a ospravedlnění před trůn jeho přicházíme. “²⁹⁰

Čeněk z Wartenberku ve svých textech jednoznačně prezentuje Ježíše Krista jako jediného možného nositele univerzality, univerzálního Spasitele světa beze všech výhrad. Hovoří o tajemstvích Krista, nevylučuje tím raciono, ale jak argumentuje tajemstvím a vírou, která byla povzbuzena především událostí Velikonoc. Univerzalitu Spasitele vyvozuje z vykupitelné oběti Božího Syna, kterou jsme všichni smířeni s Bohem, z Ukřižování a Vzkříšení, ve kterém se jednoznačně projevil Muž z Nazaretu jako opravdový člověk i Bůh, Syn svého Otce, který od Otce převzal soud nad světem a sedí po pravici Otce. Univerzalitu spásy v Kristu Ježíši, která se týká všech lidí bez ohledu na jejich náboženství.

„ on i pohany dle uzavření hned od věčnosti učiněného oučastníky učení a vykoupení Syna svého učinil. Z čehož mu věčná chvála, že nejsme více synové temnosti ale synové světla, že nejsme ovce bloudící ale obráceni k Ježíšovi pastýři duší našich. Každý člověk maje rozum může zvolat : Poznali jsme cestu tvou na veškeré zemi a spasení tvé u všech národů... “²⁹¹

Slova v kázáních potvrzují skutečnost, že Bůh sám chce, aby všichni lidé došli spásy a jediným Bohem, který dal sám sebe „za všechny“, je také jediný prostředník-člověk Kristus Ježíš. On je nositelem univerzality a k němu je zaměřeno vše²⁹². Univerzalita spásy světa nemůže být dílem lidským (tím může být globalizace, nebo jakákoli ideologie), ale pouze dílem milosti Boha, který stvořil svět²⁹³. Ježíš z Nazareta je tím jediným Bohem vyvoleným, pravzorem vyvolení a jeho naplnění (až ke smrti na Kříži), ke kterému jsou obráceni všichni, kdo hledají a mají nalézt Boha. Není totiž prostým nositelem nauk o spáse, ale sám o sobě je Spása všeho světa.

---

²⁹⁰) ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání nedělní 1; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 5

²⁹¹) srov. Tamtéž str. 120 - 125

²⁹²) srov. 1 Tim 2,3 – 6; srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání postní; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 148 - 149

²⁹³) srov. Tt 2,11 - ukázala se Boží milost, která přináší spásu všem lidem

K tématu univerzality spásy se musíme dotknout otázky „hledání Pravdy“. Hledání pravdy je něco, co můžeme nacházet ve všech náboženstvích. Uznáme-li, že náboženství je výrazem pro vztah člověka k transcendentnu, k překročení sebe samého, pak můžeme říct, že je to z touhy po spáse. Ježíš se nestaví odmítavě k různým formám náboženství, ale jeho nauka spočívá, jak jsme četli výše, v kultivaci směrem k biblické víře, Josef Čeněk nám připomíná, že Ježíš je „*dokonatelem*“ víry²⁹⁴. O univerzalizmu Krista svědčí i jeho nauka o lásce k nepříteli²⁹⁵.

Pojetí univerzalizmu víry v Ježíše v zrcadle pohoršení Křížem je pro mnoho národů takřka nepřekročitelné, a je k němu zapotřebí víry, která je také vždy určitým způsobem zakotvená v dějinném okamžiku. To vidí evangelista Jan, jak je uvedeno v postním kázání, když dosvědčuje: *Víra je to vítězství, kteréž přemáhá svět.*²⁹⁶

A na jiném místě knihy *Kázání postní* čteme:

*„Dříve nás poukáží na ten divný stav pokolení lidského, prvé nežli Bohu se líbilo svět světlem víry osvítiti. Člověk byl v samých temnostech postaven, neznaje Boha svého, neznaje cíl a konec, ke kterému byl stvořen, neznaje též pravdy potřebné a užitečné“*²⁹⁷

V Ježíši Kristu nacházíme jediného prostředníka k Otci, který naplňuje toto svoje poslání a povolání v lidské přirozenosti.

*„...jej (Ježíše) ustanovil Bůh za svědka všem národům. Ježíš ovšem mnohonásobným způsobem to svědectví Pravdě vydal svým učením, jednáním, divy a zázraky. Zatím smrt jeho, jakožto smrt Spasitele a prostředníka pravého mezi Bohem a člověkem jest to nejhlavnější, nejmocnější svědectví Pravdy.“*²⁹⁸

---

²⁹⁴) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, *Kázání na neděli 1*; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834, str 58; srov. Žid.12, 2

²⁹⁵)srov. POSPÍŠIL Ctirad, Václav; *Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel*; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010 str. 360; Mt 5,43 - 48

²⁹⁶) 1Jn 5,4

²⁹⁷) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, *Kázání postní*; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 93- 105

²⁹⁸) srov. Tamtéž str. 64

Podíl na oběti a milosti vykoupení získávají lidé prostřednictvím víry, svátostí, prostě uskutečňováním svého vlastního, osobního vztahu k Bohu, a novým životem skrze Krista, v milosti z Ducha svatého.

Téma univerzality, jediného Spasitele Ježíše Krista bylo, jak vidíme, pro život věřících aktuální v 19. století stejně, jako je aktuální dnes. Josef Čeněk jej akcentuje v několika kázáních a často se k němu vrací, aby jej svým „ovčičkám“ zdůraznil. V jeho době, a především horské oblasti východních Čech, bylo spousta pohanství, respektive pověrčivosti, nebylo tam lidí nevěřících, ale jejich víra byla různými způsoby deformována a stávala se jakousi směsicí mezi pověrčivostí a křesťanstvím. Proto tak důsledně zdůrazňuje pan Čeněk spasitelství Ježíše Krista jako jediné, platné pro každého, to znamená jeho všeobecnost, univerzalitu, a obhájuje tento názor na základě jediného možného prostřednictví mezi Bohem a člověkem, na základě jeho božské a lidské přirozenosti a na základě spasitelnosti v jediné víře v učení Ježíše Krista - Syna Božího a jeho následování.

4. 2. Dějiny spásy, spása a vykoupení – terminologie

Domnívám se, že je nutné se krátce zastavit u terminologie, kterou v této části práce používáme. Mluvíme o Ježíši Kristus Spasiteli, nebo tvrdíme, že je Vykupitel. Podívejme se na tyto výrazy nejprve co do jejich rozlišení i obsahu, který jim dává ve svých kázáních Dr. Ph. Josef Čeněk z Wartenberku.

Dějiny spásy – zcela explicitně tento výraz nikde v kázání nenajdeme, ale na druhou stranu se autor cíleně, například v jednom ze svých postních kázání, ve kterém hovoří o Kříži, na tyto dějiny, jak tomuto výrazu dnes rozumíme, odkazuje. Připomíná, aby posluchači lépe porozuměli jeho slovům a kontextu, okamžiky dějin lidstva a světa, ve kterých se Bůh sklání ke svému lidu a působí na zemi pro spásu světa:

„...nechal Bůh světlo Pravdy viděti a se vyskytnouti, každého času vzbudil lidi nábožné a svaté, jako svědky Pravdy a cnosti..., zavrhnouti a jeho vinu patrnou

*učiniti, ... ale tento velký počet svědků Pravdy byl sice dostatečný, svět an Pravdu nepřijal, nepřišel souditi, ale jej z bludu jeho vysvoboditi a spasiti.*²⁹⁹

Bůh Stvořitel s neochvějnou trpělivostí očekává odpověď Stvoření na nabídku po společném bytí. Proto se spojuje se svým stvořením a nabízí mu své společenství, spásu, a aby to vše svět pochopil a přijal, nabízí smlouvu mezi sebou a člověkem, prostřednictvím vyvolené osoby, jakéhosi „mediátora“. Tento prostředník mezi člověkem a Bohem byl ve Starém zákoně vždy člověk. Spravedlivý prostředník.

Připomeňme si základní dějinné smlouvy, které Bůh JHWJ uzavřel se s lidem:

1) Noe – Boží pomocí zachraňuje svět a uvádí jej do nové podoby, protože Bůh pro zatvrzelost lidí a jejich nevšímavosti k Božímu napomenutí, jej uvádí do nové podoby³⁰⁰

2) Abrahám³⁰¹ – z vůle Boží praotec Vyvoleného lidu, ve kterém dojdou požehnání všechny národy.³⁰² Z něj vzejde vyvolený národ, svou vírou se stává prostředníkem mezi Bohem a lidmi, a to i jako přímlovce, a tím i zachránce druhých³⁰³

3) Mojžíš - snad největší z prostředníků ve Starém zákoně a jediná postava, o které je v Novém zákoně psáno, jako o „lidském prostředníku“³⁰⁴, je povolán vyvést lid z otroctví do svobody, prostředník uzavření nové smlouvy mezi Bohem a lidem na Sinaji, přímlovcem za lid, který zhřešil, je pastýřem lidu

---

²⁹⁹) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání postní; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 64

³⁰⁰) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání nedělní; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 10

³⁰¹) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání nedělní; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 120;

srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání postní vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 102: „*jichž víra v Abrahamovi, Noemovi, v Mojžíšovi a v prorocích provozovala. Mocí víry Abraham tolik těžkostí přemohl, opustil všechno příbuzenství, přátelství, obydlí své opominul všechno pohodlí, vystaviv se nesnáším na dlouhé a obtížné cestě. Mocí víry tj. na zjevný rozkaz Hospodina byl hotov syna svého obětovati,*“

³⁰²) srov. Tamtéž; srov. Gn 17,5; 18,18

³⁰³) Gn 20, 7-17; 18,22 – 32

³⁰⁴) Gal 3,19

i jeho učitelem, od Boha je uschopněn k mocným činům a na poušti ve jménu Boha³⁰⁵ ustanoven nejen vůdcem, ale i soudcem svěřeného lidu.

Dějiny spásy, bych tedy v tomto případě charakterizovala jako průběh dějin na zemi, události, ve kterých se Bůh angažuje pro společenství se svým stvořením a jeho spásu.

Spása - dalším výrazem, který je zde používán je termín spása - σωτηρία sótéria (od ní odvozen σωτηρ sótér – spasitel, i soteriologie – nauka o spáse). Je to v náboženských i teologických spisech a i v životě běžného křesťana jeden z nejfrekventovanějších termínů. Spása je velice subjektivní záležitostí, ať jde o jednotlivce, nebo celý svět a rozumíme tedy, že se jedná o existenciální záchranu a naplnění života. Jinými slovy „spása je osvobození od zla“. Od individuálního zla, které se může projevovat různými způsoby a v různých rovinách lidského života: válka, hlad, závislosti, zlo morální, atp. zlo je hřích.

*„Spása je současně ustavováním celého lidstva jako Božího království, i sebedílením Božím jednotlivci, a to jako dar Ježíše Krista....Pojem spásy by se neměl ztotožňovat s Milostí, ale měl by mu zůstat(na rozdíl od utopií imanentních světu) ten moment definitivnosti, který teologie vyjadřuje úsekově oddělenými pojmy nazírání Boha a Vzkříšení těla. Ty lze shrnout ve slovu spása, jež se vztahuje na člověka v jeho celistvosti“*³⁰⁶

Josef Čeněk nejen v úvodu své knihy *Kázání postní* operuje pojmem „samospasitelná“ víra³⁰⁷.

Tento výraz jsem se snažila rozklíčovat a objasnit jeho význam, protože dnes jej nepoužíváme. Opět musíme nahlédnout do Čeněkovy doby a uvědomit si, že jsme se s ním ocitli v období, navíc i na území, mnoha existujících, a čerstvě

---

³⁰⁵) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, *Kázání postní*; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 64 - 67

³⁰⁶) K. RAHNER - H.VORGRIMLER, *Teologický slovník*, vyd. Zvon 1993 heslo Spása

³⁰⁷) srov.. ČENĚK Josef z Wartenberku, *Kázání postní*; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 – úvodní slovo ke knize: „...k jich upevnění v svatosvaté samospasitelné křesťanské víře.“

zlegalizovaných konfesí. Dá se takřka s jistotou tvrdit, že tato doba neznala mezi běžným lidem čistý ateismus, ale převážná většina lidí byla nějakého křesťanského vyznání.

A tak se oprávněně objevuje výraz „*samospasitelná víra*“, či „*samospasitelná církev*“, pro víru a církev katolickou. Jak tomu rozumět? Pro naše porozumění mi dovoďte krátký exkurz. V knihách kázání čteme o spasitelných příkladech, spasitelném strachu³⁰⁸, spasitelném následování Krista, spasitelné víře apod. V časopisu ČKD z roku 1831 čteme v článku Čeňkova českého současníka, že spása znamená:

„1) osvoboditi se od mravní zkázy, 2) sprostiti trestu a soudu, a 3) oblažiti v tomto neb budoucím životě. Spasiti v každém nyní vyloženém smyslu nemůže žádný člověk, ale jedině Bůh. A Bůh víry k spasení žádá.....praví-li opět Kristus: Neuposlechne-li církve, budiž co pohan a publikán-tj. člověk zavržený- kdož může tu upříti, že by podle výpovědi Kristovy trvání v církvi, sjednocení se s ní u víře...a církev katolická proti ostatním církvím samospasitelnou nazvána býti. Neboť cokoli se v církvích protestantských z nábožných ustanovení a spasitelných prostředků nachází, od církve katolické došlo; všecko, čím tyto společnosti církevními se stávají, a práva(at' třebaš tak řekneme) nabývají, k veliké církvi Kristově přináležeti, obdržely jsou opět a jedině skrze církev katolickou. Tato není toliko všeobecná, v oněch rozptýlená, a proto také samojediná církev, nýbrž pokud nás církev k spasení činí, samospasitelná mezi všemi a pro všechny.“³⁰⁹

Určitě se výklad spásy neliší příliš od dnešního, avšak doba si žádala sice toleranci k jiným konfesím, ale také sebevědomou katolickou církev, která je si vědoma své určité „exkluzivity“ a dokáže na ní nenásilně a srozumitelně lid upozorňovat.³¹⁰

---

³⁰⁸) srov.. Tamtéž str. 155, 76,17,

³⁰⁹) srov.ČERNÝ J.M. Zdaliž učení o samospasitelné církvi katolické tak neodůvodněné jest, jak se protestanté domnívají? http://cchma.cz/ckd/CKD_1831_2.pdf str. 163-186;

³¹⁰) v tomtož článku pak čteme, že protestanté také věří v Krista, ovšem naučili se to od církve katolické, a „*ačkoli se Luther honosil, že bibli v Erfurtu pod lavicí našel, a najevo ji vytáhl. Tedy ona tam od katolíků položena, sic by ji nikoli naleznouti a na světlo vynésti mohl.*“

Zbývá výraz **vykoupení**, které má také velmi často místo v náboženské rétorice a budeme o něm mluvit i v dalších kapitolách. Nyní si pro ilustraci můžeme přečíst v encyklice papeže Jana Pavla II *Redemptoris Missio*:

„Ježíš přišel, aby přinesl úplnou spásu; spásu, která chce vykoupit celého člověka a všechno lidstvo, a otevírá mu úžasné horizonty Božího království...“

Ježíš tedy přišel, aby vysvobodil člověka od toho být vzdálen Bohu a otevřel mu cestu do Božího království.³¹¹

O tom svědčí i sv. Pavel:

„Vymazal dlužní úpis, jehož ustanovení svědčila proti nám, a zcela jej zrušil tím, že jej přibil na kříž. Tak odzbrojil každou mocnost a sílu a slavil nad nimi vítězství.“³¹²

A v tomto kontextu hovoří i Josef Čeněk, výraz vykoupení je u něj přesně spjat s výkupnou obětí našeho Pána:

„Skrze jeho umučení a smrt křesťané skutek našeho vykoupení dokonán jest“³¹³

4.3. Tajemství spásy v Kazatelském díle Josefa Čeňka z Wartenberku

Tajemství spásy. Téma i otázka, které se vinula v Kristově církvi od prvních století v křesťanství. Základní otázka, tajemství, které se snaží teologové vysvětlovat ještě dnes: Proč se Bůh vtělil, proč Bůh vydal světu svého jediného Jednorozeného syna, proč Ježíš zemřel na Kříži, jaký to byl Boží úmysl ve vztahu k člověku?

Jednu z prvních ucelených koncepcí účelu vtělení a následně vykoupení nám předkládají pouštní Otcové:

---

³¹¹⁾ srov. POSPÍŠIL Ctirad, Václav; *Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel*; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010 str. 373

³¹²⁾ Kol 2,14 - 15

³¹³⁾ srov.. ČENĚK Josef z Wartenberku, *Kázání postní*; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 144- 155

Vykoupení jako zbožštění člověka

Tato nauka reprezentuje období patristiky. Zbožštění (*theiopoiesis*) v tomto případě neznamená přeměnu člověka v idol, bůžka, ani Boha tak, jak by tomuto výrazu rozuměla starověká, např. helénská mytologie, ale je myšlena faktická obnova podoby člověka stvořeného k obrazu a podobě Boží³¹⁴ tím, že Bůh překoná vzdálenost světa, která vznikla hříchem, smírným činem svého jednorozeného Syna Ježíše Krista. Při tomto daru jsou učedníci Kristovi určeni k tomu, aby měli účast na bytí a podobě Božího Syna.

Sv. Atanáš hovoří o tom, že se jednalo vlastně o směnu Boha a Člověka v tom smyslu, že:

„Bůh se stal člověkem, abychom my došli zbožštění ....., on sám vytrpěl násilí, které mu způsobili lidé, abychom my mohli obdržet nesmrtelnost.“³¹⁵

V těchto slovech velkého učitele církve především slyšíme myšlenku jeho soteriologické koncepce a to přímé souvislosti mezi vtělením Slova a naším zbožštěním.

Podobně hovoří ještě dříve sv. Irenej:

„...ve své nesmírné lásce se stal tím, čím jsme my, aby z nás učinil to, čím je on sám.“; „A tak se Boží Logos stal člověkem a Synem člověka, aby se člověk mohl stát synem Božím...tím, že přijme Slovo...Vždyť jak bychom mohli mít účast na věčnosti a nesmrtelnosti, kdyby se napřed Věčný a Nesmrtelný nestal tím, čím jsme my?“³¹⁶

Tento přístup, k odpovědi na účel příchodu Ježíše Krista na svět je naprosto geniální a přitom velmi prostý, Ježíš přišel na svět, a stal se prostředníkem zbožštění Adamových potomků. On sám jeho potomek.³¹⁷

---

³¹⁴) srov. Gn 1,26-27; 2,7

³¹⁵) srov. sv.ATANÁŠ; De incarnatione 54, 3 v POSPÍŠIL Ctirad, Václav; Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010 str. 342

³¹⁶) Srov. Irenej, Adv.hear.III, 19,; Adv.hear.V,prol. v POSPÍŠIL Ctirad, Václav; Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010 str. 342

³¹⁷) Lk 3,38

Vykoupení jako zadostiučinění

Zadostiučinění-*satisfactio* je právnickým termínem, V tomto případě jde o soteriologickou teorii pojednávanou v právnických kategoriích. Kristovo působení a jeho oběť má vést k obnově smlouvy, která je vlastně právní podstatou vztahu mezi Bohem a lidmi. Ve srovnání s laskavostí teorie *zbožštění* se ocitáme s teologií latinského západu, takřka, o necelé tisíciletí dále. Reprezentantem satisfakční teorie je jeden z otců scholastiky sv. Anselm z Canterbury (žil v letech 1033 nebo 34 až 1109).

Ač satisfakční teorie v západním světě převládá a to ještě i dnes, je zajímavé, že nikdy nedošlo k jejímu vymezení učitelským úřadem církve.³¹⁸ Doba 18. ani 19. století ale jiný soteriologický koncept než satisfakční nepoužívá. Tak nás nepřekvapí, že tento koncept tajemství spásy je jediným, který nacházíme i u Dr. Ph. Josefa Čeňka z Wartenberku

Již výroky Josefa Čeňka, který často prezentuje Boha jako „soudce strašlivého“, přísného, s přísnou spravedlností, jak už jsem uváděla v části o christologických titulech, naznačují, že se zde setkáme s přísným satisfakčním modelem. Tak nás nepřekvapí, že jím uváděný soteriologický model je vytvořen podle satisfakční teorie sv. Anselma z Canterbury.

Vypůjčme si pro sledování myšlenek o tajemství spásy Josefa Čeňka ucelený soteriologický oblouk³¹⁹ tak, jak jej vidíme dnes my a z něj se pokusme vyjít při hodnocení jednotlivých autorových výroků:

1. Vydání Syna Otcem pro vykoupení světa

v šestém kázání z knihy *Kázání postní* kazatele Josefa Čeňka na motiv 1. Kor. 2,2, žasneme nad krásou i rozporuplností předloženého textu:

---

³¹⁸⁾ srov. POSPÍŠIL Ctirad, Václav; Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010 str. 342str. 386

³¹⁹⁾ srov. von BALTHASAR Hans Urs – Theodramatik III. Die Handlung- Johannes Verlag, Einsiedeln in Jahr 1980 str. 221 – 224.

„Jak strašlivý je Bůh ve své spravedlnosti, jak převeliký a nevyslovitelný ve svém Milosrdenství...Což ale ochotnost Abraháмова proti lásce Otce nebeského, který miloval svět, že Syna svého jednorozeného nám dal položiv totiž svůj život za nás.“

Dal jej nám všem, vydal jej, aby On za nás za všechny zemřel. (Ř 8,32), ovšem vydal jej ne svázaného a proti Synově vůli, ale v jeho poslušnosti a svobodě (Jn 10,17-18) a lásce,:

„...položil jej tehdy, když jsme byli ještě nepřátelé jeho, když jsme hříšníky byli. Dobrý přítel snad v stavu jest pro přítele, dobrý král pro věrné poddané své život svůj v nebezpečství vydati, ne však pro nepřitele, pro vzpurníky. Ježíš, ale za nás zemřel, an jsme hříšníci, tedy protivníci jeho byli.“³²⁰

Bůh se vydává do rukou člověku, protivníkům, hříšníkům, pro jejich nápravu a očištění. Tento stav, spíš tato akce, evokuje nejen Ježíšova slova při poslední večeři (Lk 22,14-20), která jsou takto interpretována Josefem Čeněkem:

„...konejte, co já konám na věčnou památku; ...já jdu se za vás obětovati“³²¹

Kristus se vydává jako očištná oběť, ale současně je tím obětujícím knězem, a tato oběť přesahuje všechny oběti vykonané v předcházejících dobách. Na kříži je tato oběť viditelná tekoucí krví, v eucharistii se opakuje a on nás opět vysvobozuje a očišťuje, dává se nám a jeho oběť je stálá a dokonalá. Ježíšova slova při poslední večeři: *„Neboť toto jest má krev, která zpečetuje smlouvu a prolévá se za mnohé na odpuštění hříchů.“* (Mt 26,28)

Josef Čeněk k tomuto „divu lásky“ říká:

„Syn Boží, dávaje se v té svátosti za pokrm, všechno ostatní nám daruje a dává, neb nemůže více zajisté dáti, než když sám sebe samého dává“³²²

---

³²⁰ srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání postní; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 145

³²¹ srov. Tamtéž str. 17

³²²) srov. Tamtéž str. 20

a pokračuje poukázáním na konečné vítězství, které se v tomto sebedarování Krista skrze cestu Kříže projevilo, a to na konečné spojení Boha s člověkem:

„Stojíme s ním ve spojení jako se svým Bratrem; neb chtěl stejné přirozenosti s námi účasten býti, Stojíme s ním jako vykoupenci se svým Vykupitelem, Jako ovce se svým pastýřem, jako dítě Otce nebeského se svým spoludědicem, an ve svátosti oltářní s ním skutečně a nerozdílně spojeni jsme.“³²³

2. Podivuhodná výměna pozic „Admirabile commercium“ Syn se dostává na místo hříšníka, aby došlo k usmíření

„Přísný je ovšem Pán a jeho spravedlnosti mohl jen Syn jeho jediný zadost učiniti“³²⁴

„ Vstup na horu Kalvarii, pozoruj na koho složení jsou hříchové tvoji, hříchové celého světa. On nejen hříchy velikých a mocných, nese hříchy též lidí prostých...Ó vstup na horu, a když to všechno dobře povážíš, umřeš světu, umřeš svým nepravostem, umřeš pýše, umřeš tělesnosti“³²⁵

„...tento byl Syn Boží; neb takových nesnází a těžkostí Spasiteli potřebí bylo, by spravedlnost na svět uvéstí mohl“³²⁶

Podivuhodná výměna Syna Božího za hříšníka. Ježíš, který osvědčil svou „bezvadnost“ když byl sváděn na poušti. Ale jenom On, prvorozený Beránek, mohl hříchy světa odnést,³²⁷ na něj byly naloženy, jako by byl on tím hříšníkem. Kristus Ježíš- beránek Boží vstoupil tak na místo hříchu. Slova, která řekl Bůh Mojžíšovi:

---

³²³)srov. Tamtéž str. 19

³²⁴) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání na neděli vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 5

³²⁵) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání postní; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 144 - 156

³²⁶) srov. Tamtéž str.76

³²⁷) srov. Jn 1, 29; 1.Jn 3,5;

“vstup na horu a tam zemřeš!“ patří i nám ostatním, provinilým lidem.³²⁸ Tak jsme získali šanci vystoupit s Kristem, zemřít s ním a znovu s ním být vzkříšení.³²⁹

3. Plodem tohoto „usmíření“ může být rozuměna svoboda, vyvedení člověka z otroctví hříchu, násilí temnot. A toto vysvobození je vlastně vykoupení (erlössung). Výkupnou cenou, jako prostředek k usmíření je krev Kristova, bez níž nemůže dojít k odpuštění.

„Což medle zasloužil člověk za svou svévolnost, jižto přikázání Boha, Stvořitele svého přestoupil než hněv? a co ten hněv za sebou táhne? Odmrštění od tváře jeho, zahynutí věčné. Nemohl k jinému, nežli k tomuto trestu Bůh odsouditi člověka podle své svatosti a spravedlnosti, chtěl ale podle svého milosrdenství zříditi prostředníka, jenž by přijav na sebe trest zasloužený, spravedlnosti jeho zadost učinil. Vyplácel tento, co nezavinil, pro naše nepravosti raněn jest a my ranami jeho uzdraveni...člověk hříšný. ...uraziti mohl Boha dle své svobodné vůle, nemohl ale sám se smířiti s Bohem.

*A čím jsme byli vykoupeni? Krví nevinného Beránka...na něm jsou všechny nepravosti naše a Bůh jej vydal k dokázání strašné své spravedlnosti“.*³³⁰

Všimněme si tvrzení „*vyplácel tento, co nezavinil a zaplatil krví*“. Josef Čeněk nikde v textu svých kázání nepíše, komu bylo zaplaceno. Stejně jako na tuto otázku komu bylo placeno, neodpovídá Nový zákon. Víme, že Kristus od začátku svého veřejného působení, ve kterém ukazuje člověku cestu ke spáse, respektive je toto cílem Kristova působení na zemi, je ve sporu se zlem³³¹, nad kterým Ježíš vítězí a z kterého osvobozuje. Častá interpretace byla, že Kristus výkupné za svobodu, spásu, platil d'áblu, ale to by znamenalo, že stvořený padlý anděl, je roven Bohu.

V této diskuzi je ale podstatné porozumění slovu výkupné.

---

³²⁸) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání postní; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 145

³²⁹) srov. Řím. 6,3; Kol 1,13; 6,19

³³⁰) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání postní; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 str. 146 - 154

³³¹) srov. Mk 1, 12; M 4, 1-11; Lk 4,1 – 13; Mt 12, 27, Jan 12, 31; 14,30; 16, 11

„*Kristus za nás zaplatil svou krví*“, tuto větu můžeme interpretovat různými způsoby, například že zaplatil sám sebou, nebo lépe, dal sám sebe za nás za všechny. Zda chceme rozumět výrazu vykoupení ve smyslu právníkové rétoriky „*zaplatit*“ - tak, jak ji uvádí například v *Cur Deus Homo* sv. Anselm z Canterbury, nebo mu můžeme rozumět ve smyslu německého výrazu „*Er-lössung*“, tedy ve smyslu vyvázání, osvobození člověka: osvobození z otroctví hříchu (Ř; J 8,34), od ďábla, (J8,44; 1J3,8) od světské moci (Gal 4,3; Kol 2,20), násilí temnoty (Kol 1,13), také od striktně chápaného znění Zákona (Řím 7,1), zákonů hříchu a smrti (Ř 8,2), konečně od hněvu (Tess 1,10), i ve smyslu vysvobození Izraele z Egypta. Přičemž vykoupení krví je v souladu s přikázáním starozákonních obětí za hřích³³² a hříšník je viděn v krvi, bez které není odpuštění (Žid 9), současně je ale tato smrt vždy darováním života (Jan 10, 17 - 18).³³³

4. Toto osvobození znamená v důsledku mnohem víc, než pouhé navrácení svobody v Duchu svatém. Je to naplnění Božího úmyslu se stvořením, jej Milostí přivést do účasti na synovství Božího Syna Ježíše Krista. Je to svoboda darovaná v Duchu svatém a není nic většího. S Josefem Čeněkem se rozhodně můžeme ztotožnit, když čteme:

*„ Jakéž větší dobrodiní se nám mohlo státi po hříchu, nežli vykoupení. Člověk sice svévolně se od Boha vzdálil, ale k němu se zase přiblížiti bez milosti s hůry nebylo možná. Vykoupení tedy za největší dobrodiní od nás považováno býti musí. A čím jsme vykoupeni? Ne stříbrem a zlatem, ale krví nevinného Beránka, Krista Ježíše (1.Petrův 1,19). A já vám pravím pravou láskou. “*³³⁴

5. Otázka Božího hněvu (Mt 3,7; Ř1,18) je přípustná v souvislosti s nezdravou situací lidstva, nemůže být příčinou ničeho jiného než odpuštění z Milosrdné Boží lásky (Sk 13,38; Kol 1,14). Dílo vykoupení má smysl ve významu

---

³³²) knihy Leviticus 4; Exodus 12; Numeri 6

³³³) von BALTHASAR Hans Urs – Theodramatik III. Die Handlung- Johannes Verlag, Einsiedeln r. 1980 str. 222

³³⁴) srov. Čeněk Josef z Wartenberku; Kázání postní; vyd.J. H. Pospíšil 1834; str,150

dotvoření člověka a dokončení jeho společenství s Bohem (Žid. 2,15-18). Nová smlouva (Lk. 22,20) je přece výsledek základního pramene, a to Boží lásky.

V knize *Kázání postních* Josefa Čenka nacházíme strukturu: Hněvivý Bůh, trest Boží, odsouzení člověka, prostředník, který na sebe vezme trest a položí za nás život z velké lásky k nám, ač jsme jeho nepřátelé a hříšníci, za nás zaplatí výkupné svou krví, ale také vyjádření o Boží lásce a nesmírném milosrdenství.

„Jak strašlivý je Bůh ve své spravedlnosti, jak převeliký a nevyslovitelný ve svém Milosrdenství“³³⁵

„Přísný je ovšem Pán, a jeho spravedlnosti mohl jen Syn jeho jediný zadost učiniti; však ale, poněvadž jest dluh již vyplacen, poněvadž smíření skrze smrt Syna Božího se již stalo; tedy nyní obmytí a ospravedlnění před trůn jeho přicházíme.“³³⁶

A Josef Čeněk v rozjímání u Kříže pokládá otázku: „Ó veliké strašlivé divadlo a k čemu pak ale nás rozbuditi má?, a na ní přichází odpověď:

„K pravé zkroušenosti a lítosti³³⁷, neb pro naše hříchy raněn jest. K onomu vyznání nás vzbuditi má: Tento byl Syn Boží a taky k vedení neposkvrněného života, neb takových nesnázi a těžkostí Spasiteli potřebí bylo, by spravedlnost na svět uvéstí mohl.“³³⁸

Celé dílo vykoupení, které se stalo z milosrdné lásky našeho Boha, Otce nebeského, abychom dosáhli účasti na Ježíšově Synovství a tak podílu na jeho dědictví, účasti na Božím království. Protože:

„Skutkové naše jsou sice znamenité ale nedostateční, však ale s ohledu zásluh Ježíšových, věčné slávy hodni...“³³⁹

---

³³⁵) srov. ČENĚK Josef z Warteberku, *Kázání postní*; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834, str. 145

³³⁶) srov. ČENĚK Josef z Warteberku, *Kázání na neděli 1*; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834, str. 5

³³⁷) srov. Ž 51,12

³³⁸) srov. ČENĚK Josef z Warteberku, *Kázání postní*; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834, str. 144, 146

³³⁹) srov. ČENĚK Josef z Warteberku, *Kázání na neděli 1*; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834, str. 5

Bůh hněvivý a substitutio poenalis

Vraťme se nyní k některým problematickým výročkům Josefa Čeňka. O poslušnosti k Otci, která je věrností poslání Spasitele, autor tohoto textu zcela nezapochybuje, zato dikce jeho slov nás může děsit: „*Bůh jej vydal k dokázání své strašné spravedlnosti*“³⁴⁰ nebo také čteme, že člověk si nezasloužil za porušení přikázání nic jiného než hněv.

Kristus byl stižen na Kříži tresty na místo hříšníka, píše i pan Čeněk³⁴¹, předkládá nám tedy myšlenku, že Kříž je tím místem výměny Spravedlivého, tedy Ježíše Krista za Hříšníka a stejně tak i místem trestu, který Boží Syn za hříšného člověka z lásky a pokory podstoupí a pan Čeněk se zde na tomto místě odkazuje na výrok sv. Augustina: „*Jak těžká jsou naše provinění, pro která Ježíš tak raněn byl*“³⁴². A sám v textu kázání píše:

„*...Zatím což všichni ti příkladové, když na Ježíše pro nás ukřižovaného patříme? Ó neskončená spravedlnosti Boha našeho. V tvém pohanění, posmívání a opovržení, v tvém ukřižování Ježíši! Poznáváme teprve slov tvých, poznáváme, koho se máme báti, poznáváme převelikou spravedlnost Otce tvého.*“³⁴³

Jsme na rozpacích, díváme se na Krista ukřižovaného a poznáváme, koho se máme bát? A k řešení tohoto našeho dilema se při čtení homilie o Božím soudu dozvídáme:

„*Však ale, ačkoli dosti strašlivý zůstáváš vždy při tom naším milosrdným Vykupitelem.*“³⁴⁴

---

³⁴⁰) srov. ČENĚK Josef z Warteberku, Kázání postní; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834, str. 154

³⁴¹) srov. Tamtéž, str. 144, 146

³⁴²) srov. Tamtéž str. 153

³⁴³) srov. Tamtéž str. 152

³⁴⁴) srov. ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání na neděli 1; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834, str. 3

Tyto výroky nejsou zcela v pořádku pro utváření obrazu Boha Otce a jeho Syna. Vzbuzují strach místo důvěry.

První výrok nám zjeví obraz strašného a hněvivého Boha, který trestá svého Syna, místo aby svůj hněv ukonejšil jinak a jinde. Tento obraz neodpovídá ani následujícímu výroku o velkém milosrdenství Boha a jeho lásce³⁴⁵, ani sdělení evangelií, že Otec dal svého Syna z lásky k světu. Ježíše Krista ukřižovali v nenávisti, zlobě a hněvu lidé, jeho „hříchem“ bylo nedodržování lidských výkladů božích zákonů a Muž z Nazareta šel na smrt svobodně, z lásky a věrnosti k Otci Bohu i sobě samému.

Kříž není místem zjevení božího trestu Boha strašlivého a božího hněvu, ale místem zjevení Otcovy lásky k člověku. Místem navrácení člověku jeho člověčenství. Navíc trinitární teologie nám jednoznačně sděluje, že v Boží Trojici je jednota vůle i chtění a na všech dílech spásy spolupracují všechny osoby, tedy Otec i Syn i Duch svatý a v ekonomické Trojici poznáváme tu imanentní. A pozor Ježíš zjevuje, co koná Otec a Otec naopak zjevuje Syna. I proto by bylo dobré a nutné se rozhodnout, zda budeme v Otci i Synu (i Duchu) vnímat Boha hněvivého, nebo milosrdného.

A k tomu ještě jeden výrok: „ *Bůh jej vydal k strašné své spravedlnosti.*³⁴⁶“

Koho bude věřící mít před sebou, jakého Boha, když se ještě spolu s autorem zamyslí nad tím: „*Jaký se hněv obrátí proti tobě člověče, když jediný Syn Boží byl takovým trestem stížen?*“³⁴⁷

a „*... jestli Otec nebeský takovou přísnost na Synu svém dokázal, jakou my nezasluhujeme, jsouce takovými stížení vinami. Jestli se to stalo na břevně zeleném, což pak se stane na suchém?*“³⁴⁸

Teoreticky: autor vtahuje do diskuze lidskou představivost o trestu a vizi rozlíceného psychopatického Boha, který násilně trestá za hřích hlava nehlava,

---

³⁴⁵) srov. ČENĚK Josef z Wartemberku, Kázání postní; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834 např. 103, 104, 145-146

³⁴⁶) srov. Tamtéž str. 154

³⁴⁷) srov. Tamtéž

³⁴⁸) srov. Tamtéž 71

aby se uklidnil. Obraz hněvivého Boha a potrestaného Syna je v protikladu nejen s Novým zákonem, trinitární teologií, ale především je proti zdravému rozumu a víře i zdravé, autentické zbožnosti. Takto předkládat obraz Boha je nejen absurdní, ale i bezbožné až hříšné.

Autor vlastně hovoří o Božím trestu; trest zcela jistě není věcí svobodného rozhodnutí a my víme, že Bůh je dobro a dobro nemůže mít zálibu ve zlu.

Bůh nenutil Krista zemřít, on sám podstoupil svou smrt svobodně (Kol.1,22; Žd.12, 2; 1.P4,1; Žd 10,10; Tt 2,4), ne ze slepé poslušnosti k Otci, ale z vlastní věrnosti naplnění lásky k světu.

Bohužel v textech probíraných děl pana Čeňka nám chybí ta podstatná myšlenka, že na Kříži jde vlastně a především o lidskou důstojnost. O to, že smířením, přesněji (zástupným) zadostiučiněním (*satis-factio*) nás učinil Kristus spravedlivými. Uschopnil nás k existenci plného člověčenství. Jen On je totiž původce našeho omilostnění a svobody.

5. Závěr

Ph. Dr. Josef Čeněk z Wartenberku, muž, jenž byl možná od své smrti do této doby zcela zapomenut jako mimochodem mnoho jiných, i protože zemřel a je pohřben v Salzburku. Díky několika málo záznamům ve státním archivu v Hradci Králové a možnosti nahlédnout také do archivního depozitáře Kolegiální kapituly v Hradci bylo možné se přiblížit životním osudům tohoto muže. Je nutné podotknout, že velkou část svého života působil doktor Čeněk z Wartenberku v Salzburku jako vážený rektor vysokých škol, ředitel Teologické fakulty, konzistořní rada a kanovník místní kapituly. Je pravděpodobné, že pátrání v salzburských archivech i kapitule by mohlo přinést další poznatky o činnosti tohoto muže.

Životopis doktora Josefa Čeňka napověděl, že se nejednalo o jen tak bezvýznamného člověka v duchovenstvu Rakousko–Uherské monarchie, a tak jsem své pátrání zaměřila i na *Časopis katolického duchovenstva*, kde však o něm, s výjimkou jediné recenze jeho knihy *Postních kázání*, kterou najdeme v ročníku 1835 na stranách 683 až 686, podepsanou farářem Minickem Janem Valeriánem Jirsíkem, nenacházíme další informace. Zcela náhodně jsem objevila jméno Josefa Čeňka ještě také v seznamu autorů *Historie literatury České* sestavené Dr. Ph. Josefem Jungmanem³⁴⁹.

Rozhodně je zajímavé, že pro člověka, který byl vzdálen od svého domova, své diecéze i farnosti v Hradci Králové, a jenž byl zcela jistě vytížen jak světskými, tak duchovními povinnostmi ve svém novém solnohradském, působišti, bylo přesto důležité napsat kázání svým českým „ovčičkám“ a navíc v českém jazyce, aby se s nimi mohla seznámit co nejširší společnost, soubory kázání určených na podporu a k upevnění jejich víry.

V této diplomové práci se věnuji analýze kázání Josefa Čeňka z Wartenberka z pohledu christologie a soterologie s ohledem na dobový kontext. Především bych chtěla zdůraznit, že tato kázání, která byla určena širokému spektru posluchačů a čtenářů, jsou z pohledu vzdělání a stejně tak sociálního postavení pojata spíše z úhlu žité, křesťanské morálky, nežli teologicky a naukově, ale rozhodně jsou psána s úmyslem povzbudit a přivést posluchače k „*víře katolické*“.

---

³⁴⁹) srov. JUNGMAN Josef, *Historie literatury české*, vyd. Antonín Straširypka v Praze 1825; str. 645

Autor svým posluchačům neustále připomíná skutky a utrpení Pána Ježíše, které je mají povzbudit k obrácení a následování Pána Ježíše Krista a to za všech okolností. Můžeme tedy konstatovat, že autor se snaží čtenářům pomoci pochopit, co Ježíš Kristus ve svém pozemském životě pro nás učinil a neustále nás svými slovy vede k tomu, abychom si brali ze skutků a chování našeho Pána příklad a následovali jej, přitom i způsob a možnosti následování návodně vysvětluje a nabízí. Ovšem následovat lze Ježíše v jeho lidství, a tak současně se silným důrazem poukazuje na božskou přirozenost v Ježíši Kristu, a to tak, aby nedocházelo k přetížení chápání lidské přirozenosti Ježíše z Nazareta a nebyla zdůrazňováním lidství podceněna nebo dokonce pozapomenuta jeho božská přirozenost.

Knihy kázání nám ukazují, kdo Mistr Nazaretský byl i jaký byl, nacházíme zde v rovnováze jak ontologickou, tak funkcionální teologii. Spolu s autorem reflektujeme Boží Slovo, na kterém staví a o které opírá svůj pohled. V textech autora jsou i připomínky na realitu skutečností tajemství, která v církvi slavíme a která v ní prožíváme. Ve svých textech posluchače učí tomu, že lidský rozum je nutné používat a opírat se o něj, současně s tím ale upozorňuje, že proti Boží prozřetelnosti a moudrosti je lidský rozum nedostatečný k tomu, aby člověk sám o sobě pochopil všechna tajemství, se kterými se setkává ve svém životě, aby rozum byl i silou, která vede člověka k pokoře a spasitelné víře.

Použití biblických citací v uvedených knihách kázání je velmi zřídka, ale vždy přiměřené a uplatněno tak, aby zdůraznilo vlastní autorova slova a podpořilo jeho myšlenky při výkladu pravd. Přitom nemůžeme tvrdit, že by v textech nedělních kázání pan Čeněk upřednostňoval teologii některého z evangelistů nebo apoštola Pavla. V knize *Postních kázání* pak, zvláště v kázání prvního běhu, je častější použití Janova evangelia, což je ale pravděpodobně podmíněno právě postní dobou. Ze starozákonních knih se odkazuje převážně na proroky Izajáše a Ezechiela, v časté míře používá citací ze žalmů. Změna nastává v textech postního období. Tady rád používá citace z knihy Job a dává i tuto postavu za příklad. Současně poukazuje za pomoci příběhů Starého zákona na místa, která popisují dějiny spásy, i na osoby, ve kterých můžeme vidět záblesky Kristovy osoby a jeho rolí.

Christologie úzce souvisí s další dogmatickým oborem soteriologií, tak jsme se také mohli seznámit s tím, jak autor nahlíží a prezentuje ve svých kázáních tajemství spásy.

Devatenácté století, stejně jako století předcházející, akcentuje satisfakční soteriologickou koncepci. Autor, jak jsme četli, předkládá svým posluchačům ucelený soteriologický oblouk: Otec poslal Syna, abychom měli život věčný, (1Jn 4,9-10nn), přijal tělo hříšníka, aby na lidském těle odsoudil hřích (Řím 8,3- ČEP) a hříšníka přivedl na místo Božího Syna, a tak byl člověk z Boží lásky (1.Jn 4,17-4,19) vykoupen a může mít podíl na božském životě.

Jako značný problém zde vidím přemrštěnou snahu autora evokovat Boží bázeň u svých posluchačů za každou cenu. V textech kázání se setkáme s představou strašného, přísného Boha, jehož přísnost zdůrazňuje autor tím, jak potrestal svého Syna místo hříšného člověka, i emotivní otázkou, jaký tedy bude trest pro nás hříšné lidi. Čteme o nesmiřitelném hněvu, pro který musel Boží Syn trpět na kříži. Tento obraz Boha přísného, trestajícího sice může být spojován s některými starozákonními obrazy, ve kterých ale „hrozný hněv“ Hospodina nikdy nebyl obrácen proti vlastnímu lidu, ale adresátem vždy byly „pronárody“ (Jr. 10,10; 2S 22,16; N 1,2;). Přesto, že jedním dechem nám autor představuje hněvivého a strašného Boha a děsí nás „peklem“, druhým dechem, bohužel obvykle až na závěr své myšlenky, se zmíní o Božím milosrdenství. O tom, že vykoupením získává člověk svou důstojnost, se bohužel nic nedozvíme

První dvě sbírky knih kázání mají silně morální náboj, na rozdíl od nich v poslední sbírce *Kázání postní* je již morálně výchovný aspekt rovnoměrně vyvážen se spirituálním pohledem. Tato poslední kniha je rozdělena na dvě části - první a druhý postní běh, které jsou věnovány posledním dnům života Muže z Nazaretu, tajemství Kříže a tajemství Vykoupení. O to silněji zato můžeme právě v této knize *Postních kázání* pociťovat velkou autorovu touhu a snahu o prezentaci katolické církve, katolické víry jako jediné samospasitelné. Autor u těchto témat postního času ve větší míře používá exkurzy do Starého zákona, vede čtenáře úseky dějin spásy, předkládá kontinuitu Božího Zjevení v dějinách, dovolává se jednotlivých postav a příběhů starozákonních otců, jejich rolí, které předkládá v souvislosti s posláním Božího Syna, jeho působením a jeho konáním.

Následování Ježíše z Nazareta je pro autora stěžejní záležitostí a zárukou kvality lidského života na zemi, jeho spoluprací s milostí, a tím podílem na spáse a cestou věčného života. Josef Čeněk dokáže na každém příběhu, každé situaci, o které čteme v knihách evangelia, upozornit čtenáře a ukázat mu jeho možnost, jakým způsobem ten který skutek či příběh uchopit a Krista Ježíše jako jeho učedník následovat. Otázka praktického následování je pak důvodem, pro který velmi důsledně ve svých textech udržuje obraz lidství a božství v Ježíši Kristu vyrovnaný, aby nevznikl dojem, že Ježíš Kristus měl nějaké výhody při snášení lidského údělu, že snad nebyl člověkem jako my. Současně klade čtenářům dostatek argumentů proti všem heretikům podle Písma; o tom, že Ježíš je Boží Syn od počátku světa, že je Bůh vševědoucí.

V textech kázání logicky velmi často narazíme na otázky spojené s eschatologií, méně jsou frekventovány již otázky ekleziální, ani téma pneumatologie není příliš silně uváděno. V knize nikde nenajdeme mariánské téma, ani žádnou zmínku o Boží Matce. Předpokládám, že autor v těchto publikovaných kázáních nechce zavádět čtenáře na témata, která by potřebovala větší porozumění, případně je jeho záměrem, aby to, o čem hovoří, mělo i apologetický náboj pro čtenáře jiných konfesí, kteří by tyto knihy dostali do rukou a četli je.

Použitá bibliografie:

PRAMENY:

ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání postní; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834

ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání na neděli 1; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834

ČENĚK Josef z Wartenberku, Kázání na neděli 2; vyd. J. H. POSPÍŠIL 1834

SEKUNDÁRNÍ LITERATURA

POSPÍŠIL Ctirad Václav, Různé podoby České trinitární teologie a pneumatologie 1800-2010 – Tvářnosti české katolické trojiční teologie a pneumatologie 1800-1989; vyd. nakl. L. Marek 2011

POSPÍŠIL Ctirad Václav; Ježíš z Nazareta Pán a Spasitel; 4. vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2010

POSPÍŠIL Ctirad Václav; Jako v nebi, tak i na zemi; 4. vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2007

POSPÍŠIL Ctirad Václav; Soteriologie a teologie kříže Bonaventury z Bagnoregia, vyd. L. Marek Brno 2002

POSPÍŠIL Ctirad Václav; Jako v nebi, tak i na zemi; 4.vyd. Praha-Krystal OP-Karmelitánské nakladatelství 2007

POSPÍŠIL Ctirad Václav; Ježíš Kristus- Pravda dějin; Karmelitánské nakladatelství Kostelní Vydří 2009

POSPÍŠIL Ctirad Václav; Geniální trojiční teologie a pneumatologie Vincence Zahradníka (1790-1836) v Theologická revue č. 1- 2/ 2010, ročník 81; str. 71 – 96

v. BALTHASAR Hans Urs ; Theodramatik III. Die Handlung; Johannes Verlag 1980

BROŽ Prokop; Kristus, Duch a jednota církve v dějinách ekleziologie J. A. Möhlera; nakladatelství Karolinum 2011

DÖRROVÁ Irena; Bakalářská práce Christologie v díle Dr. Ph. Josefa Čeňka z Wartenberku (1765-1843) Praha 2015

van DÜLMEN Richard, Kultura a každodenní život v raném novověku, díl. III.; vyd. Argo 2006, str. 136 – 145.

GIUISSANI Luigi; Původ křesťanského nároku; vyd. PAULÍNKY 2012

JUNGMAN Josef; Historie literatury české; vyd. Antonín Straširypka v Praze 1825

KADLEC Jaroslav, Přehled českých církevních dějin 2, vyd. Zvon 1991

KRUMPOLZ Eduard; Fundamentálně-teologická témata v Časopise pro katolické duchovenstvo v prvním desetiletí jeho existence (1828-1838); Soubor příspěvků z celostátního symposia na téma „Ke kořenům české teologie“ Studia Theologica 2016/4; str. 211-224

LANE Tony; Dějiny křesťanského myšlení; vyd. Návrat domů, Praha 1996

LEHMANN Karl, RAFFELT Albert; Karl RAHNER Lessebuch; Verlag Herder 2004

MIKULOVÁ THULSTRUPOVÁ Marie; KIERGEGAARD a dějiny křesťanské zbožnosti; 1.vyd. Brno- Centrum pro studium demokracie a kultury 2005; str. 66-70

MÜLLER Gerhard Ludwig Dogmatika pro studium i pastoraci; Karmelitánské nakladatelství 2010

POLEHLA Petr; 350 let královéhradecké diecéze, vyd. Pavel Mervart 2015,

RAHNER K. – VORGRIMLER H., Teologický slovník, vyd. Zvon 1993; heslo Spása

VOPŘADA David; Svatý Ambrož a tajemství Krista; Krystal OP 2015

Dokumenty Mezinárodní teologické komise 1969 – 2017 a některé další texty Papežské biblické komise a Kongregace pro nauku víry; vyd. Univerzita Palackého v Olomouci 2017

SOAHK inv. č. kniky 188; Pamětní kniha děkanství - archiv konzistoře

SOAHK Kronika mlékosrbská Liber memorabilium pro teritorie Mlíkosrbenski 10;
Gedenkbuch der Mlíkoserben Localie 2 – 1835;

SOAHK – inv. č. knihy. 123 – Kronika Hradecká

ELEKTRONICKÉ ZDROJE :

Ottův slovník naučný-

<http://archive.org/stream/ottvslovnknauni17ottogoog#page/n42/mode/1up>

ČKD http://depositum.cz/knihovny/ckd/tiskclanek.php?id=c_9532

Dipl. práce; Univerzita Vídeň; na téma: Johan Adam Steinmetz, biografie z období pietismu; http://othes.univie.ac.at/26017/1/2013-02-07_0407477.pdf

ČERNÝ J. M. Zdaliž učenj o samospasitelné cjrkwí katolické tak neodůvodné jest, jak se protestanté domnjwagj? http://cchma.cz/ckd/CKD_1831_2.pdf str. 163-186;

Čeněk z Wartenberku, Dr. Josef: O neyswětěgšj Swátosti oltářnj., ČKD, 1838/1, str. 3-29, cit dle: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=10224> (2018)

Ústav pro jazyk český Akademie věd www.nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php.art.=1634

Dokumenty Mezinárodní teologické komise věnované christologii a soteriologii do roku 1995; http://cchma.cz/docs/mtk_christ-sot.pdf

ANSELM z CANTERBURY Cur Deus Homo; <http://12koerbe.de/pan/curdeus1.htm>
latinsko-německý překlad

POSPÍŠIL Ctirad, Václav, Základní předpoklady křesťanské soteriologie - nauky o spáse – XXXV- 10. 12.2002; <http://www.sfr.cz/clanek.aspx?a=1235>

OTISK Marek; Anselmovy důkazy z Monologionu jako peripatetické texty
http://profil.muni.cz/01_2002/otisk_monologion.html

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

ČKD – Časopis katolického duchovenstva

DV – Dei Verbum, dogmatická konstituce 2. Vatikánského koncilu

GS – Gaudium et spes, pastorální konstituce 2. Vatikánského koncilu

KCC- Katechismus katolické církve; Kostelní Vydří 2001

KSNC – Kompendium sociální nauky církve; Kostelní Vydří 2008

LG – Lumen Gentium ; dogmatická konstituce 2. Vatikánského koncilu

MTK – Mezinárodní teologická komise

POZNÁMKA: Citace z Písma svatého jsou převzata z českého ekumenického překladu, pokud není výslovně uvedeno jinak.